

T.C.
BARTIN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İŞLETME ANABİLİM DALI

TR 81 DÜZEY 2 BÖLGESİNDEKİ (BARTIN, KARABÜK, ZONGULDAK) BİREYSEL
YATIRIMCILARIN FİNANSAL OKURYAZARLIĞI VE BİREYLERİ FİNANSAL
YATIRIM KARARINA YÖNLENDİREN FAKTÖRLER

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HAZIRLAYAN
GÜLŞEN AKDAĞ

DANIŞMAN
PROF. DR. METİN SABAN

BARTIN-2018

T.C.
BARTIN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İŞLETME ANABİLİM DALI

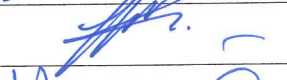

TR 81 DÜZEY 2 BÖLGESİNDEKİ (BARTIN, KARABÜK, ZONGULDAK)
BİREYSEL YATIRIMCILARIN FİNANSAL OKURYAZARLIĞI VE BİREYLERİ
FİNANSAL YATIRIM KARARINA YÖNLENDİREN FAKTÖRLER

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HAZIRLAYAN
Gülşen AKDAĞ

DANIŞMAN
Prof. Dr. Metin SABAN

“Bu tez 21.05/2018 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Oybirliği /
Öyeokluğu ile kabul edilmiştir.”

JÜRİ ÜYESİ	İMZA
Prof.Dr. Metin SABAN	
Doç. Dr. Hasan UYGURTÜRK	
Doç. Dr. Yaşar ÖZ	

KABUL VE ONAY

Gülşen AKDAĞ tarafından hazırlanan “TR 81 Düzey 2 Bölgesindeki (Bartın, Karabük, Zonguldak) Bireysel Yatırımcıların Finansal Okuryazarlığı ve Bireyleri Finansal Yatırım Kararına Yönlendiren Faktörler” başlıklı bu çalışma, 21.05/2018 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oy birliği/oy çokluğu ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans/Doktora Tezi olarak kabul edilmiştir.

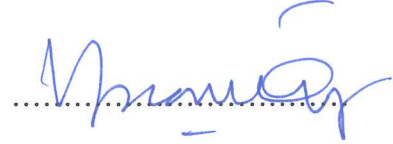
Başkan : Prof. Dr. Metin SABAN (Danışman)

Üye : Doç. Dr. Hasan UYGURTÜRK

Üye : Doç. Dr. Yaşar ÖZ

Bu tezin kabulü Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulu'nun/...../20.... tarih ve sayılı kararıyla onaylanmıştır.

Prof. Dr. Metin SABAN
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

BEYANNAME

Bartın Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Lisansüstü tez yazım klavuzuna göre Prof. Dr. Metin SABAN danışmanlığında hazırlamış olduğum “TR 81 Düzey 2 Bölgesindeki (Bartın, Karabük, Zonguldak) Bireysel Yatırımcıların Finansal Okuryazarlığı ve Bireyleri Finansal Yatırım Kararına Yönlendiren Faktörler” adlı Yüksek Lisans/Doktora tezimin; bilimsel etik değerlere ve kurallara uygun, özgün bir çalışma olduğunu, aksinin tespit edilmesi halinde her türlü yasal yaptırımını kabul edeceğimi beyan ederim.

21/05/2018

Gülşen AKDAĞ

ÖN SÖZ

Konu seçiminden itibaren tez çalışmamın her aşamasında bilgi ve tecrübelerini esirgemeyerek yön gösteren, değerli danışman hocam Prof. Dr. Metin SABAN başta olmak üzere, tecrübe ve rehberliklerinden faydalandığım, bana emeği geçen çok değerli öğretim üyeleri Sn. Hasan UYGURTÜRK ve Sn. Ozan BÜYÜKYILMAZ'a saygı ve sevgilerimi sunarım.

Bu tez çalışmasında, belirtmek isterim ki birçok kurum ve kuruluşun desteği olmuştur. Bunların başında; her türlü bilgi, belge, kaynak ve dokümanın sağlanması konusunda beni destekleyen; TÜİK, BDDK, MKK, BAKKA kurum çalışanlarına teşekkürü bir borç bilirim.

Araştırma bölümü için uygulanan anket çalışmasında değerli katkıları sağlayan ablam Hülya AKDAĞ ile Mehmet Oğuz BAYKAN, Dilek KABAKÇIOĞLU, Mehmet ULUKAYA, Aynur ÖZELLİ ve Ersin TUNCER'e saygı, sevgi ve teşekkürlerimi sunarım.

Bu araştırma için beni yüreklendiren ve her zaman desteklerini hissettiğim aileme de ayrıca minnettarım.

Gülşen AKDAĞ

Bartın, 2018

ÖZET

Yüksek Lisans Tezi

**TR 81 Düzey 2 Bölgesindeki (Bartın, Karabük, Zonguldak)
Bireysel Yatırımcıların Finansal Okuryazarlığı ve Bireyleri Finansal Yatırım
Kararına Yönlendiren Faktörler**

Gülşen AKDAĞ

**Bartın Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
İşletme Anabilim Dalı**

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Metin SABAN

Bartın-2018, Sayfa: XIII + 103

Teknoloji, globalleşme, insan psikolojisine etki eden faktörlerdeki gelişmeler ve değişimler tahmin edilemez boyutlara ulaştığı günümüzde bireylerin tasarruf, yatırım ve tüketim alışkanlıklarında da değişiklikler ortaya çıkmaktadır. Ortaya çıkan bu değişiklikleri incelemek ve tespitlerde bulunmak için klasik yaklaşımlar yeterli değildir. Bireylerin doğru finansal kararlar alabilmeleri için; finansal bilgi, tutum, davranışlarının kısaca finansal okuryazarlıklarının gereken seviyede olması yeterlidir. Finansal okuryazarlık finansal piyasaların etkinliğini sağlarken, tüketicilerin korunmasına ve finansal piyasalardaki sorunların asgari seviyeye indirilmesine büyük ölçüde olanak sağlamaktadır.

Bu çalışmanın amacı, TR 81 Düzey 2 bölgesindeki (Bartın, Karabük, Zonguldak) bireysel yatırımcıların finansal okuryazarlık düzeyi ile bireysel yatırımcıyı yatırım kararına yönlendiren faktörlerin tespit edilmesi, finansal okuryazarlık boyutları ile demografik değişkenlerin ve bireysel yatırımcıyı yatırım kararına yönlendiren faktörlerin anlamlı olarak farklılaşıp farklılaşmadığının incelenmesi olarak belirlenmiştir. Çalışma yöntemi olarak, kaynak taraması ve anket tekniği uygulamaları tercih edilmiştir.

Çalışmanın sonucunda; bireysel yatırımcının yatırım kararına yönlendiren faktörler ile birlikte değerlendirildiğinde, bireysel yatırımcının yatırım kararı üzerinde finansal ürün bilinirliği, finansal tutum, finansal davranış kısaca finansal okuryazarlıklarının pozitif yönlü etkisi olduğu tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Batı Karadeniz Bölgesi; finansal yatırım araçları; finansal bilgi; finansal davranış; finansal tutum

ABSTRACT

M.Sc Thesis

In the TR 81 Level 2 Region in Bartın, Karabük and Zonguldak Provinces Individual Investors' Financial Literacy and Factors Influencing Individual Financial Investment Decisions

Gülşen AKDAĞ

**Bartın University
Institute of Social Sciences
Department of Business Administration**

Thesis Advisor: Assoc. Prof. Dr. Metin SABAN

Bartın-2018, Pages: XIII + 103

At the present time, as technology, globalization and developments and changes in factors affecting human psychology reach unpredictable dimensions, changes also occur in the saving, investment and consumption habits of individuals. Classical approaches are not sufficient to examine and detect these changes emanated. In order for individuals to make the right financial decisions; financial knowledge, attitudes, behaviors, in short, financial literacy should be at the required level. While financial literacy ensures the effectiveness of financial markets, it provides a great opportunity to protect consumers and reduce financial market problems to a minimum.

The aim of this study is to identify the financial literacy level of the individual investor as well as in determining the factors which direct the individual investor to the investment decision and whether the financial literary dimensions, demographic variables and factors that direct the individual investor to an investment decision have significantly differentiated in the TR 81 level 2 region of Bartın, Karabük and Zonguldak provinces. As a working method, source scanning and survey technique applications were preferred.

At the end of this study, when the individual investor was evaluated together with the factors driving the investment decision, it was determined that financial instrument awareness, financial attitude and financial behavior on the investment decision of the individual investor were, in summary, positively influenced by their financial literacy.

Key Words: Western Black Sea Region; financial investment instruments; financial information; financial attitude; financial behavior

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	ii
BEYANNAME.....	iii
ÖN SÖZ.....	iv
ÖZET.....	iv
ABSTRACT	vi
İÇİNDEKİLER	viii
TABLOLAR DİZİNİ	x
EKLER DİZİNİ.....	xi
KISALTMALAR DİZİNİ.....	xii
GİRİŞ	1
1. FİNANSAL YATIRIM VE KURUMLARA İLİŞKİN TEORİK ÇERÇEVE.....	1
1.1 Tasarrufa İlişkin Teorik Çerçeve, Kavramı ve Önemi.....	1
1.2 Tasarruf Eğilimini Etkileyen Faktörler	9
1.2.1 Ekonomik Büyüme Oranı ve Kişisel Gelir Düzeyi	9
1.2.2 Demografik Yapı	10
1.2.3 Gelir ve Tüketim Vergileri	10
1.2.4 Enflasyon.....	11
1.2.5 Krediler ve Reel Faizler	11
1.2.6 Maliye Politikası	12
1.2.7 Sosyal Güvenlik Politikası	12
1.3 Finansal Kurumlar ve Yatırım Araçları.....	13
1.4 Finansal Kurumlar.....	19
1.5 Finansal Yatırımın Tanımı ve Araçları.....	25
1.5.1 Mevduat	26
1.5.2 Repo.....	27
1.5.3 Hazine Bonosu	28
1.5.4 Kredi Kartı.....	28
1.5.5 Banka Kredisi	29
1.5.6 Hisse Senedi	29
1.5.7 Tahvil.....	30
1.5.8 Yatırım Fonları.....	31
1.5.9 Bireysel Emeklilik Fonları.....	31
1.5.10 Kira Sertifikası	32
1.5.11 Gayrimenkul Sertifikası	33
1.5.12 Vadeli İşlem	33
2. BİREYSEL YATIRIMCININ FİNANSAL YATIRIM KARARLARI ÜZERİNDE ETKİLİ OLAN FAKTÖRLER VE FİNANSAL OKURYAZARLIK.....	34
2.1 Bireyleri Yatırım Kararına Yönlendiren Faktörler.....	34
2.1.1 Kişisel Faktörler	34
2.1.1.1 Bilgi Düzeyi ve Eğitim Durumu	35
2.1.1.2 Yaş	35
2.1.1.3 Meslek ve Gelir Durumu	36
2.1.2 Çevresel Faktörler.....	36
2.1.2.1 Aile.....	36
2.1.2.2 Sosyal ve Kültürel Çevre	37

2.1.3 Finansal Faktörler.....	37
2.1.3.1 Sermayeyi Koruma İsteği.....	37
2.1.3.2 Değer Artışı Sağlama İsteği.....	37
2.1.3.3 Geliri Devamlı Kılma İsteği.....	38
2.2 Finansal Okuryazarlık.....	38
2.2.1 Finansal Bilgi.....	42
2.2.2 Finansal Tutum.....	44
2.2.3 Finansal Davranış.....	45
3. ALAN ARAŞTIRMASI: TR 81 DÜZEY 2 BÖLGESİNDEKİ (BARTIN, KARABÜK, ZONGULDAK) BİREYSEL YATIRIMCILARIN FİNANSAL OKURYAZARLIĞI VE BİREYLERİ FİNANSAL YATIRIM KARARINA YÖNLENDİREN FAKTÖRLER.....	46
3.1 Bölgenin Türkiye İçindeki Yeri.....	46
3.2 Bölgenin Ekonomik ve Sosyal Yapısı.....	47
3.2.1 TR 81 Düzey 2 Bölgesinin İstihdam Durumu.....	48
3.2.2 TR 81 Düzey 2 Bölgesinin Bankacılık ve Mevduat Bilgileri.....	49
3.2.3 TR 81 Düzey 2 Bölgesinin Sosyal ve Kültürel Yapısı.....	53
3.3 Araştırmaya İlişkin Literatür Taraması.....	55
3.4 Araştırmanın Konusu.....	58
3.5 Araştırmanın Amacı.....	58
3.6 Araştırmanın Önemi.....	59
3.7 Araştırmanın Sınırlılıkları.....	59
3.8 Araştırmanın Hipotezleri.....	59
3.9 Araştırmanın Yöntemi.....	60
3.9.1 Evren ve Örneklem.....	60
3.9.2 Veri Toplama Tekniği ve Araçları.....	61
3.10 Verilerin Analizi ve Değerlendirilmesi.....	62
3.10.1 Araştırmaya Katılanların Demografik Bilgileri.....	62
3.10.2 Anketin 2., 3. ve 4.bölümünde Yer Alan İfadelere Verilen Cevaplara İlişkin Frekans - Yüzde Dağılımları, Standart Sapma ve Ortalamalar.....	64
3.11 Güvenilirlik Analizleri.....	69
3.12 Hipotez Testleri.....	70
3.12.1 Finansal Ürünlerin Bilinirliğinin Demografik Özelliklere Göre Farklılaşması.....	70
3.12.2 Finansal Ürünlerin Bilinirliğinin İllere Göre Farklılaşması.....	74
3.12.3 Finansal Ürün İşlem Kanallarının Demografik Özelliklere Göre Farklılaşması.....	76
3.12.4 Finansal Ürün İşlem Kanallarının İllere Göre Farklılaşması.....	78
3.12.5 Finansal Tutumun Demografik Özelliklere Göre Farklılaşması.....	79
3.12.6 Finansal Tutumun Anketin Uygulandığı İllere Göre Farklılaşması.....	80
3.12.7 Finansal Davranışın Demografik Özelliklere Göre Farklılaşması.....	81
3.12.8 Finansal Davranışın Anketin Uygulandığı İllere Göre Farklılaşması.....	82
3.12.9 Yatırım Kararına Yönlendiren Faktörlerin Demografik Özelliklere Göre Farklılaşması.....	83
3.12.10 Yatırım Kararına Yönlendiren Faktörlerin Anketin Uygulandığı İllere Göre Farklılaşması.....	84
3.12.11 Finansal Tutumun Yatırım Kararına Etkisi.....	85
3.12.12 Finansal Davranışın Yatırım Kararına Etkisi.....	85
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	87
KAYNAKLAR.....	92
EKLER.....	100
ÖZGEÇMİŞ.....	103

TABLolar DİZİNİ

Tablo No	Sayfa No
Tablo 1: Borsa İstanbul İle İlgili Kuruluşlar	24
Tablo 2: Finansal Okuryazarlık Tanımları	39
Tablo 3: TR 81 Düzey 2 Bölgesinin 2016 Yılı Nüfusa Göre İstihdam Durumları	48
Tablo 4: İllere Göre Banka Şube Sayısı	49
Tablo 5: İllere Göre Atm, Pos, Üye İşyeri Sayısı	50
Tablo 6: 31.12.2017 İtibariyle Mevduatın İllere Göre Dağılımı.....	51
Tablo 7: 31.12.2016 İtibariyle Mevduat Hesap Adetlerinin İllere Göre Dağılımı	51
Tablo 8: 31.12.2016 İtibariyle Kredilerin İllere Göre Dağılımı	52
Tablo 9: 2016 Yılı Kişi Başı Nakdi Kredi-Kişi Başı Tasarruf Mevduatı.....	52
Tablo 10: Bartın, Karabük, Zonguldak İli Bes Katılımcı Adedi	53
Tablo 11: Batı Karadeniz Bölgesi 2016 Adnks Sonucu.....	54
Tablo 12: Nüfusun Yaş ve Cinsiyete Göre Dağılımı.....	54
Tablo 13: Araştırmaya Katılan Bireysel Katılımcıların Demografik Özelliklerine İlişkin Bulgular.....	63
Tablo 14: Finansal Ürünlerin Bilinirliği, Finansal Ürün İşlem Kanallarının Bilinirliği/Kullanımı Bulgularına İlişkin Frekans, Yüzde Dağılımları Tablosu.....	65
Tablo 15: Finansal Ürün İşlem Kanallarının Bilinirliği/Kullanımı Bulgularına İlişkin Frekans ve Yüzde Dağılımları Tablosu	66
Tablo 16: Finansal Tutum Ölçeğine İlişkin Frekans, Yüzde Dağılımları, Ortalama Ve Standart Sapma Bulguları.....	66
Tablo 17: Finansal Davranış Ölçeğine İlişkin Frekans, Yüzde Dağılımları, Ortalama Ve Standart Sapma Bulguları.....	67
Tablo 18: Bireysel Yatırımcıyı Yatırım Kararına Yönlendiren Faktörlere İlişkin Frekans, Yüzde Dağılımları, Ortalama Ve Standart Sapma Bulguları	68
Tablo 19: Ölçeklerin Güvenilirlik Analizi Sonuçları	69
Tablo 20: Finansal Ürünlerin Bilinirliği Ve Demografik Özelliklere İlişkin Çapraz Tablolar	70
Tablo 21: Finansal Ürünlerin Bilinirliği Ve Demografik Özellikler Ki-Kare Testleri	72
Tablo 22: Finansal Ürünlerin Bilinirliği Ve Anketin Uygulandığı İl Çapraz Tablo	75
Tablo 23: Finansal Ürünlerin Bilinirliği Ve Anketin Uygulandığı İl Ki-Kare Testi	75
Tablo 24: Finansal Ürün İşlem Kanalları Ve Demografik Özellikler Çapraz Tablolar	76
Tablo 25: Finansal Ürün İşlem Kanalları Ve Demografik Özellikler Ki-Kare Testi.....	77
Tablo 26: Finansal Ürün İşlem Kanalları Ve Anketin Uygulandığı İl Çapraz Tablo.....	78
Tablo 27: Finansal Ürün İşlem Kanalları Ve Anketin Uygulandığı İl Ki-Kare Testi.....	78
Tablo 28: Finansal Tutum ve Demografik Değişkenler	79
Tablo 29: Finansal Tutum ve İller	81
Tablo 30: Finansal Davranış ve Demografik Değişkenler	81
Tablo 31: Finansal Davranış ve İller	82
Tablo 32: Yatırım Kararına Yönlendiren Faktörler ve Demografik Değişkenler	83
Tablo 33: Yatırım Kararına Yönlendiren Faktörler ve İller	84
Tablo 34: Finansal Tutumun Yatırım Kararına Etkisi-Regresyon Analizi.....	85
Tablo 35: Finansal Davranışın Yatırım Kararına Etkisi-Regresyon Analizi	86

EKLER DİZİNİ

Ek	Sayfa
No	No
Ek. Finansal Okuryazarlık ve Yatırım Tercihlerinin Tespiti Anketi	100

KISALTMALAR DİZİNİ

ADNKS	: Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi
BAKKA	: T.C. Batı Karadeniz Kalkınma Ajansı
BDDK	: Bankacılık Denetleme ve Düzenleme Kurulu
BES	: Bireysel Emeklilik Sistemi
EGM	: Emeklilik Gözetim Merkezi
GEKA	: Güney Ege Kalkınma Ajansı
GSYH	: Gayri Safi Yurtiçi Hasıla
İBBS	: İktisadi Bölge Birimleri Sınıflandırması
OECD	: Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü
SEGE	: Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik
SGK	: Sosyal Güvenlik Kurumu
SPK	: Sermaya Piyasası Kurulu
TBB	: Türkiye Bankalar Birliği
TCMB	: Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası
TİB İAB	: Türkiye İş Bankası İktisadi Araştırmalar Bölümü
TMSF	: Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu
TSPAKB	: Türkiye Sermaye Piyasası Aracı Kuruluşları Birliği
TTK	: Türk Ticaret Kanunu
TUIK	: Türkiye İstatistik Kurumu

GİRİŞ

Finansal okuryazarlık, bireylerin finans alanında bilgi temelli karlar almasını sağlayan yeterlilik düzeyidir. Bireyin elde ettiği gelirini harcaması ve tasarruf yönlendirmesindeki tüm süreçlerde kısaca bütçe yönetiminde finansal okuryazarlığın önemi ortaya çıkmaktadır.

Bireyin finansal farkındalık seviyesinin artması için öncelikle temel finansal bilgiye sahip olması gerekmektedir. Serbest piyasa ekonomisinin yaygınlaşması, son yıllarda yaşanan ekonomik krizler nedeniyle finansal piyasalarda yeni finansal ürünler geliştirilmiş ve çeşitlendirilmiştir. Eğitim seviyesi yüksek bireylerin bile ortaya çıkan ve daha da karmaşık hale gelen yeni finansal ürünleri anlaması ve kullanması zorlaşmaktadır. Bireyin tasarrufa yönelmesi ve karar alması için gerekli olan temel seviyedeki finansal bilginin yanında doğru finansal ürünü seçmesine yardımcı olacak bilgiye de sahip olması gerekmektedir. Aynı zamanda finansal ürünleri arz eden finansal kurumların ve işlem kanallarının toplumdaki tüm bireylerin erişimine açık ve ulaşılabilir seviyede olması gerekmektedir. Ancak, toplumu oluşturan nüfus her bölgede ve her yerleşim biriminde homojen olmamakla birlikte, finansal ürünü arz eden finansal kurumların ve işlem kanallarının erişilebilir ve ulaşılabilirliği de aynı seviyede değildir.

Son yıllarda dünyada; nüfusun demografik özelliklerinde meydana gelen değişimler, ekonomide ve siyasi otoritelerde yaşanan gelişmeler bireyin tasarruf alışkanlıkları üzerinde de etkili olmaktadır. Dünyada ABD başta olmak üzere hemen hemen tüm ülkelerde tasarruf eğilimi düşmektedir. Ülkemizde ve dünyada nüfus her geçen gün artmakta, ancak doğal kaynaklar da azalmaktadır. Azalan doğal kaynakların doğru tüketilmesi, yeni kaynakların oluşması, sermaye piyasalarında oluşan fonların artması için bireylerde tasarruf bilincinin artırılması gerekmektedir. Bununla birlikte bireylerin hane gelirinin, ülkelerin fonlarının yani elde edilen kaynakların doğru ve eşit dağılımının sağlanması için bireylerin finansal okuryazarlık seviyeleri yükseltilerek var olan toplumsal bilincin artışı sağlanmalıdır. Bu kapsamda tasarruf ve finansal okuryazarlık birlikte değerlendirilmesi ve analiz edilmesi gereken iki önemli kavram olarak karşımıza çıkmaktadır.

Tasarruf eğiliminin ve bilincinin artması, sermaye piyasalarının güçlendirilmesi yönünde ülkelerin orta ve uzun vadeli ekonomik ve sosyal stratejiler belirleyerek kısa vadede uygulamaya geçmeleri de önem arz etmektedir. Gerek Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (OECD) ülkelerinde, gerekse OECD kapsamı dışındaki bazı ekonomilerde yapılan anketler, tüketicilerin sadece doğru ve bilgiye dayalı finansal kararlar vermelerini engelleyen düşük seviyede finansal beceri, bilgi ve farkındalığa sahip olmakla kalmadıklarını, aynı zamanda finansal beceri, bilgi ve farkındalıklarını da çoğunlukla abarttıklarını göstermektedir. Bu sebeple, insanları eğiterek paralarını nasıl yönetmeleri gerektiğini bilmelerini, piyasada sunulan geniş finansal ürün ve hizmetler arasından doğru seçim yapabilmelerini ve gelecekleri için birikim yapabilmelerini sağlamak oldukça önemlidir.

Türkiye Sermaye Piyasası Aracı Kuruluşları Birliği'nin (TSPAKB) öncülüğünde 10 Mart 2012 tarihinde gerçekleştirilen "Yatırımcı Seferberliği Arama Konferansı"nın sonuç raporunda; Türkiye'deki finansal okuryazarlık, finansal bilgi ve farkındalığın düşük olduğu, gerek kamu ve gerek özel sektörde yer alan finans kurumlarında uzman kişilerin ve bilginin eksik olduğu vurgulanmıştır.

Bu çalışmada, Kalkınma Bakanlığı koordinasyonunda ve Devlet İstatistik Enstitüsü Başkanlığı'nın İstatistikî Bölge Birimleri Sınıflandırmasında ekonomik, sosyal ve coğrafi yönden benzerlik gösteren komşu iller, bölgesel kalkınma planları ve nüfus büyüklükleri dikkate alınarak TR 81 Düzey 2 Bölgesi olarak adlandırılan Bartın, Karabük, Zonguldak İllerindeki bireysel yatırımcıların finansal okuryazarlık seviyelerinin finansal yatırım kararları üzerinde etkisi ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Tez çalışmasının teorik kısmında, tasarruf, finansal kurumlar ve yatırım araçları, bireylerin finansal yatırım kararları üzerinde etkili olan faktörler ve finansal okuryazarlık konuları üzerine literatür çalışması yapılmıştır. Çalışmanın ampirik kısmında ise ilk olarak, araştırma alanını oluşturan TR 81 Düzey 2 Bölgesinin ekonomik ve sosyal yapısı incelenerek araştırma alanı tanıtılmış, daha sonra araştırmanın amacı ve önemi ortaya konulmuş, araştırma kapsamını oluşturan söz konusu üç İlerdeki bireysel yatırımcılar ile yapılan anket çalışması sonucunda değişkenler arasındaki ilişkiler incelenerek elde edilen bulgular analiz edilmiş ve yorumlanmıştır. Son olarak sonuç bölümünde, araştırma sonuçları açıklanarak önerilerde bulunulmuştur.

1. FİNANSAL YATIRIM VE KURUMLARA İLİŞKİN TEORİK ÇERÇEVE

Tasarruf iktisadi anlamda en temel anlatım ile gelir ve tüketim arasındaki fark olarak tanımlanmaktadır. Bireyler yaşamları boyunca çalışarak elde ettikleri gelirlerini, ihtiyaçlarını karşılamak üzere harcadıktan sonra geri kalan gelirlerini de ileride ortaya çıkabilecek ihtiyaçlarını karşılayabilmek üzere biriktirirler. Bu birikimler tasarruf adını almaktadır. Tasarruflar bireyler tarafından değişik biçimlerde değerlendirilir. Bireyler biriktirerek oluşturdukları tasarruflarını banka mevduatı, bono, tahvil, hisse senedi, bireysel emeklilik, yatırım fonu, altın, döviz gibi finansal araçlara yatırarak gelecekte değer kazanmasını amaçlamaktadırlar. Finansal yatırım araçlarına yatırılan bireysel tasarruflar, reel kesime doğrudan ya da dolaylı olarak fon kaynağı oluşturmakta ve transfer edilmektedir.

1.1 Tasarrufa İlişkin Teorik Çerçeve, Kavramı ve Önemi

Tasarruf; iktisat teorisinin en çok öne çıkan konularındandır. Tasarruf, klasik yaklaşımda sermaye biriminin kaynağını oluşturmakta iken; Neo Klasik ve Keynesyen yaklaşımda ise tasarruf-yatırım ilişkisi üzerine analiz yapılarak model oluşturulmuştur. Elde edilen tasarruf finansal yatırım düzeyini belirlemektedir. Bir ülkenin tasarruf düzeyindeki artış, ülkenin toplam fon büyüklüğünü de artırmakta ve fonların yatırıma dönüşümü ile büyüme de artmaktadır.

Tasarruf kavramı ve tasarruf davranışının teorik geçmişi incelendiğinde; tasarruf ile ilgili ilk önemli katkının Frank P.Ramsey (1928)'den geldiğini söyleyebiliriz. “Tasarrufların Matematiksel Teorisi” çalışmasında Ramsey, bir ekonominin gelecekteki yararını en üst seviyeye çıkarmak için optimum tasarruf miktarını belirlemeye çalışmıştır. Bu, sonsuz ufuk büyüme modeliyle sonuçlanır. Ramsey'in matematiksel geçmişi, varyasyon hesaplamaları nedeniyle fark edilmiş ve daha sonrasında optimum birikim teorisinin geliştirilmesi veya optimal birikim yolu teorisinin temellerini atmıştır. Bu model daha sonra Tjalling C. Koopmans ve David Cass tarafından evin fayda fonksiyonunu en üst düzeye çıkarmak için uyarlandı (URL-1, 2017).

Ramsey, bir ulus gelirin hangi miktarda tasarrufa ayrılması gerektiği sorusuna yanıt aramış, “paranın marjinal faydası ile çarpılan tasarruf oranı her zaman toplan met kamu hizmetinden faydalanma oranının mümkün olan maksimum faydalanma oranından düşük

kaldığı miktara eşit olmalıdır” tespitinde bulunmuştur. Mutlak mutluluğa ulaşmak veya yaklaşmak için gerekli miktarda tasarruf yapılmalıdır, ancak bu tüm gelirimizi tasarrufa ayırmamız anlamına gelememektedir. Tasarruf ettiğimiz miktar ölçüsünde mutluluğa ulaşma süremizde hızlanacaktır. (URL-2, 2018).

Irwing Fisher (1930) yayınladığı kitabında, belirsizliğin olmadığı iki dönem karşılaştırılmış ve bu iki dönem içindeki tüketicilerin aynı tüketim davranışı içinde olduklarını varsaymıştır. Tüketicinin analiz edilen iki dönem arasında optimum dağılımını ele almıştır. Bu varsayımda dönemler arası optimizasyon ilkesinde göre tasarrufu belirleyen iki faktör bulunmaktadır. İki farklı dönemlerdeki tüketimden elde edilen marjinal fayda ve faiz oranıdır (URL-3, 2017). Fisher teorisini “Eğer gelir gelecekte çok olacaksa; yani, kişi gelir akışında bir artış bekliyorsa geliri elde ettiğinde bu gelirin nispeten küçük bir miktarını alabilmek adına nispeten büyük bir miktarından kendi isteğiyle feragat edecektir. Diğer yandan, hemen gelecek olan gelir bol fakat gelecekteki geliri az ise, karşıt bir ilişki de olabilir” şeklinde açıklamıştır (Fisher, 1930: 67).

John Maynard Keynes’in 1936 yılında yayınlanan İstihdam, Faiz ve Paranın Genel Teorisi kitabında makroekonomik kapsamda mutlak gelir hipotezi ile açıklanmaya çalışılmış ve önemli katkı sağlanmıştır. Keynes mutlak gelir hipotezinde üç varsayımda bulunmuştur: Tüketim harcanabilir gelirin bir fonksiyonudur ve faiz oranının tüketim üzerinde bir etkisi yoktur. İkincisi; harcanabilir gelir düzeyi arttıkça tüketim artacaktır, ancak tüketim artışının gelir artışından daha küçük olacağı kabul edilir. Son olarak harcanabilir gelir arttıkça gelirin tüketim için ayrılan kısmı yani ortalama tüketim eğilimi azalacaktır. Ancak, Keynes’in geliştirdiği bu model 1946 yılında Simon S. Kuznets tarafından zaman serileri analizi ile test edilerek Keynesyen tüketim varsayımlarının kısa dönemde geçerli olduğunu ancak uzun dönemde geçerli olmadığını ortaya koymuştur. Bu durum ise literatürde tüketim bulmacası olarak adlandırılmakla birlikte mutlak gelir hipotezi, durgunluk hipotezi olarak da adlandırılmıştır (URL-4, 2016).

Friedrich August von Hayek (1932; 1941), serbest piyasa ekonomisinde ideal tasarrufun oluşmasının zor olduğu üzerinde durmuştur. Hayek’in tasarruf kuramı konjonktür kuramının önemli bir parçasıdır. Tam istihdam ortamında tüketim malları ile yatırım mallarına olan talebin aynı anda artmayacağı, zorunlu tasarruf ile daha az tasarruf etme yani daha çok tüketmeye de izin verilmeyeceği üzerinde durulmuştur (URL-3, 2017).

Hayek (1937) koordinasyon problemini ortaya koymuş ve problemi daha detaylı açıklayabilmek için öğrenme teorisine dayandırmıştır. Ekonomik koordinasyonun karmaşık ve aktörlerin kavramsal yeteneğinin sınırlı olduğu varsayımında bilginin de hatalı olabileceğini savunmuştur. Hatalı olma ihtimali bulunan bilginin ekonominin gerçek temelleriyle nasıl uyumlu olabileceği sorusuna yanıt aramıştır. Bu sorunun yanıtında fiyatın ne kadar kritik olduğunu ifade etmiştir. Hayek (1978) rekabeti deneme yanılma yoluyla insan ihtiyaçlarının karşılanabilmesi için yeni yolların keşfine dair bir süreç olarak görmektedir. Avusturyalı yazar Hayek'in kurumsal yaklaşımında ekonomik eylemleri yalnızca denge halinde olmak değil aynı zamanda önerilen düzenlemeleri piyasa süreçleri açısından da değerlendirilmesi gerektiğini, yeni bilginin keşfini sağlayan rekabetçi eylemlerin düzenlemeler ile kısıtlanmaması gerektiğini savunmuştur (URL-5, 2011).

Arthur Cecil Pigou (1943) tarafından tasarruf kavramına önemli katkı yapılmıştır. Pigou Etkisi olarak geçen kavrama göre; fiyatlar seviyesinde meydana gelen düşme sonucu reel servette ortaya çıkan artışın tüketim harcamaları üzerindeki etkisidir. Hane halkının geliri artmamakla birlikte fiyatlar genel seviyesindeki düşüşün etkisiyle bireylerin tüketim mallarına olan talepleri ve tüketim harcamaları artar ancak tasarruf miktarı düşer. Fiyatların düşmesi etkisiyle oluşan servet artışının tasarrufu azaltıcı veya toplam harcamaları artırıcı etkisine “reel balans etkisi” ya da “Pigou etkisi” denir (URL-3, 2017).

James S. Duesenberry'in 1949 yılında ortaya koyduğu nispi gelir hipotezi, mutlak gelir hipotezi üzerine inşa edilmiştir. Nispi gelir hipotezini mutlak gelir hipotezinden ayıran iki önemli fark bulunmaktadır. İlki; bireylerin tüketim kararları birbirinden bağımsız değildir ve bireyin içinde bulunduğu grubun nispi gelir düzeyi değişmedikçe bireyin tüketiminin değişmediği kabul edilmektedir. İkincisi ise; kısa dönemde bireyin gelir düzeyi değişse de tüketimi cari gelirine göre değil önceki dönemlerde elde ettiği en yüksek gelire göre değişmektedir. Bu modele göre tüketimi belirleyen temel unsur nispi gelir düzeyi ve geçmişte elde edilen en yüksek gelir düzeyidir (URL-4, 2016).

Özel tasarruf eğilimini açıklamaya yönelik kuramsal yaklaşımların gelişiminde kilometre taşlarından biri olan Franco Modigliani ve Richard Brumberg (1954) “yaşam boyu gelir hipotezi”ni ortaya koymuşlardır. Bu hipoteze göre; bireyler tüketim kararlarını, cari yılda yani yaşadıkları dönemdeki gelirlerine göre değil, gelecekte elde etmeyi planladıkları gelirlerini de hesaplayarak verirler. Bireylerin tüketimleri yaşamları boyunca elde etmeyi

planladıkları gelirlerinin bir fonksiyonudur. Bireyin yaşam evrelerine göre ömür boyunca elde etmeyi planladıkları gelirleri de farklılık göstermektedir. Bireyler yaşamları süresince önce artan, belirli bir yaştan sonra ise azalan bir gelire sahiptir. Gençlik döneminde bireyin geliri azdır ve gelecekteki gelirlerinin artacağı yönünde tahminleri varsa gelirlerinden fazla tüketim yaparlar. Nüfusun artışı ile birlikte yaşlılardan çok genç nüfus olacak ve tasarruf miktarı tüketim miktarının üzerinde gerçekleşecektir. Böylece pozitif bir birikim ortaya çıkacaktır. Nüfus artışı ile birlikte ekonomik büyümede tasarruf miktarına pozitif yönlü etkilenmesine, büyümenin hızlanmasına, tasarruf oranının yükselmesine neden olacaktır.

Nitekim kişi başına düşen gelirden, nüfus artışı ya da kişi başına düşen gelirdeki artış oranı önemli değildir. Toplam tasarruf artışı için önemli olan toplam gelirdeki büyüme oranıdır. Kısaca nüfus artışı, toplam nüfus içindeki yaşlı nüfusun payının azalmasına, genç nüfusun payının artmasına, genç nüfusun gelecekteki gelirindeki artış beklentisi toplam tasarruf miktarının artışına neden olacaktır. Bireyin yaşam evresinde gençlik döneminden orta yaş evresine gelindiğinde tasarruf miktarı yaşlılık dönemine hazırlık yapılması nedeniyle tasarruf miktarı daha da artmaktadır. Emeklilik döneminde ise gelirler azalır, harcama miktarı artar ve tasarruf miktarı negatif yönlü olarak değişir (Deaton, 2005).

Milton Friedman'ın (1957) sürekli gelir hipotezini ortaya koymuştur. Friedman'a göre bireylerin tüketimleri Keynes'in öne sürdüğü mutlak gelir hipotezindeki cari dönemdeki gelirlerine bağlı değil, gelecekte elde edecekleri gelirlerine bağlı olarak elde edilen ortalama gelirlerine bağlıdır (Çolak ve Öztürkler, 2017). Teoride daimi gelir ve daimi tüketim öngörülerini ön plana çıkarmaktadır. Bireyin cari dönem içinde elde ettiği gelir ve harcamalar veri olarak kabul edilerek gelecek dönem ile ilgili istatistiksel tahminlerde bulunmaktadır. Bireyin cari dönem ve gelecekteki elde etmeyi planladığı gelir sürekli gelir olarak tanımlanmaktadır. Sürekli gelir ise, bireyin planlanan dönem içerisinde kazanmaya devam edeceğini düşündüğü gelirin ağırlıklı ortalamasıdır. Bireyler geçici olarak elde ettikleri gelire göre tüketimlerini değiştirmezler. Özetle; bireyler cari gelirleri ile gelecekte elde etmeyi planladıkları geliri veri olarak kabul ederler, tüketimlerini ömürlerinin kalan kısmında sürdürebilecekleri düzenli tüketim oranını dikkate alarak belirlerler. Modele göre tüketimi belirleyen temel unsur sürekli gelirdir. Maliye politikası olarak vergilerin indirilmesi birey için geçici gelir artışı olarak kabul edilmesi halinde tüketimde ve talepte artış olmayacağı olasılığı üzerinde durulmaktadır (Freidman, 1957).

B.Yeager Leland'ın (1968) ihtiyat güdüsü ile tasarruf gelir ve faiz oranına ilişkin belirsizliğin olduğu bir ortamda tüketici riskten kaçınarak ihtiyati olarak tasarruf yapar ve tüketimini azaltır. Geleceğe yönelik belirsizlik ölçütü enflasyondur. Enflasyon seviyesinin ve değişkenliğinin yüksek olduğu dönemlerde bireylerin yatırım, tüketim ve tasarruf kararı almaları zorlaşmaktadır. Bu belirsizliğin yüksek olduğu enflasyon dönemlerinde bireyler ihtiyatlı davranmakta ve tasarruf miktarı atmaktadır. Yapılan bir çalışmaya göre ihtiyati olarak yapılan tasarruf miktarı toplam tasarrufun yarısından fazlasını oluşturmaktadır. Kırsal kesimlerdeki gelir kentsel kesimdeki gelire oranla daha belirsiz olması nedeniyle kentleşmenin ihtiyati tasarrufları azaltacağı da öngörülmektedir (Aksoy, 2016).

Martin Feldstein ise (1974), transfer tasarruf kavramını ortaya koymuştur. Emeklilik döneminde beklenen ödemelerini servetin bir unsuru olarak kabul etmiş tasarruf fonksiyonuna eklemiştir. Sosyal güvenlik ve miras gibi nedenlerden dolayı bireylerin oluşturacakları tasarruflarını transfer tasarruf kavramı olarak ortaya koymuştur (Çolak ve Öztürkler, 2017).

Robert Hall (1978) tarafından geliştirilen hipotezde sürekli gelir hipotezine ilave olarak bireylerin rasyonel beklentileri ilave edilmiştir. Rasyonel beklentilerin değişmediği bir ekonomide beklenmedik gelişmeler olmadığı sürece bireylerin de tüketimleri değişmeyecektir. Sonuç olarak gelecekteki tüketim öngörülemediği raslantısal olarak değişmesi söz konusu olacağı gibi, dolayısıyla tasarruf kararının değişmesi için bireylerin gelecekteki elde edecekleri gelirden beklenmedik bir gelişme olması tasarruflarında rassal bir değişim olacağını öngörmektedir (Whelan, 2015: 18).

David Laibson (1996) hiperbolik indirgeme hipotezini ortaya koymuştur. Bu hipoteze göre bireyler mevcut dönemde verdikleri tasarruf kararından dönemin sonunda pişman olurlar. İnsan dürtüleri onları kısa vadeli olarak hareket etmeye yöneltmektedir. Ancak uzun vadede daha fazla sabır gösterdiklerinde, elde edecekleri kazancın büyüklüğünü görmeleri sağlandığında yatırım tercihleri de değişmektedir. Gelecekte elde edecekleri geliri görebilmeleri ve oluşan pişmanlık durumunu engellemek için ise birey kendisine bir "taahhüt aracı" seçmektedir. Böylelikle dönem sonunda elde etmeyi arzuladığı tasarruf miktarına ulaşmayı hedefler. Seçilen taahhüt aracı, genel olarak konut kredisi veya benzeri bir araçtır. İnsanlar zaman içinde deneyimleri arttıkça daha da bilinçlenmekte ve hiperbolik indirgeme de artmaktadır. Sabit bir kaynak havuzu örneğin; para ve zaman göz önüne

alındığında insanlar memnuniyetlerini en üst düzeyde ve en kısa zamanda çıkarmak isterler. Ancak zaman içinde elde edilen tecrübe arttıkça hiperbolik indirgeme metoduna uygun tercihler yapabilmektedirler (Eser ve Toıgonbaeva, 2011: 287-321).

Wan (2011) ise köpüklü balon tasarruf olarak adlandırdığı model ile tasarruf davranışını açıklamaya çalışmıştır. Konut fiyatlarında balonun olduğu aynı dönemlerde, ABD ve Yunanistan gibi ülkelerde düşük tasarrufun oluşmuşken, Japonya ve Çin gibi ülkelerde yüksek tasarrufun oluşumu açıklanmaya çalışılmıştır. Hane halkının tasarruf davranışının konut politikalarındaki ve finansal piyasalardaki simetrik olmayan (eksik bilgi, tam rekabet koşullarının ihlal edildiği) durumlara bağlı değişebileceğini ifade etmektedir (Şengür ve Taban, 2015: 49-72).

Wan'ın "spekülatif tasarruf hipotezi"ne göre, finansal piyasalara erişim olanağı olup olmaması ve spekülatif tasarruf motifleri optimal tasarruf düzeyinin altında veya üstünde tasarruf yapılmasına neden olmaktadır. Bu hipoteze göre konut fiyatlarındaki köpük ve hane halkının borçluluk düzeyindeki artış, yaşam boyu tasarruf hipotezi ve diğer hipotezlerde öngörülen faktörler dikkate alındıktan sonra, özellikle kentlerde ve dolayısıyla ulusal düzeyde tasarrufları önemli ölçüde artırmaktadır. Bu çerçevede bu hipotezi Pigou etkisi ile ilişkilendirebilir ve hane halkı servetini oluşturan unsurların fiyatlarındaki değişmelerin hane halkının tasarruf motiflerine bağlı olarak tasarruf davranışlarını etkileyeceğini ileri sürebiliriz (Çolak ve Öztürkler, 2017). Spekülatif tasarruf hipotezi, emlak balonu döneminde ABD ve Yunanistan gibi bazı ülkelerden gereğinden daha az tasarruf edildiğini, Çin ve Japonya gibi ülkelerin ise gereğinden daha fazla tasarruf ettiğini açıklamaya çalışmaktadır. Hane halkında spekülatif tasarruf güdüsü bulunması halinde, konut politikaları ve finansal piyasalardaki bozulma derecesi tasarruf etme eğilimini pozitif veya negatif yönlü olarak etkilemektedir. Finansal piyasalardaki bozulma, konut fiyatlarındaki artış beklentisi, hane halkının beşeri sermayesi ve ödenmemiş borçları ile ölçülmektedir. Çin, çok yüksek tasarruf oranını düşürebilmek için, konut balonunu azaltmalı, hane halkının borçlanabilme imlanlarını kolaylaştırmalı ve artırmalı, faiz oranlarını yükseltmesi gerekmektedir. ABD ve Yunanistan gibi ülkelerde tasarruf eğiliminin azalması ve gereğinden daha az tasarruf edilmesi sorununun çözülmesi için, konut balonunun azaltılması ve finansal piyasalardaki ve finansal hizmet sektöründeki gevşemenin kontrol altına alınması gerekmektedir. Çin, ABD, Avrupa Birliği arasındaki mevcut küresel tasarruf-tüketim dengesizliği konut balonu

sonrasında finansal hizmetlerin serbest dolaşımından da kaynaklanmış olduğu tahmin edilmektedir (Wan, 2016).

1.2 Tasarruf Eğilimini Etkileyen Faktörler

Tasarruf kavramı ve tasarruf davranışının teorik geçmişi incelendiğinde araştırmacıların görüşleri, teorileri, hipotezleri ve varsayımları karşımıza çıkmaktadır. Yapılan araştırmalarda tasarruf davranışında hangi faktörlerin daha belirleyici olduğu ile ilgili de tespitlerde bulunulmuştur.

Tasarruf eğilimini etkileyen faktörler üzerine; Türkiye Ekonomi Kurumu'nun 2012 yılında "Türkiye'de Özel Tasarrufları Belirleyen Unsurlar", Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası'nın 2015 yılında "Tasarruf-Yatırım Dinamikleri ve Cari İşlemler Dengesi Gelişmeleri", Türkiye İş Bankası A.Ş. İktisadi Araştırmalar Bölümünün 2011 yılında "Türkiye'de Tasarruf Eğilimi" konulu çalışmalar ve T.C. Kalkınma Bakanlığı ve Dünya Bankası'nın 2012 yılında "Yüksek Büyümenin Sürdürülebilirliği: Yurtiçi Tasarrufların Rolü Türkiye Ülke Ekonomik Raporu" karşımıza çıkmaktadır. İlgili çalışmalarda bireylerin tasarruf eğilimlerini etkileyen faktörler üzerinde durulmuştur. Bu çalışmamızda; yapılan araştırmalar ve görüşler çerçevesinde bireylerin tasarruf eğilimlerini etkileyen faktörler; ekonomik büyüme ve gelir düzeyi, krediler ve reel faiz oranları, sosyal güvenlik politikaları, maliye politikaları, demografik yapı, enflasyon başlıkları altında incelenecektir (Dünya Bankası ve Kalkınma Bakanlığı, 2011).

1.2.1 Ekonomik Büyüme Oranı ve Kişisel Gelir Düzeyi

Tasarruflar üzerinde milli gelir artış hızı etkilidir. Ancak, literatürde gelir artışının tasarruf üzerindeki etkisi üzerine tartışma yaratacak karşı görüşler bulunmaktadır. Sürekli gelir hipotezine göre bireyin toplam geliri cari dönemde elde ettiği gelir ve gelecekte elde etmeyi planladığı ortalama gelirin toplamından oluşması ve daha yüksek bir ekonomik büyüme oranının birey için geçici bir gelir artışı olarak değerlendirilecek olması nedeniyle cari dönemdeki tasarruf miktarında artışa yol açmayacağı ifade edilmektedir. Yaşam döngüsü hipotezine göre ise, bireyin ömür boyunca elde ettiği gelir yaşam evrelerine göre farklılaşması nedeniyle büyümenin tasarruflar üzerindeki etkisi belirsizdir. 2012 yılında TBB Resmi Sitesinde Yayınlanan ve Ümit Özkale tarafından hazırlanan çalışma neticesinde (Karakurt ve Özlale, 2012);

- 2005-2006 yıllarında yüksek büyümeye rağmen düşük tasarruf oranları gerçekleştiği,
- Benzer şekilde 2010 yılında da yüksek büyümenin tasarruf oranlarında bir artış getirmediği,
- Dolayısıyla milli gelirin tasarrufları artırdığına dair bir kanıtın 2001-2010 yılları arasında mevcut olmadığı ifade edilmiştir.

1.2.2 Demografik Yapı

Nüfus yapısı içerisinde, kadın-erkek, genç-yaşlı, çalışan nüfus-çalışan dışında kalan bağımlı nüfus, emekli nüfusun toplam nüfus içerisindeki ağırlığı, nüfusun eğitim seviyesi tasarruf eğilimlerini ve bireylerin tasarruflarını değerlendirmek üzere seçtikleri finansal yatırım aracı tercihleri üzerinde etkili olmaktadır. Ayrıca bağımlı/çalışmayan nüfusun genç veya yaşlı olması da önemlidir. Bağımlı, çalışmayan genç nüfusun toplam nüfus içerisindeki payının azlığı başta tasarruf miktarının artmasına neden olmakta ancak, bağımlı nüfusun yaşlanması halinde de tasarruf miktarı azalmaktadır (Çevik vd., 2011: 16).

Demografik yapı incelendiğinde diğer bir etki alanı ise kentleşme oranıdır. Kentte yaşayan nüfus tasarruf oranını düşürmektedir. Kent merkezlerinde tüketim alanlarının geniş olması, bireylerin tüketim alışkanlıklarının gelişmesi ve artması ile kırsak kesimde yaşayanlara oranla tasarruf alışkanlıkları azalmaktadır. Aynı zamanda tasarruflarını değerlendirdikleri finansal yatırım araçları da görece daha risklidir. Kırsal kesimde yaşayanların ise gelecek kaygılarının daha fazla olması, gelecekte elde edecekleri gelirdeki belirsizlik ve tüketim alanlarının kent merkezlerine göre daha dar olması nedeniyle tasarruf oranı yüksek görece tasarruflarını değerlendirdikleri finansal yatırım araçları risksizdir (Günay ve Özcan, 2012).

1.2.3 Gelir ve Tüketim Vergileri

Bireylerin, hane halkının tasarruflarını belirleyen faktörler içerisinde vergi yer almaktadır. Keynes, mutlak gelir hipotezinde tüketimin vergi sonrası elde edilen gelirin bir fonksiyonu olduğunu ifade etmektedir. Özel tüketim vergilerinde yapılan indirim gelirden bir artışa neden olmakta, ancak geçici bir gelir artışı olarak kabul edileceği olasılığı ile tasarrufa oranla tüketimde daha fazla bir artışa yol açmaktadır. Bireylerin tasarruf miktarı artışında gelir veya tüketim vergilerinden hangisinin daha etkin bir araç olduğu üzerinde iktisatçılar önemle durmaktadırlar (Çevik vd., 2011: 6-34).

Tasarrufların vergilendirilmesinde gelir vergisine yönlendirilen en önemli eleştirilerden biri, tasarrufları çifte vergilendirmek suretiyle bireylerin bugünkü ve gelecekteki tüketim tercihlerinin değiştiriyor olmasıdır. Bu açıdan bakıldığında tüketim vergileri gelir vergilerine üstünlük sağlamaktadır.

Dünyada birçok ülkede bireysel tasarruf miktarını artırmak için tasarrufların vergilendirilmesine yönelik uygulanan gelir vergisi ile ilgili farklı uygulamalar yapılmaktadır. Birleşik Krallıkta, nüfusun düşük tasarruf oranı nedeniyle Saving Gateway programı adı altında vergiden muaf tasarruf hesabı uygulamaları yapılmıştır. Örnek uygulamalar Amerika Birleşik Devletlerinde de yapılmaktadır (Karakurt ve Özlale, 2012).

1.2.4 Enflasyon

Literatürde birçok iktisatçının tasarruf davranışı üzerine araştırmaları yer almaktadır. Fiyatlar genel seviyesindeki artış karşısında bireyin gelirinde artış olmaması bireyin tüketim harcamalarını azaltmakta ve gelecekte elde edecekleri gelir kaygısı ve belirsizlik ortamında tasarruf miktarının artacağı ile ilgili görüşler ve tespitler bulunmaktadır. Koskela ve Viren 1985 yılında birçok ülkede yaptıkları araştırmada enflasyonun tasarrufları artırdığını göstermişler, Gupta ise (1987) bazı Asya Ülkesinde öngörülen ve öngörülmeyen enflasyonun tasarrufları pozitif yönlü etkilediğini bulmuştur (Günay ve Özcan, 2012).

Ancak yapılan diğer araştırmalarda gelir artışı ile tasarruf artışı arasında pozitif yönlü bir etki olduğu vurgulanmaktadır. Gelirin artırılması durumunda tasarruflarda artırılabilecektir. Enflasyon artışı ile orantılı maaş ve ücretlerde artış olmaması hanehalkının satın alma gücünü, reel gelirini azaltmakta dolayısıyla bireyin tasarrufunu da azaltmaktadır (Sancak, 2013).

1.2.5 Krediler ve Reel Faizler

Dünyada ve ülkemizde finansal serbestleşme ve finansman kaynaklarına erişimin daha kolay ve hızlı olması ile birlikte borçlanma maliyetlerinin de düşmesi kredi kaynaklı tüketimin artmasına ve tasarrufun da azalmasına neden olmuştur. Dünya Bankasının 2011 yılında hazırladığı raporda da düşen faiz oranları ve kredi akışının hız kazanmasının tüketim eğilimini artırdığı ve tasarruf eğilimini düşürdüğü vurgulanmıştır (URL-6, 2017).

Mevduat faiz oranları ve bireysel kredilerdeki faiz oranlarındaki artış ise tasarruf oranlarını olumlu etkilemektedir. Dünya Bankasının 2011 yılında hazırladığı raporda da bahsi geçtiği üzere; düşen kredi faiz oranları ile birlikte bireyler dayanıklı tüketim malları olarak adlandırılan konut ve taşıt alımlarına yönelmiş ve tasarruf eğilimi ve tasarruf miktarı değerlendirilirken dayanıklı tüketim malları için yapılan harcama veri olarak kabul edilmiştir (Günay ve Özcan, 2012).

Öte yandan reel faiz oranlarında yaşanan düşüşün bireyin tasarrufu üzerindeki etkisi, yaşamının hangi evresinde bulunduğuna göre de değişmektedir (Çevik vd., 2011: 6-34).

1.2.6 Maliye Politikası

Ricardonun denklik hipotezine göre; kamu tasarruflarındaki azalmanın özel sektör tasarruflarında yaşanacak ters yönde birebir değişimle telafi edileceği belirtilmektedir. Maliye politikalarının tasarruf üzerine etkisi ile ilgili yapılan çalışmalarda, kamu tasarruflarının özel tasarrufları negatif yönde etkilediği bulunmuştur. Koç Üniversitesi ve TÜSİAD işbirliği ile oluşturulan Ekonomik Araştırma Formunda 2009 yılında hazırlanan çalışmada maliye politikalarının tasarruflar üzerinde sınırlı bir etkiye sahip olduğu, özel tasarrufların ekonomik konjoktüre duyarlı olduğu ve ekonomik kriz sonrasında kişilerin erteledikleri harcamaları gerçekleştirerek tasarruflarında azalma yaşanacağı vurgulanmıştır (URL-7, 2016).

1.2.7 Sosyal Güvenlik Politikası

Tasarruf eğilimini etkileyen faktörler içinde son olarak sosyal güvenlik politikalarına değinilebilir. Günümüzde sosyal güvenlik sistemi incelendiğinde; kamunun sağladığı zorunlu sosyal güvenlik kapsamında emeklilik, zorunlu özel emeklilik ve gönüllü özel emeklilik sistemi karşımıza çıkmaktadır. Kamunun sağladığı zorunlu emeklilik sisteminin tasarrufu negatif yönde etkilediği öne sürülürken, bireysel emeklilik sisteminin tasarruf üzerinde pozitif etkisi olduğu söylenmektedir. Avrasya Ekonomistleri Derneği tarafından 2005-2014 yılları arasında 14 OECD ülkesi için bireysel emeklilik, tasarruf ve cari açık arasındaki ilişki araştırması yapılmıştır (URL-8, 2017).

1.3 Finansal Kurumlar ve Yatırım Araçları

Dünyada sanayileşme ile birlikte işletmeler büyümeye başlamış ve işletmelerin fon ihtiyaçları artmıştır. Tasarrufların finansal yatırıma dönüşmesi için finansal yatırım araçlarının arz edildiği piyasalar finansal piyasalardır. Uğur Hakan Kılıç'ın 2014 yılında "Kobi Sahipleri ve Finansçı Olmayan Yöneticiler İçin Finans" adlı kitabında finansal piyasalar ise; tasarruf fazlası olan ekonomik birimler ile tasarruf açığı olan ekonomik birimlerin bir araya gelerek ilişkiye girebilmelerini sağlayan araç ve kuruluşlardan oluşan piyasalardır tanımlaması yapılmıştır. Finansal Kurumlar ise; temel işlevi fon fazlası olan ve fon ihtiyacı olan grupları bir araya getirmek, fon transferini sağlamakla birlikte aynı zamanda işlem maliyetlerinin azaltılması, asimetrik bilgi sorununun çözülmesi, danışmanlık fonksiyonları da bulunmaktadır (Gündoğdu, 2016: 119).

Bununla birlikte 20.yüzyılın başlarından itibaren finans alanında önemli gelişmeler yaşanmış ve finans fonksiyonunun önemi artmıştır. Finans, finansal yatırım, kurumlar ve yatırım araçlarına geçmeden önce finansın tarihsel geçmişine kısaca değinmek yerinde olacaktır. Zira finansal piyasaların çok eski tarihlere dayanan geçmişi vardır.

ABD'de 1660 yılında Massachusetts Bay Colony tarafından ilk kağıt para ihracı gerçekleştirilmiştir. 1720 yılında ilk menkul kıymet ihracı özel şirketler tarafında gerçekleştirilmiş, New York Borsası 1792 yılında kurulmuştur. ABD'de ilk vadeli işlemler piyasası 1972 yılında Şikago Emtia Borsası olarak kurulmuştur.

20. yüzyılın başlarında finansal yönetim ayrı bir bilim dalı haline gelmiş, yeni kurululan şirketlerin hukuki yapıları ve menkul kıymet türleri vb. konularla ilgilenmiştir. Ancak finansla ilgili köklü değişiklikler 1930 yılında yaşanan ekonomik buhranla birlikte başlamış, işletmelerin yeniden örgütlenmeleri, işletmelerin varlıklarının nakde dönüşümü ve sermaye piyasalarının düzenlenmesi konularına ağırlık verilmiştir. 1950 yıllarında işletmelerin finansal yönetim konuları ağırlık kazanarak gündeme gelmiş, 1960 yılları sonrasında işletmelerin değerinin maksimum seviyeye taşınması için gerekli olan aktif-pasif yönetimi 1980 yıllara kadar devam etmiştir.

Ancak, 1990 yılların başlarından itibaren işletmelerin küreselleşmesi ve teknolojik gelişmelerin hız kazanması finansal bilgiye ulaşım, finansal kararların alınmasına hız kazandırmıştır. 2000'li yıllarda ise küreselleşmenin bir sonucu olarak türev ürünler ve türev piyasaların gelişimi hızla artmıştır (Ceylan ve Korkmaz, 2017: 4-6).

Ekonomik sistemi oluşturan iki önemli alt sistem; reel ekonomi(tüm üretim sektörleri) ve finans kesimi ya da sektörüdür. Finansal sistem, ülkenin ekonomik sistemini oluşturan imalat, tarım, turizm, sanayi gibi reel sektör ile doğrudan etkileşim halindedir. Finansal sistemin amacı fon fazlası olan kesimden, fon ihtiyacı olan kesime fon transferini gerçekleştirmektedir. Transfer edilecek fonların vadesine göre şekillenen finansal sistem, para piyasaları ve sermaye piyasalarından oluşmaktadır (Erol ve Sarıaslan, 2014: 11-17).

Finansal sistem; bankalar, sigorta şirketleri, yatırım fonları, sermaye piyasası, türev piyasalar ve yatırım bankaları gibi farklı türdeki özel sektör finans kurumlarından oluşan karmaşık bir yapıya sahiptir. Sistem içerisinde bulunan tüm finansal kurumlar devlet tarafından yasal düzenlemeler içerisine alınmıştır.

Finansal piyasalarda yer alan aktörler, elinde fon bulunan ancak verimli kullanma olanağı bulunmayan fon sahiplerinden, fon ihtiyacı olan ve bu fonları verimli kullanma olanağı olanlara aktarmada önemli rol üstlenmektedir. Gerçekleşen bu fon transferi, daha yüksek ekonomik etkinlik ile sonuçlanır. Finansal piyasalardaki faaliyetler kişisel servet, işletmelerin ve tüketicilerin davranışları ve ekonomik performans üzerine de doğrudan etki yapmaktadır. Finans sistemi içerisinde önemli değişiklikler yaşanmaktadır. En önemli ve etkili değişikliklerden birisi de finansal yeniliklerdir. Para piyasaları ve sermaye piyasaları kurumlarının telefon ve internet üzerinden işlem yapmaları, mobil uygulamaların artmasıdır (Ceylan ve Korkmaz, 2017: 4-6).

Para piyasaları; finansal piyasalarda, bir yıl ve daha kısa vadeli fon transferlerinin gerçekleştiği piyasalar olarak adlandırılmaktadır. Para piyasalarının kapsamını ekonomide faaliyet gösteren bankalar belirlemektedir. Para piyasalarının başlıca kurumları ticari bankalar, yatırım bankaları, katılım bankaları ve kalkınma bankalarıdır.

Ticari Bankalar; yasal mevzuat çerçevesinde kurulmuş ve ilgili kanun kapsamında mevduat adı altında topladıkları fonları, kişi, şirket, kuruluşlara kredi adı altında aktarmaktadırlar.

Katılım bankaları; ticari bankalardan farklı olarak toplanan fonun getirisi önceden belli olmayan, fonu toplayan kuruluşun elde ettiği kara bağlı olarak ‘‘kar payı’’ adı altında fon sahibine fon getirisi olarak aktaran, fon ihtiyacı olanlara ise bilinen usulde kredi adı altında değil, ‘‘mal alımlı borçlandırma’’ usulü ile fon transferi yapan kuruluşlardır.

Kalkınma bankaları; genel olarak kamu bankalarıdır. Mevduat toplama yetkileri bulunmamaktadır. Ülkenin kalkınma politikaları doğrultusunda işletmelerin ihtiyacı olan uzun vadeli fonları, kredi kuruluşlarından ve sermaye piyasalarından temin ederek kendi özkaynaklarını da ekleyerek oluşturmakta ve aktarmaktadır.

Yatırım bankaları da kalkınma bankaları gibi mevduat toplayamazlar. Sanayinin finansmanını temin etmek amacıyla uzun vadeli fon transferi yapar ancak daha çok bu fon transferini kredi adı altında değil, ortaklık yolu ile gerçekleştirirler (Erol ve Sarıaslan, 2014: 16-22).

Sermaye piyasaları; uzun vadeli fon arz ve taleplerinin karşılandığı, para piyasalarına kıyasla farklı finansal kurumların faaliyette bulunduğu, çok çeşitli finansal araçların işlem gördüğü, daha karmaşık bir yapıya sahip olan modern finansman sistemidir. Para piyasalarına kıyasla fonlara daha hızlı ulaşma imkanı sunmakla birlikte fon daha hızlı ve kolay el değiştirmektedir. Sermaye piyasasında yatırımcılar beklenti getirisi ile fonlarını finansal yatırım aracına aktarırlar. Fon ihtiyacı bulunan girişimciler ise, ihraç ettikleri pay ve borçlanma araçları ile tasarruf sahiplerinin fonlarını toplar ve finansman ihtiyaçlarını gidermiş olurlar. Sermaye piyasaları ile ilgili ilk yasal düzenleme 1981 yılında yapılmıştır.

Sermaye piyasalarını kendi içinde; birincil piyasa, ikincil piyasa, üçüncül piyasa ve türev piyasalar olmak üzere dört ana piyasa başlığında oluşmaktadır. Birincil piyasalar menkul kıymetlerin halka arz edildiği, satışa sunulduğu piyasalardır. İkincil piyasalar, birincil piyasalarda halka arz edilen menkul kıymetlerin alım-satım işlemlerinin yapıldığı piyasalardır. Üçüncül piyasa ise; organize olmamış piyasaların yapısına benzemektedir (menkul kıymetlerinin borsaya kayıt ettirememiş veya ettirmemiş özel ve kamu sektör menkul kıymetlerin alınıp satıldığı piyasalar). Üçüncül piyasalarda, borsada kayıtlı menkul kıymetler borsa dışında alınıp satılmaktadır. Türev piyasalar ise; diğer piyasalardan farklılaştıran çok keskin özellikleri bulunmaktadır. Türev piyasalarda finansal varlıklar/araçların alım satım anında nakit ödeme ile işlem tamamlanır. Bu özelliği ile spot piyasalardır diyebiliriz. Türev piyasaların gelişmesi spot piyasaların gelişmesine bağlıdır. İstanbul, New York, Tokyo organize menkul kıymet borsaları aynı zamanda spot menkul kıymet borsalarıdır (Erol ve Sarıaslan, 2014: 23-35).

Finansal yatırım kavramı ekonomi ve işletme biliminde ele alındığında genel olarak fiziksel ya da finansal varlıkların satın alınması olarak karşımıza çıkmaktadır. Keynes ile

birlikte ekonomi biliminde ayrı bir kavram olarak yer bulan yatırım, “belirli bir dönemde sermaye donanımına yapılan yapılan net eklemeler, başka bir deyişle yatırım, yatırıma hazır kaynakların ya da fonların sermaye malları ve teçhizat stokuna dönüşme süreci” olarak tanımlanmıştır. Oysa halk arasında gelir sağlamak veya ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla yapılan gayrimenkul alımları yatırım olarak tanımlanmaktadır.

Bireysel açıdan yatırım kavramı ise, halk dilinde ya da portföy yönetimi açısından yatırım kavramı ile eş anlamlı olarak kullanılmaktadır. Sabit yatırımlar, mal ve hizmet üretimi için yapılan ve yatırımcının gelirini artırmak amacıyla yapılan yatırımlardır. Ancak finansal yatırımlar ise, bireysel yatırımcının likiditesini sabit getirili risksiz finansal yatırım aracına aktarması ya da düşük, orta ya da yüksek riskli menkul kıymet satın alarak gelir elde ederek servetini artırmasıdır (Güler ve Kayalı, 2016: 1-25).

Bireysel Yatırımcı; küçük fonlara sahiptir ve yatırımlarını küçük tutarlarda gerçekleştirir. Bireysel yatırımcılar içerisinde finansal okuryazarlık seviyesi yeterli yatırımcılar olsa da genel olarak yetersizdir. Bunun yanında finansal piyasalar hakkındaki bilgiye ulaşabilme imkanları sınırlı ve yetersizdir. Bu nedenle profesyonel olmayan, genellikle içgüdüsel olarak alınan kararlar ile finansal yatırım yaparlar. Ancak finansal piyasaların derinlik kazanması için de son derece önemlidirler.

Kurumsal yatırımcılar, bireysel yatırımcının sahip olmadığı finans ve finansal piyasalar hakkındaki bilgiyi sunan, küçük tasarrufların toplanarak oluşan büyük fonların hukuki bir çerçevede içerisinde finansal yatırım araçlarına aktarılmasını sağlayan, kısaca bireysel yatırımcıya finansal hizmet sunan ve bununla birlikte ekonominin ihtiyacı olan uzun vadeli fonların oluşmasını sağlayan tüzel kişiliklerdir (Orçun, 2016: 5-10).

Hızla büyüyen sanayileşme, teknolojik gelişmeler ve globalleşme ile oluşan yeni yatırım fırsatlarını bireysel yatırımcılar ve kurumlar değerlendirmek istemişlerdir. 20. Yüzyılın başından itibaren bu sayede oluşan fon arz ve talebi araştırmacıları finansal teoriler üzerinde çalışmaya yöneltmiştir. 1930’lu yıllarda, hisse senedi fiyatlarının ilk defa sistematik olarak Amerika Birleşik Devletleri’nde “Alfred Cowley Derneği” tarafından derlenmeye başlamasıyla birlikte finansal piyasalara dair ampirik çalışmaların önü açılmıştır (Çilingiroğlu ve Sefil, 2011: 247-268).

Geleneksel finans teorileri temellerini neoklasik iktisata dayandırılmış, yatırımcıları, faydasını en üst seviyeye çıkarmak için en karmaşık finans problemlerini başarı ile çözebilen, eldeki kısıtlı kaynakları en optimum biçimde kullanabilen, duygularının etkisi altında kalmadan rasyonel kararlar alabilen bireyler olarak tanımlamıştır (Çilingiroğlu ve Sefil, 2011: 247-268).

Geleneksel finans teorilerinin tarihsel gelişimi, Beklenen Fayda Teorisi ile başlamaktadır. Teorinin temellerini 1738 yılında Daniel Bernoulli tarafından atılmış, 1944 yılında John von Neumann ve Oscar Morgenstein tarafından geliştirilmiştir. Beklenen fayda teorisine göre, bireyler elde ettikleri olasılık değerleriyle, olaylardan elde edecekleri kazanımları çarparak beklenen faydalarını maksimize ederler (Çilingiroğlu ve Sefil, 2011: 247-268).

Bireyler belirsizlik ortamında karar vermeden önce olasılıkları tespit ederek ağırlıklandırır ve elde etmeyi bekledikleri fayda ile birlikte değerlendirerek karar verirler. Beklenen Fayda Teorisinin varsayımları;

- Tamlık/Karşılaştırılabilirlik
- Tutarlılık/ Geçişkenlik
- Bağımsızlık/ İptal Etme /İkame
- Süreklilik/(Ölçülebilirlik
- Değişmezlik / Sadeleştirme (Orçun, 2016: 5-10)

1979 yılında Beklenti Teorisi, Daniel Kahneman ve Amos Tversky tarafından yayınlanan “Beklenti Teorisi: Risk Altında Karar Vermeye Yönelik Bir Analiz” başlıklı çalışma ile Beklenti Teorisini geliştirmiş, beklenen fayda teorisine alternatif bir teori olarak geleneksel finansın açıklamakta zorluk çektiği konuları psikolojik boyutta açıklık getirmeye çalışmışlardır. Yatırım kararlarında beklenen risk yerine algılanan riskin dikkate alınması gerektiğini savunmuşlardır (Çilingiroğlu ve Sefil, 2011: 247-268).

Modern Portföy Teorisi; 1952 yılında Harry Markowitz’in “Portfolio Selection” adlı makalesi ile portföy yönetimi teorisine yeni bir bakış kazandırmıştır. Küreselleşme, değişen ve gelişen piyasalar ile ayırım alternatifleri hızla çoğalmıştır. Böylece piyasalar

daha karmaşık bir hale gelmiştir. Yatırım kararlarının alınmasını ozlaştırılan bu ortamda portföy yönetiminin önemi daha da artmıştır. Geleneksel portföy teorisinde varlıkların birbirleri ile olan ilişkisi ve şiddetine bakılmazken, modern portföy teorisinde varlıkların arasındaki ilişkinin risk ve getiriye etki edeceği öne sürülmüştür (Akçayır vd., 2014: 333-352).

Etkin Piyasalar Hipotezi; 1965 yılında ilk kez Fama tarafından; hisse senetleri fiyatlarını rassal yürüyüş sergilediğini ifade ettiği çalışmasından tanımlanmıştır. Hipotez hisse senetleri fiyatlarının herhangi bir model tarafından tahmin edilemeyeceğini ileri sürmektedir. Fiyatlar tahmin edilememektedir çünkü fiyatlar rastgele bir yürüyüş sergilemektedir. Hisse senetleri fiyatları tahmin edilemiyorsa ve bütün bilgiler piyasa katılımcıları tarafından elde edilebiliyorsa piyasada etkinlik söz konusudur. Etkin Piyasalar Hipotezi üç varsayımı kabul etmektedir:

- Yatırımcılar rasyoneldir.
- Tam bir bilgiye sahiptirler
- Faydalarını maksimize etmeyi beklemektedirler (Bayraktar, 2012: 37-45).

Davranışsal Finans; geleneksel finans teorileri ile uyuşmayan piyasa hareketlerini ve karar alma bileşenlerinin kaynağı olarak insan psikolojisini işaret eden bir disiplin olarak doğmuştur. Davranışsal finans, kişilerin finansal karar alırken sosyal ve psikolojik etkenlerin etkisi altında kaldıklarını varsaymaktadır. Davranışçılık, 1913 yılında John. D. Watson tarafından davranışları belirleyen faktörlerin içsel eğilimler değil dış çevre olduğunu iddia eden bir yaklaşım olarak psikolojiye kazandırılmıştır.

Davranışsal finans kavramının temelleri daha eski tarihlere dayanmaktadır. Adam Smith 1759 yılında yayımlanan “Ahlaki Düşünce Sistemi” isimli kitabında bireylerin iyi durumdan kötü bir duruma geçtiklerinde acı ve pişmanlık hissettiklerini, tekrar iyi bir duruma geçtiklerinde ise mutlu olduklarını ifade ederek modern davranışsal finansın incelediği “zarardan kaçınma” ve “riskten kaçınma” eğilimlerinin ilk tanımlamasını yapmıştır. 2002 yılında ekonomi alanında Nobel ödülünün davranışsal finans çalışmaları sebebiyle Daniel Kahneman’a verilmesi, davranışsal finans için ikinci dönüm noktası olmuştur. Bu ödül, davranışsal finansın bilim dünyası tarafından resmi olarak kabul edilmesi

anlamına geldiğinden, bu alanda çalışmak isteyen birçok akademisyeni ve finans sektörü çalışanını cesaretlendirici rol oynamıştır (Çilingiroğlu ve Sefil, 2011: 247-268).

1.4 Finansal Kurumlar

5411 sayılı Kanunun 3.maddesinin tanımlar ve kısaltmalar bölümünde, finansal kuruluş; Kredi kuruluşları dışında kalan ve sigortacılık, bireysel emeklilik, sermaye piyasası faaliyetlerinde bulunmak veya Kanunda yer alan faaliyet konularından en az birini yürütmek üzere kurulan kuruluşlar ile kalkınma ve yatırım bankaları ve finansal holding şirketlerini kapsamaktadır.

Sermaye Piyasası Kanunu'nda finansal kurum aracı kurum olarak adlandırılmış ve "kişi ve kurumlardan fon toplayarak elde ettiği mevduatı, fon talebi olan kişi ve kurumlara veren kurum" olarak tanımlanmıştır. SPK'na kayıtlı ve ilgili kanun kapsamında faaliyet gösteren aracı kurumlar; bankalar, yatırım bankaları ve aracı kurumlardır.

SPK bağlı ve kapsamında faaliyet gösteren finansal kurumlar SPK resmi internet sitesinde ilan edilmiş olup, aşağıda yer almaktadır.

- Yatırım Kuruluşları-Aracı Kurumlar,
- Yatırım Kuruluşları- Bankalar,
- Fonlar,
- Yatırım Fonları,
- Yatırım Ortaklıkları,
- Portföy Yönetim Şirketleri,
- Gayrimenkul Değerlendirme Şirketleri,
- Bağımsız Denetim Kuruluşları,
- Portföy Saklama Kuruluşları,
- Derecelendirme Kuruluşları,
- Emeklilik Şirketleri ve

Bu kuruluşlara ilave olarak Borsa İstanbul'dur.

Finansal Kurumlardan işlem hacimleri en yüksek, şube ağı en geniş ve tüm ülke bazında faaliyet gösteren finansal kurumlardan; bankalar, emeklilik şirketleri, portföy yönetim şirketleri, yatırım ortaklıkları ve Borsa İstanbul kısaca tanıtılarak faaliyet alanları ile ilgili açıklamalar yapılmıştır.

Bankalar: Bankacılığın tarihsel gelişimi incelendiğinde Mezopotamya’da M.Ö.3400-3200 yıllarına ait olduğu tahmin edilen Uruk kenti yakınlarındaki “Kızıl Tapınak” ilk banka olarak kabul edilmektedir. Tarihte bankacılık ile ilgili ilk yasa Babil’de Hammurabi devrinde görülmüştür. Babil’de bilinen en tanınmış iki banka “Egibi” ve “Neboahiddin” adlarını taşımaktadır. Anadolu’da kurulmuş en eski banka Sinop şehrinde kurulmuş devlet bankasıdır. Osmanlı İmparatorluğu’nda ise sarraf-banker-banka süreci izlenmiştir. Sarraflık ve bankerlik genellikle azınlıklar tarafından yürütülmüştür ve işyerleri de çoğunlukla Galata semtinde bulunmuştur. Galata Bankerleri adlı grup ilk banka olarak 1847 yılında İstanbul Bankasını kurmuşlardır. 1863 yılında Bank-ı Osmani’nin kuruluşu gerçekleştirilmiştir. 1988 yılında Ziraat Bankası kurulmuştur. Cumhuriyet döneminin ilk bankası, Atatürk’ün isteği üzerine 1924 yılında kurulmuş olan İş Bankası’dır. 1925 yılında Türkiye Sanayi ve Maaddin Bankası, 1926 yılında Emlak Bankası, 1930 yılında Merkez Bankası kurulmuştur.

Sermaye, para ve kredi üzerine her türlü işlemleri yapan ve düzenleyen, özel ve tüzel kişilerin, devletin ve işletmelerin bu alandaki her türlü ihtiyaçlarını karşılamak üzere çalışan “iktisadi kuruluş” olarak tanımlanmaktadır (5411 sayılı Bankacılık Kanunu, 2005). Bankalar, ticari bankalar, kalkınma ve yatırım bankaları, katılım bankaları olarak sınıflandırılmaktadır. Bankalar para piyasası ve sermaye piyasalarında faaliyet gösteren, kısa vadeli ve uzun vadeli fon transferi sağlayan finansal kurumlardır. Kısaca bankalar finansal hizmet sunan kurumlardır.

Bankalar, finansal hizmet sunumunu gelişen ve değişen teknoloji ile birlikte farklılaştırmış yaşanan yenilikler ile hizmet sunumunu şube bankacılığından alternatif kanallara taşımıştır. İnternet bankacılığı, telefon bankacılığı, mobil bankacılık, ATM cihazları ile hizmet vermeye başlamıştır. İnternet Şubesi banka tarafından www tabanlı tasarlanmış, kullanıcının kendi bilgisayarından erişim sağlaması ile dilediği zamanda ve dilediği yerden bankacılık işlemlerini yapmasına olanak sağlamaktadır. Telefon bankacılığı ile bankaların bünyesinde oluşturulan çağrı merkezlerinin telefon numaralarına erişim ile yapılacak görüşme neticesinde bankacılık işlemleri yapılabilmektedir. Mobil bankacılık,

mobil telefon ağının hızla gelişmesi ile bankaların mobil uygulamalarının cep telefonuna yüklenmesi ile bankacılık işlemleri zaman ve yer kısıtı olmaksızın yapılabilmektedir. Bankaların dışında finansal piyasalarda hizmet veren tüm finansal kurumlarda alternatif kanallar aracılığı ile finansal hizmet sunmaya başlamışlardır (Arı ve Vurucu, 2015: 20-30, 271-276).

Emeklilik Şirketleri: 4632 sayılı Bireysel Emeklilik Tasarruf ve Yatırım Sistemi Kanununa göre kurulan ve bireysel emeklilik sisteminde faaliyet göstermek üzere bu Kanun ile ihdas edilen emeklilik branşında ruhsat almış şirketi ifade etmektedir. Şirket, 21.12.1959 tarihli ve 7397 sayılı Sigorta Murakabe Kanunu hükümlerine göre hayat ve ferdi kaza sigortaları branşlarında da ruhsat alabilir. 2001 yılında Bireysel Emeklilik Yatırım ve Tasarruf Kanunu ile hayata geçmesi ile emeklilik şirketleri BEH ile yüksek fonlar toplamaya başlamışlardır. Bireysel emeklilik tasarruf ve yatırım sistemi ikinci emeklilik geliri ile bireylerin emeklilikte refah seviyelerinin artmasına, alt yapı yatırımları ve uzun vadeli yatırımlara kaynak yaratılarak sistemin yeni iş ve istihdam olanakları yaratmasına, sosyal güvenliğin kapsamının artmasına ve kamunun sosyal güvenlik kaynaklanan yükünün azaltılmasına, mali sektörde uzun vadeli fonların artmasına böylece mali sektörün daha sağlıklı işlemesine, enflasyonla mücadele ve istikrarlı büyümeye olumlu katkı sağlamasına, kurumsal yatırım stratejileri ile piyasalardaki dalgalanmaları ve spekülasyonların azalmasına, sermaye piyasasının derinleşmesine olanak sağlayacak bir özel emeklilik sistemidir (EGM, 2018).

Portföy Yönetim Şirketi: Portföy yönetim şirketi, ana faaliyet konusu fonların kurulması ve yönetimi olan ve anonim ortaklık şeklinde kurulan sermaye piyasası kurumudur.

Portföy yönetim şirketleri ana faaliyet konuları olan fon kurulması ve yönetimine ek olarak Kurul'dan yetki belgesi almak koşuluyla yatırım danışmanlığı faaliyetinde de bulunabilmektedirler. Bunun yanı sıra gerekli özsermaye şartına sahip olan portföy yönetim şirketleri Kurul'a bildirimde bulunarak sermaye piyasaları ile ilgili danışmanlık hizmetleri sunabilir, yatırım hizmetleri ve faaliyetleri ile sınırlı olarak kredi ya da ödünç verebilir ve döviz hizmetleri sunabilir, sermaye piyasası araçlarına ilişkin işlemlerle ilgili yatırım araştırması ve finansal analiz yapılabilir veya genel tavsiyede bulunabilir. Ayrıca, portföy yönetim şirketlerinin,

- M nhasıran payları yurt dışında yerleŐik kişilere pazarlanacak yabancı kolektif yatırım kuruluşu kurmak ve yönetmek ile yurt dışında yerleŐik kişilere portföy yönetim hizmeti vermek,
- M nhasıran girişim sermayesi yatırım fonu kurmak ve yönetmek,
- M nhasıran gayrimenkul yatırım fonu kurmak ve yönetmek
- Gayrimenkul ve girişim sermayesi yatırım fonu kurmak ve yönetmek

 zere kurulması da mümkündür. Faaliyetleri sınırlı olan bu tür portföy yönetim Şirketleri için ilgili mevzuatta sermaye ve organizasyon yapıları ile ilgili birtakım istisnalar tanınmış olup, portföy yönetim Şirketlerinin girişim sermayesi yatırım fonlarını veya gayrimenkul yatırım fonlarını kurmak ve yönetmek üzere kurulması halinde faaliyet alanlarına göre ticaret unvanlarında "girişim sermayesi portföy yönetim Şirketi", "gayrimenkul portföy yönetim Şirketi" veya "gayrimenkul ve girişim sermayesi portföy yönetim Şirketi" ibaresi yer almaktadır (SPK, 2016).

Yatırım Ortaklıkları: Yatırım ortaklıkları, "menkul kıymet yatırım ortaklıkları, gayrimenkul yatırım ortaklıkları, girişim sermayesi yatırım ortaklıkları"dır.

Menkul kıymet yatırım ortaklıkları, Menkul kıymet yatırım ortaklıklarının diŐer ortaklıklardan farkı, faaliyet alanlarının sadece sermaye piyasası araçları ile altın ve diŐer kıymetli madenlerden oluşan bir portföyün iŐletilmesi Şeklinde sınırlandırılmıŐ bulunmasıdır (SPK, 2017).

Gayrimenkul yatırım ortaklıkları, Sermaye Piyasası Kanunu  er evesinde, Sermaye Piyasası Kurulu tarafından düzenlenen gayrimenkul yatırım ortaklıkları, gayrimenkullere, gayrimenkul projelerine, gayrimenkule dayalı haklara ve sermaye piyasası araçlarına yatırım yapabilen, belirli projeleri gerçekleŐtirmek ya da belirli bir gayrimenkule yatırım yapmak amacıyla kurulabilen ve izin verilen diŐer faaliyetlerde bulunabilen, gelirleri kurumlar vergisinden istisna tutulmuş (Kurumlar Vergisi Kanunu Md. 5/1-d-4) sermaye piyasası kurumlarıdır (SPK, 2017).

Girişim sermayesi (Venture Capital) yatırım ortaklıŐı, Teknoloji aŐırlıklı sanayileşme stratejisinin benimsendiŐi başta ABD, İngiltere, Fransa, Japonya, Hollanda ve Almanya gibi ülkelerde özellikle II. Dünya Savaşı'ndan sonra ortaya çıkan risk sermayesi

genel olarak; dinamik, yaratıcı ancak finansal gücü yeterli olmayan girişimcilerin yatırım fikirlerini gerçekleştirmeye olanak tanıyan bir yatırım finansmanı biçimi olarak tanımlanabilir (SPK, 2017).

Borsa İstanbul: Borsa İstanbul ve faaliyetlerine geçmeden önce, Osmanlı ve Cumhuriyet döneminde borsanın tarihçesini kısaca incelemek gerekmektedir. İlk borsacılık faaliyetleri 1854 Kırım Savaşı'na dayanmaktadır. Bu savaşla başlayan Osmanlı borçları nedeniyle çıkartılan tahviller İstanbul'da alınıp satılmaya başlanmıştır. 1866'da Osmanlı'dan alacaklı devletlerin de desteğiyle İstanbul'da kurulan borsa, 1873 yılında çıkarılan bir nizamnameyle "Dersaadet Tahvilat Borsası" adını almıştır. Borsaya Maliye Nezaretince bir komiser atanmıştır. Böylece başlangıçta imparatorluğa ödünç vermek üzere kendi aralarında örgütlenen Galata Bankerleri, bu kez Osmanlı himayesine kavuşmuştur. Borsa, 1 Nisan 1926'da Bahçe kapı'daki 4. Vakıfhan'a taşınmış, 1938 yılında borsanın Ankara'ya taşınmasıyla aracılık faaliyetleri neredeyse tamamen durmuştur. 1941 Nisan'ında borsa yeniden İstanbul'a taşınmış, 1958 yılında borsanın kambiyo yetkisi iptal edilerek Merkez Bankasına devredilmiştir. 1929 yılında yapılan düzenlemeler ile menkul kıymetler ve kambiyo borsaları kanunu çıkarılmıştır. Borsa, İstanbul Menkul Kıymetler Borsası adı altında çalışmaya başlamıştır.

Modern borsacılık döneminin başlamasının en önemli nedenlerinden biri bankerler krizidir. Pek çok tasarruf sahibinin büyük zararlara uğraması nedeniyle yeni bir sistem arayışı başlamış, tüm sermaye piyasası kurumlarını denetlemekle görevli SPK oluşturulmuştur. 1989 yılında borsayla ilgili 2 kilit karar alınmış; bu kararların birincisi 104 milyon dolarlık Türkiye Fonu kurulması, ikincisi ise yabancı yatırımcılara Türkiye'deki her türlü menkul kıymete yatırım yapabilme ve karlarını transfer etme imkanı getiren 32 Sayılı Karar'dır. 30.12.2012 tarihinde 6362 sayılı Sermaye Piyasası kanunu yayınlanarak yürürlüğe girmiş ve Borsa İstanbul faaliyetlerine başlamıştır (URL-9, 2010).

Tablo 1: Borsa İstanbul İle İlgili Kuruluşlar

KURULUŞLAR	WEB ADRESLERİ
Sermaye Piyasası Kurulu (SPK)	www.spk.gov.tr
İstanbul Takas ve Saklama Bankası A.Ş (Takasbank)	www.takasbank.com.tr
Merkezi Kayıt Kuruluşu A.Ş (MKK)	www.mkk.com.tr
Dünya Borsalar Federasyonu (WFE)	www.world-exchanges.org
Avrasya Borsaları Federasyonu (FEAS)	www.feas.org
Birleşmiş Milletler Sorumlu Yatırım Prensipleri	www.unpri.org
Birleşmiş Milletler Küresel İlkeler Sözleşmesi	www.unglobalcompact.org
İKT Üye Ülke Borsaları Forumu	www.oicexchanges.org
Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği (TOBB)	www.tobb.org.tr
Türkiye Sermaye Piyasaları Birliği (TSPB)	www.tspb.org.tr
LBMA - Londra Külçe Piyasası Birliği	www.lbma.org.uk
WFDB - Dünya Elmas Borsaları Federasyonu	www.wfdb.com
Borsa Aracı Kurumları Yöneticileri Derneği	www.bakyd.org.tr
Türkiye Kurumsal Yatırımcı Yöneticileri Derneği	www.tkyd.org.tr
Türkiye Kurumsal Yönetim Derneği	www.tkyd.org
Borsa Uzmanları Derneği	www.bud.org.tr
Borsaya Kote Ortaklık Yöneticileri Derneği (KoteDER)	www.koteder.org.tr
KOBİ Bilgi Sitesi	www.kobi.org.tr
Yatırımcı Tazmin Merkezi (YTM)	www.ytm.gov.tr

Kaynak: (Borsa İstanbul, 2018).

Borsa İstanbul'da işlem gören ürünler;

- Borsa yatırım fonları
- Aracı kuruluş varantları
- Gayrimenkul sertifikaları
- Gayrimenkul Yatırım Fonu ve Girişim Sermayesi Yatırım Fonu Katılma Payları
- Opsiyon Sözleşmeleri
- Vadeli İşlem Sözleşmeleri
- Sertifikalar
- Borçlanma Araçları
- Kira Sertifikaları
- Kıymetli Madenler ve Kıymetli Taşlardır.

Borsa İstanbul piyasaları kendi içinde dört ana grupta teşkilatlandırmıştır. Pay Piyasası, Borçlanma Araçları Piyasası, Vadeli İşlem ve Opsiyon Piyasası, Kıymetli Madenler ve Kıymetli Taşlar Piyasası.

1.5 Finansal Yatırımın Tanımı ve Araçları

Bireyler ileride satın alma güçlerini artırmak, refah düzeylerini iyileştirmek, enflasyondan korunmak ve benzeri amaçlarla kazanç sağlayarak mevcut servetlerini büyütmek isteğini taşımaktadırlar. Gelecekte elde edilecek kazançlar bireylerin bugünkü gelirlerinden belirli bir kısmından feragat etmeleriyle mümkün olacaktır. Bireyler feragat edecekleri pay ile birtakım faaliyetlere teşebbüs edecekler veya ileride kazanç sağlayacağına inandıkları birtakım finansal araçlara yöneleceklerdir.

“Yatırım” kavramı; gerek işletme-ekonomi alanında, gerekse halk arasında sıklıkla kullanılmakla beraber aynı anlamı taşımamaktadır. İktisadi anlamda yatırım; belirli bir dönemde milli gelirden tüketilmeyerek reel kapital stokuna yapılan ek olarak tanımlanmakta ve bu tanımla beraber kazandığı anlam ekonomide sermaye oluşumunu sağlayan önemli faktörlerden biri olarak ortaya çıkmaktadır. Buna paralel bir tanımla işletme biliminde kullanılan yatırım ise gelecekte elde edilmesi arzu edilen kazanç veya başka yararlar uğruna kıt kaynakların üretime tahsis edilmesi olarak tanımlanmaktadır. Bu yatırım kavramını öncelikle nakdi değerlerin tesis mallarına dönüşümü, sonrasında tesis mallarının oluşması, korunması ve yenilenmesine hizmet etmesi kapsamında reel yatırımlar olarak açıklamak mümkündür. Halk arasında yatırım kavramı ise; gelecekte gelir sağlamak üzere mevcut sermayenin belirli alanlara tahsis edilmesi, ekonomik değerlerin kazanç beklentisi ile ilgili alanlara aktarılmasını açıklamakta kullanılmaktadır (Aşıkoğlu vd., 2011: 3-5).

Bu çalışmada, bireylerin ileride kazanç elde etmek amacıyla mali güçlerinden ayırdıkları payları ifade etmek üzere finansal yatırım kavramı kullanılmış ve kullanılan finansal yatırım araçları; mevduat (yerli para mevduat/yp mevduat), repo, hisse senedi, tahvil, hazine bonosu, yatırım fonları, bireysel emeklilik fonları, kira sertifikası, gayrimenkul sertifikası, kredi kartı, banka kredisi, vadeli işlem olarak ele alınmıştır.

Para piyasası yatırım araçları aşağıdaki başlıklar altında incelenmiştir.

1.5.1 Mevduat

Mevduat, istenildiği anda veya belirli bir zamanda geri alınmak üzere kullanım hakkından vazgeçilerek gerçek veya tüzel kişiler tarafından finansal kurumlara yatırılan yerli veya yabancı parayı ifade etmektedir. Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası (TCMB)'na göre; Türk parası ve yabancı para mevduatları; vadelerine ve hesap sahibine göre iki ayrı grupta sınıflandırılmıştır (TCMB, 2011).

Buna göre; yatıran (mudi) tarafından istenildiği anda geri çekmek üzere yatırıldığı mevduatlar vadesiz, belirli bir vade sonunda faiziyle beraber geri alınmak üzere yatırılanlar ise vadeli mevduat olarak adlandırılmaktadır. Bunun dışında yatırılmış paranın bir müddet önceden yazılı istemle bildirilerek geri alınabilmesi ise ihbarlı mevduat olarak ifade edilmektedir. Hesap sahibi açısından ise; tasarruf mevduatı, resmi kuruluşlar mevduatı, ticari kuruluşlar mevduatı, bankalar arası mevduat ve diğer kuruluşlar mevduatı olmak üzere sınıflandırılmıştır (TCMB, 2011). Bankaların yatırımcılarla aralarında oluşan borç-alacak ilişkisini temsil etmek üzere mudilere söz konusu ilişkiye istinaden düzenledikleri belgelere ise mevduat sertifikası denilmektedir.

Yerli Para Vadeli mevduat; yatırımcılar için riski az olan finansal yatırım araçları arasındadır. Enflasyon veya diğer yatırım araçlarının getirileri dikkate alınmadığı durumlarda vade sonunda anaparaya ilaveten faiz kazancı getirmesi yatırımcı açısından vadeli mevduatı gözde yatırım araçlarından biri haline getirmektedir. Türkiye'de mevduatın ve katılım fonlarının sigortalanması konusunda yetki ve görev kamu tüzel kişiliğine haiz Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu (TMSF)'na aittir. TMSF, bankacılıkta güven ve istikrarı korumak, bankacılık sektöründeki kurumların finansal yapılarını kuvvetlendirmek, gerektiği zaman yeniden yapılandırmak ve bu kurumlardaki tasarruf mevduatlarını sigorta etmek amacıyla kurulmuştur. TMSF kapsamındaki TL cinsinden mevduatların, döviz tevdiat hesaplarının ve tasarruf mevduatı niteliğine sahip altın depo hesaplarının 100.000'ye kadar olan kısmı sigorta kapsamındadır.

Bankacılık Kanunu'nun 61. maddesi, belirtilen bazı durumlar saklı kalmak Şartıyla mevduat ve katılım fonu sahiplerinin mevduatlarını geri alma hakkının hiçbir suretle sınırlandırılmayacağı Şartıyla koruyucu hükümler içermektedir (5411 sayılı Bankacılık

Kanunu, 2005). Bankacılık Kanunu'nun 62.maddesi ise mevduatlar için zamanaşımı süresini 10 yıl olarak düzenlemiştir.

Döviz Mevduat/Yabancı Para Mevduat; Resmi Gazetede 7.7.1981 tarihinde yayınlanan, 81/8224 sayılı, Türk Parasını Koruma Kanunu'na göre ise, “döviz yabancı parayla ödemeyi sağlayan her nevi hesap, belge ve araç” olarak adlandırılmaktadır (Arslan, 2005: 22). Döviz hesapları, gerçek kişiler tarafından yurt içi bankalar nezdinde TCMB tarafından alım satımı yapılabilen konvertibl paralar üzerinden açılan hesaplardır. Döviz hesaplarının tasarruf mevduatı niteliği taşıması için gerçek kişi bireysel tasarruf sahibi tarafından açılan ve ticari niteliği, hesap hareketi olmaması gerekmektedir. Hesap açılışı, efektif/nakit döviz olabileceği gibi, yurt içi veya yurt dışı bankalardan aracılığı ile yapılan döviz havalesi, bankalarca gerçekleştirilen döviz satım, döviz çeki ile yapılabilmektedir (Arı ve Vurucu, 2015: 46-47).

Son yıllarda finansal yatırım aracı olarak bireysel yatırımcının döviz alım talebi artmıştır. Faiz getirisi, kur artış hızı, altına kıyasla dövizin daha kolay paraya çevrilebiliyor olması, döviz alımlarında ve döviz bulundurmada yasal sınırların kaldırılmış olması bireysel yatırımcının döviz talebinin önde gelen nedenleri arasındadır. Türkiye’de en çok talep gören yabancı para birimi EUR ve ABD dolarıdır.

Altın Hesabı; Bankalar nezdinde “altın” adı ile açılan hesaplarda, birikimlerini altın olarak saklamak isteyen tasarruf sahiplerinin altınlarının fiziki olarak teslim alınması sonrasında kaydileştirilerek hesaba aktarılması ve hesaba aktaracakları fonlar ile transfer ettikleri tarihteki fiyattan ve diledikleri anda altın alımı-satımı yapmalarına olanak sağlamaktadır. Kaydi ortamda bankalar tarafından altın alım-satımında kullanılan birim fiyat ölçütü ise XAU (Aurium Utarium Exchanga Rate) olarak ifade edilmektedir. Altın hesapları vadeli ve vadesiz olarak açılabilir (Arı ve Vurucu, 2015: 234-235).

1.5.2 Repo

İngilizce repurchase agreement (geri satın alma sözleşmesi), Türkçe kullanımı repo olan finansal işlemler; menkul kıymetlerin tekrar satın almak üzere satımını, ters repo ise menkul kıymetlerin tekrar satılmak üzere alınması olarak açıklanabilir. Repo taraflar arasında anlaşma çerçevesinde belirli bir vadede menkul kıymet ödünç verme/alma işlemi olarak da tanımlanabilir (Aşıkoğlu vd., 2011: 437).

Repo işlemlerinde en yaygın vade 1-15 gün olarak uygulanmakta ve bireysel yatırımcı tarafından tercih edilmekte olup, 1-3-6 ay vadelerde de repo yapılabilir. Repo işlemlerinin belirlenmiş bir getirisi bulunmamaktadır. Repo işlemi yapan kurumun nakit ihtiyacı, yatırım tutarı ve güncel piyasa koşulları gibi finansal koşullar repo getirisini belirlemektedir. Finansal kurumlardan ağırlıklı olarak bankalarda bireysel yatırımcılara finansal ürün olarak sunulmakta ve alım-satım işlemleri yapılmaktadır. Bireysel yatırımcı repo işlemlerini kısa vadeli tasarruflarını değerlendirme aracı olarak tercih etmektedir. Bireysel yatırımcı için repo işleminin yapılacağı finansal kurum tercihi de önem arz etmektedir (Arı ve Vurucu, 2015: 241-243).

1.5.3 Hazine Bonosu

Hazine bonoları devletin borç para temin edebilmek için kuponsuz ihraç ettiği, vadesi 1 yılı geçmeyen kısa vadeli yüksek faizli borç senedir. Hazine bonoları; faiz oranlarının nispeten fazla olması, ikincil piyasalarının rağbet görmesi, geri ödenme riskinin olmaması, teminat olarak kullanılabilmesi gibi avantajları nedeniyle özellikle bankalar tarafından talep edilmektedir (Aşıkoğlu vd., 2011: 461). Aynı zamanda faiz getirinin yüksek olması, devlet garantisi altında olması nedeniyle riskten kaçınan bireysel yatırımcı tarafından tercih edilmektedir. Büyük ölçekli özel sektörün ihraç ettiği kısa vadeli bonolar ise finansman bonolarıdır.

1.5.4 Kredi Kartı

5464 sayılı Banka Kartları ve Kredi Kartları Kanununda; “Nakit kullanım gereksiz mal ve hizmet alımı veya nakit çekme olanağı sağlayan basılı kartı veya fiziki varlığı bulunmayan kart numarası” olarak tanımlanmıştır (5464 sayılı Banka Kartları ve Kredi Kartları Kanunu, 2006). Bir başka ifade ile kredi kartı; kart çıkaran kuruluşların müşterilerine belirli limitler dahilinde açtıkları kredilerle, nakit kullanmaksızın mal ve hizmet alabilmeleri, nakit kredi çekebilmeleri için verdikleri ödeme aracıdır. Kısaca kredi kartı, bankada kredi olması demektir (TBB, 2016).

Kredi Kartları bireylerin değişen ve çeşitlenen gereksinimlerini karşılamak, beklenmedik harcamaları için finansal kaynak yaratmak, bireylerin fiziksel para taşımaları nedeniyle karşılaşılabilecekleri çalınma ve kaybolma riskini azaltmak amacıyla tasarlanan “plastik para” olarak tanımlanan çağdaş ödeme aracıdır (Arı ve Vurucu, 2015: 57-62). Kredi Kartı bir ödeme aracı olmakla birlikte finansal yatırım aracı olmaktan çok finansal tüketim

aracıdır. Ancak günümüzde, kredi kartları finansal yatırım araçlarına aktarılan fon kaynağını da oluşturması nedeniyle finansal yatırım aracı içerisinde ele alınmıştır.

1.5.5 Banka Kredisi

Latince’de “inanma”, “güvenme” anlamına gelen kredi, “crede” sözcüğünden gelmektedir. Bu kelime “saygınlık, itibar” gibi anlamlara karşılık gelmektedir. Kredi genel olarak; “belirli bir süre sonra ödeme vaadi ile mal hizmet ve para cinsinden satın alma gücünün sağlanması ya da var olan satın alma gücünün belirli bir zaman sonra geri almak üzere başka bir kimseye devredilmesi” şeklinde tanımlanabilir.

Banka kredisi; bir bankanın yapacağı istihbarat sonucunda, gerçek veya tüzel kişilere yasalar, iç politikaları ve kendi kaynakları da göz önünde bulundurarak, teminat karşılığı ve teminatsız olarak para, teminat veya kefalet vermek şeklinde tanınmış olanak ve limitlerdir (Zarakolu, 1987: 42).

Bireysel İhtiyaç Kredileri; bankacılık sektöründe bireylerin tüketim harcamalarının finansmanında “Bireysel Kredi” ya da “Tüketici Kredisi” olarak adlandırılmaktadır. Bireysel ihtiyaç kredileri ticari amaç dışında her türlü bireysel ihtiyaçların finansmanında bankalarca yalnızca gerçek kişilere kullanılarak gerçekleştirilen kaynak transferidir. Bireysel tüketici kredileri genel olarak, bireysel ihtiyaç kredileri, bireysel taşıt kredisi, bireysel konut kredisi olarak üç ana başlık altında kullanılmaktadır. Ticari kredileri ülke ekonomisinde toplam arz üzerinde pozitif etki yaratırken, bireysel nitelikli krediler tüketim harcamalarının finansmanı için kullanılarak toplam talep üzerinde pozitif etki yaratmaktadır (Arı ve Vurucu, 2015: 47-51). Banka kredisi; bireyin gelecekte elde etmeyi planladığı gelirini bugün harcaması imkanı da sunmaktadır. Bireyin bir taahhüt aracıyla yani taahhüt vererek tasarruf etmesi de günümüz finansa dünyasında mümkündür. Gayrimenkul alımında kullanılan konut kredisi örnek teşkil etmektedir. Ayrıca nakit kullanılan kredilerin mevduat hesaplarında faiz geliri elde edilmek üzere aktarılmaktadır. Özetle gelecekte elde edilmesi planlanan gelirin bugün tüketilmesi ile finansal yatırım aracına fon kaynağı oluşturmaktadır.

Sermaye piyasası yatırım araçları aşağıdaki başlıklar altında incelenmiştir.

1.5.6 Hisse Senedi

Hisse senetleri, anonim şirketler ve sermayesi paylara bölünmüş komandit Şirketlerin sermaye piyasasından uzun vadeli fon elde etmek amacıyla çıkardıkları, sermayeden payı

temsil eden kıymetli evrak niteliğinde senetlerdir. Komandit Şirketler ihraç ettikleri hisse senetlerini halka arz ile satamazlar (Aşıkoğlu vd., 2011: 456).

Hisse senetleri anonim Şirketlerin sermayesinin birbirine eşit paylarını ifade etmekte, ayrıca sahibine ortaklık ve mülkiyet hakkı vermektedir. Hisse senedinin sahiplerine sağladığı haklar şunlardır (URL-10, 2012):

- Ortaklık hakkı
- Yönetime katılma (oy hakkı)
- Kâr payı (temettü) ve kâr payı avansı alma hakkı
- Rüşhan hakkı (sermaye artırımında yeni pay alma hakkı)
- Bedelsiz pay alma hakkı
- Tasfiye halinde pay alma hakkı
- Bilgi edinme hakkı

1.5.7 Tahvil

Sermaye Piyasası Kanununda tahvil; kamu ve özel sektör tarafından vadesi 1 yıl ve daha uzun süreli olarak, ihraç edenin borçlu sıfatıyla vade sonunda alıcısına nominal değerinin geri ödenmesi taahhüdünü içeren borçlanma aracıdır (Borçlanma Araçları Tebliği, 2013). İhraç eden devlet veya özel sektör tahvil ihracı ile orta ve uzun vadeli fon sağlamış olacaktırlar.

Genel olarak tahvil arzı, küçük tasarrufların toplanarak oluşan fonların işletmelerin kaynak ihtiyaçlarına aktarılmasına olanak sağlamaktadır.

Borçlanma araçları kayden ihraç edilir, haklar elektronik ortamda MKK tarafından sağlanır ve alım-satım işlemleri elektronik ortamda kayden yapılır. Tahvil türleri kendi içinde;

- Devlet tahvili/Özel Sektör Tahvili; ihraç edilen tahvil devlet tarafından veya özel sektör tarafından ihraç edilebilir.
- Nama ve Hamiline Yazılı Tahviller

- Başabaş/İskontolu/Primli Tahviller; tahviller eğer üzerlerinde yazılı olan değer üzerinden ihraç edilirse başabaş, nominal değer altında ihraç edilirse iskontolu, nominal değer üzerinde ihraçta primli tahvil olarak adlandırılırlar.
- Sabit veya Değişken Faizli Tahvil
- Paraya Çevrilme Kolaylığı Olan Tahvil; ihraçtan belirli bir süre geçtikten sonra tahvilin işlemiş faizi ile birlikte nakde dönüştürme imkanı veren tahvildir.
- Kara İştirakli Tahvil; Esas sözleşmede yer verilmiş ise alıcısına, sahibine kardan pay veren tahvildir. (Dağdır, 2016: 73-75).

1.5.8 Yatırım Fonları

Yatırım fonları, 3794 sayılı Sermaye Piyasası Kanunu'nun 37.maddesinde; kanun hükümleri uyarınca halktan katılma belgeleri kargalığında toplanan paralarla, belge sahipleri hesabına, riskin dağıtılması ilkesi ve inançlı mülkiyet esaslarına göre sermaye piyasası araçları, gayrimenkul, altın ve diğer kıymetli madenler portföyü işletmek amacıyla kurulan mal varlığı olarak tanımlanmıştır. Tanımda bahsedilen inançlı mülkiyet; inançlı malikin (mülkiyeti devralan) devredilen eşyayı devredeninin çıkarlarına uygun biçimde bulundurma, yönetme, kullanma ve anlaşılan süre sonunda inanan'a geri vermesi yükümlülüğünü ifade etmektedir. Bu süre içinde devir alan mülkiyet üzerinde istediği gibi tasarruf etme hakkına sahiptir (SPK, 2012).

Yatırım fonları; alanında uzman profesyonellerin piyasaları yakından takip etmesiyle minimum risk ve maksimum getiri hedefiyle işlem yapmak, tek bir finansal yatırım aracının yaratacağı riski farklı finansal yatırım araçlarını portföye alarak dağıtma gibi özellikleri nedeniyle yatırımcılara avantajlar sağlamaktadır.

Bankacılık sektöründe artan rekabet ve agresif satış, pazarlama stratejileri son yıllarda bankaların farklı ürünlerin bile şimdiden hazırladıkları yatırım fonlarını pazara sunmalarına sebep olmuştur.

1.5.9 Bireysel Emeklilik Fonları

Bireysel emeklilik katkı paylarının katılımcılar adına ayrı ayrı hesaplarda muhafaza edildiği ve katılımcılarına emeklilik dönemlerinde ek gelir sağlayarak refah düzeyini artırmayı amaçlayan bir sistemdir. Bireysel Emeklilik Sisteminin iki önemli amacı

bulunmaktadır. Bunlardan ilki bireysel yatırımcının çalıştığı dönemdeki tasarrufları artırmak ve emeklilik döneminde yasal aylık emeklilik maaşlarına ilave gelir sağlamak, ikincisi ise uzun vadede ülke ekonomisine devamlı ve düzenli kaynak sağlamaktır.

Türkiyede özel emeklilik fonlarının oluşturulması amacıyla hazırlanan 4632 sayılı Bireysel Emeklilik Tasarruf ve Yatırım Sistemi Kanunu, 7 Nisan 2001 tarih ve 24366 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanmış ve yayımlanmasının ardından 6 ay sonra yürürlüğe konulmuştur. Bu kanun emeklilik şirketlerinin kuruluş, işleyiş ve denetim esaslarını, bireylerin sisteme katılma, ayrılma ve emeklilik esaslarını, aracılık hizmetlerini ve bireysel emeklilikle ilgili diğer esas ve usulleri düzenlemektedir (SPK, 2012).

1 Ocak 2013 itibarıyla yürürlüğe girmiş olan düzenlemede beraber bireysel emeklilik sisteminin yatırımcı tabanının genişletilmesi hedeflenmiştir. İlgili düzenleme ile bireysel emeklilik sistemi katılımcısına ödediği katkı payına %25 oranında devlet desteği getirilmiştir. Ancak %25 devlet katkısından faydalanabilmek için 3 yıl sistemde kalmak gerekmektedir. Üçüncü yılın sonunda sistemden ayrılan katılımcı devlet desteğinin %15’ini, altıncı yılın sonunda ayrılan katılımcılar devlet katkısının %35’ini, 10.yılın sonunda ayrılanlar ise devlet desteğinin %60’ını alabilecekleridir. 10 yıl sistemde kalan ve 56 yaşını dolduran BES katılımcılar devlet desteğinin tamamından faydalanabileceklerdir.

1.5.10 Kira Sertifikası

Her türlü varlık ve hakkın finansmanını sağlamak amacıyla varlık kiralama şirketi tarafından ihraç edilen ve sahiplerinin bu varlık veya haktan elde edilen gelirlerden payları oranında hak sahibi olmalarını sağlayan menkul kıymettir (URL-11, 2013).

İslami tahvil ya da Sukuk olarak da bilinmekte olan kira sertifikaları faizsiz finansal araçlar arasındadır. Sukuk sahibi, faiz yerine sukuk sözleşmesine konu varlıkların satılmasından doğacak gelire ya da bu varlıklardan sağlanacak kara payı oranında ortak olmaktadır. Kira sertifikası getirisinde faiz değil kar payı söz konusudur. İslami düzenlemelere uygun olarak ihraç edilen ilk İslami tahvil 1983 yılında Malezya’da ihraç edilmiştir. Lüksemburg ve Londra Borsası gibi dünyanın birçok ülke borsasında işlem görmeye başlayarak küresel bir finansal ürün haline gelmiştir. Ülkemizde ilk kez 2010 yılında sermaye piyasalarında yapılan yasal düzenlemeler ile Kuveyt Türk Katılım Bankası tarafından satışı gerçekleştirilmiştir (Dağdır, 2016: 95-97).

1.5.11 Gayrimenkul Sertifikası

İhraççıların inşa edilecek veya edilmekte olan gayrimenkul projelerinin finansmanında kullanılmak üzere ihraç ettikleri, gayrimenkul projesinin belirli bağımsız bölümlerinin belirli bir alan birimini temsil eden nominal değeri eşit menkul kıymet olarak tanımlanmıştır (Gayrimenkul Sertifikaları Tebliği, 2013).

Gayrimenkul sertifikaları MKK nezdinde ve elektronik ortamda kayden ihraç edilir ve hak sahipleri bazında takip edilmektedir. Gayrimenkul yatırım sertifikaları halk arz edilerek veya halka arz edilmeksizin nitelikli yatırımcı için ihraç edilebilmektedir. Gayrimenkul sertifikası ile ticari nitelikli ya da konut nitelikli inşaat projelerinin finansmanı sağlanabilir. Gayrimenkul projesinin bitiş tarihi izahname veya ihraç belgesine yazılır, süre aşılması halinde de ihraç aşamasında belirlenen cezai şart ödenir. Gayrimenkul sertifikaları gayrimenkul sektörüne kaynak yaratmaktadır. Kentsel dönüşüm projelerine de kaynak yaratabilmek için bu kapsamdaki projeler içinde gayrimenkul kira sertifikası ihraç edilebilmesine yönelik yasal mevzuatta değişikliğe gidilmiştir. İhraççısına kaynak sağlamakla birlikte, gayrimenkul sertifikasını alan bireysel yatırımcıya da banka garantili getiri sağlamaktadır (Dağdır, 2016: 99-101).

1.5.12 Vadeli İşlem

Değeri başka bir finansal varlığın veya malın değerine doğrudan bağlı olan finansal araçlar türev araç olarak adlandırılmaktadır. Türev araçlar, dayanak varlığın sahipliğinin el değiştirmesine gerek olmaksızın, bu varlıkla ilgili hak ve yükümlülüklerin ticaretine imkan sağlar. Türev araçlar, riskten korunma veya getirisi değişken (örneğin değişken faizli tahvil) olan araçların getirisi sabit olan araçlarla (örneğin sabit faizli tahvil) değiştirilmesi amacıyla kullanılabilir. Türev piyasaları kavramı, forward, futures, options ve swap işlemlerinin tamamını içermektedir. Bu tür işlemler vadeli işlemlerdir. Vadeli işlemlerin ortak özelliği, ilerideki bir tarihte teslimatı yapılmak üzere herhangi bir malın veya finanssal aracın, bugünden alım satımının yapılmasıdır (Küçükkocaoğlu, 2014: 1).

2. BİREYSEL YATIRIMCININ FİNANSAL YATIRIM KARARLARI ÜZERİNDE ETKİLİ OLAN FAKTÖRLER VE FİNANSAL OKURYAZARLIK

Günümüzde sermaye piyasalarında yaşanan krizler ve ekonomik gelişmeler, değişen teknoloji ve tüketici ihtiyaçları, yeni oluşan ve gelişen sermaye piyasaları ve bu piyasalarda arz edilmek üzere çeşitlendirilen yeni finansal yatırım araçları bireysel yatırımcının tasarruf eğiliminin, finansal yatırım tercihlerinin değişmesine neden olmuştur.

Gelişen sermaye piyasalarında arz edilen çeşitlendirilmiş finansal yatırım araçlarını finans üzerine eğitim almış bireylerin dahi karmaşık bulması ve anlamakta zorlanması günümüzde finansal okuryazarlığın önemini vurgulamaktadır. Bireylerin doğru finansal kararlar alabilmesi ve doğru finansal yatırım araçlarını tercih etmeleri, bütçe yönetimini yapabilmeleri için finans piyasaları üzerine bilgiye hızla ve anlaşılabilir bir şekilde ulaşmaları ve sahip olmaları gerekliliği öne çıkmaktadır. Bu kapsamda öncelikle finans piyasalarında bireylerin yatırım kararları üzerinde etkili olan faktörler ile finansal okuryazarlık seviyelerinin tespit edilmesi faydalı olacaktır.

Bireysel yatırımcının tasarrufları ile oluşan fonların sermaye piyasalarına yönlendirilmesi ve kayıt altına alınması için gelişen ve değişen bireysel yatırımcı tercihlerinin doğru analiz edilmesi, yatırım kararı verirken üzerinde etkisi olan faktörlerin tespit edilmesi önem arz etmektedir (Demirci ve Sancak, 2012: 159-198).

Bu amaçla bireysel yatırımcının yatırım kararı üzerinde etkili olan faktörler; kişisel faktörler, çevresel faktörler ve finansal faktörlerden oluşan 3 ana başlık altında incelenmiştir.

2.1 Bireyleri Yatırım Kararına Yönlendiren Faktörler

Bireysel yatırımcının finansal yatırım kararı ve finansal yatırım aracı tercihi üzerinde etkili olan faktörlerin tespiti ve doğru analiz edilmesi, bireysel yatırımcıdan fon temin edilmesi ve sermaye piyasalarına aktarılması açısından önemlidir. Bu kapsamda bireysel yatırımcının aldığı finansal kararlar üzerinde etkili olan faktörler kişisel, çevresel ve finansal faktörler olmak üzere üç ana başlık altında incelenmiştir.

2.1.1 Kişisel Faktörler

Bireyleri finansal yatırım kararları üzerinde etkili olan faktörleri içsel ve dışsal

faktörler olarak ayırmak gerekirse ilk olarak içsel, kişisel faktörleri incelemek gerekmektedir. Kişisel faktörler; yatırımcının bilgi düzeyi ve eğitim durumu, yatırımcının yaşı, meslek ve gelirini kapsamaktadır.

2.1.1.1 Bilgi Düzeyi ve Eğitim Durumu

Bireysel yatırımcının gerek finansal yatırım ve gerekse ekonomi alanında yeterli bilgiye sahip olması gerekmektedir. Küçük tasarrufların birleşmesiyle oluşan fonların finansal yatırım araçlarında değerlendirilerek ekonomiye kazandırılması ve bireysel yatırımcının olası getirilerden mahrum kalmaması için yeterli bilgi seviyesine sahip olması gerekmektedir. Finansal bilgi, kişilerin duyguları sezgileri ve tecrübeleri ile birleşerek finansal karar alma sürecini oluşturmakta ve sonuçlandırmaktadır. Bilgi eksikliği genelde finansal piyasalarda faaliyet gösteren finansal kurumların aracılığı ile giderilmek istenilmekte ve bilgi edinmenin de maliyeti oluşmaktadır. Finansal konularda bilgisi olmayan bireyler yatırım yapmak istediklerinde; gerekli bilgileri değerlendirmekten uzak olacak ve bilgi gerektirmeyen veya çok az bilgi gerektiren alanlara ilgi gösterecektir (Bekçi vd., 2002: 135-150). Bireysel yatırımcının eğitim seviyesi de finansal yatırım kararları üzerinde etkilidir. Örneğin ilköğretim mezunu bir bireyin finansal yatırım kararı ve finansal yatırım aracı tercihi ile lisans ve lisans üstü bir bireyin finansal yatırım kararı ve finansal yatırım ürünü tercihi birbirinden farklıdır.

2.1.1.2 Yaş

Bireysel yatırımcının yaşı, finansal yatırım kararı üzerinde etkilidir. Bireyin ömrü boyunca yaşam evrelerindeki risk algısı, getiri beklentisi, bilgi düzeyi, gelir düzeyi farklılaşmaktadır. ABD’de yapılan bir araştırma, bireysel yatırımcıların değerlendirmeleri üzerinde yaşın etkisini incelemiş ve genç ve yaşlı yatırımcıların değerlendirmede farklılıklara sahip olduğunu ortaya koymuştur (Salantur, 2015: 118-119):

- Yaşlı yatırımcılar yaşamlarında kısa bir zamanın kaldığına inandıkları için gençlere göre daha kısa vadeli finansal yatırım yapmaktadırlar.
- Bireylerin elde ettikleri gelirden tasarruf için ayırdıkları pay, gençlerde daha yüksek iken yaşlılarda daha düşüktür.
- Tasarrufların yatırıma yöneltilmesi çoğu zaman finansal yatırım araçlarının

karşılattırılmasını ve araştırma yapılmasını gerektirebilir. Yaşlı yatırımcıların bu aşamaları göze almakta isteksiz olması kuvvetle muhtemeldir.

- Genç yatırımcılar risk düzeylerini yüksek seviyede tutarken yaşlı yatırımcılar için aynı risk seviyesine çıkmak mümkün olmayabilir. Finansal araçların elde tutma süresi de genç ve yaşlı yatırımcılar için farklılık gösterebilmektedir. Bununla beraber iki grup da az maliyete katlanarak yüksek getiri elde etme peşindedirler.

Ayrıca insanların yaşları göz önünde bulundurularak risk ve getiri tercihlerini anlamlandırmada dört bölümden yararlanılabilir (Karan, 2004: 694). Bu bölümler sırasıyla; biriktirme dönemi, servetini sağlama alma dönemi, harcama dönemi ve ödül dönemidir.

2.1.1.3 Meslek ve Gelir Durumu

Bireylerin tasarruf edebilmeleri ve finansal yatırıma dönüşümünü sağlanabilmesi için, düzenli ve devamlı bir gelire sahip olmaları ve içinde buldukları ülkenin ekonomik koşullarında bu geliri elde edecekleri mesleğe sahip olmaları gerekmektedir. Aynı zamanda yaşam biçimleri de önemli rol oynamaktadır. Kişinin bulunduğu gelir grubu yükseldikçe lüks ve pahalı tüketim mallarına yapılan harcamalarda artmaktadır. Bu nedenle tasarruf için ayırdıkları payı tüketim harcamasına yönlendirebilmektedirler. Bu durumun tam aksine tüketim harcamalarını ancak karşılayacak kadar geliri olan bir bireyin ise tasarruf etme arzusunda olsa bile tasarruf yeteneğinin olmayacağı aşikârdır (Anbar ve Eker, 2009: 129-150).

2.1.2 Çevresel Faktörler

Bireylerin finansal yatırım kararları üzerinde etkili rol oynayan bir diğer unsur ise çevresel faktörlerdir. Çevresel faktörleri; aile, sosyal ve kültürel çevre başlıkları altında incelenecektir.

2.1.2.1 Aile

Bireysel yatırımcının finansal yatırım kararı üzerinde etkili olan dışsal faktörlerden birinci derecede öncelikli aile olarak karşımıza çıkmaktadır. Bireyin yaşamı boyunca kişilik özelliklerinin oluşumunda etkili olan aile aynı zamanda bireyin biyolojik olarak yaşam süresince dahil olduğu ilk gruptur. Bu bakımdan bireyin içinde bulunduğu aile, bireyin

finansal karar alması, aldığı kararların onaylanması ve teyit edilmesi, tasarruf bilincinin oluşmasında önemli bir rolü bulunmaktadır (Böyükaslan, 2012: 76).

2.1.2.2 Sosyal ve Kültürel Çevre

Kültür en geniş tanımı ile “bir topluluğun yaşam tarz ya da davranış ve eylemlerini biçimlendiren ortak kurallar veya değerler bütünü” olarak tanımlanabilir (Erkenekli, 2013: 17-147).

Bireyler içinde buldukları sosyal ve kültürel grupların etkisi altında kalarak, grubun davranış biçimini benimserler. Bu durum bireyin tüm yaşamını etkisi altına alabileceği gibi finansal yatırım kararları, tasarruf tercihleri üzerinde de etkili olabilmektedir.

2.1.3 Finansal Faktörler

Bireysel yatırımcının finansal yatırım kararları üzerinde finansal faktörlerin etkisi önemlidir. Bireylerin elde ettikleri gelirden tasarruf amacıyla ayırdıkları payları finansal yatırım aracına yönlendirirken mevcut tasarruflarını korumak, artırmak ve devamlı kılmak isterler. Bu nedenler finansal faktörleri; sermayeyi koruma isteği, değer artışı sağlama isteği, geliri devamlı kılma isteği başlıkları altında incelemek mümkündür.

2.1.3.1 Sermayeyi Koruma İsteği

Bir ekonomide yaşanan krizler, enflasyon, faiz oranlarındaki değişkenlik, belirsizlik ortamı bireysel yatırımcının tasarrufunu koruma isteğini artırmaktadır. Aynı zamanda bireysel yatırımcının tasarruf eğilimini pozitif, negatif yönlü değişimine, tasarruflarını yönlendirdikleri finansal yatırım aracı tercihlerine de etkilemektedir. Tasarruf sahipleri yatırıma yönelirken sürekli enflasyondan çekinirler. Özellikle menkul kıymetlere yatırım yapmayı düşünen tasarruf sahibi sürekli enflasyon ortamında yatırımı tercih etmeyebilir. Çünkü enflasyon işletmenin sahip olduğu öz varlığın defter değerinin artmasına neden olsa bile, bu artış işletmenin hisse senetleri fiyatlarının artmasına da neden olmaz. Aksine hisse senetleri fiyatının düşmesine neden olabilir (Bekçi vd., 2002: 135-150).

2.1.3.2 Değer Artışı Sağlama İsteği

Tasarruf sahipleri, değer artışı sağlamak amacıyla, yatırımlarını enflasyon oranının üzerinde değer artışı veya gelir getiren alanlara yönlendirirler. Bunun için de alternatif

yatırım araçları arasında bu isteğe uygun en iyisini seçmeye çalışırlar (Bekçi vd., 2002: 135-150).

2.1.3.3 Geliri Devamlı Kılma İsteği

Bireysel yatırımcılar, tasarruflarını bir finansal araca yönlendirirken; tasarrufunu korumak ve değer artışı sağlamak isteğinin yanında yaptığı finansal yatırım ile kendisinin belirleyeceği süre içerisinde devamlı bir gelir elde etmek istemektedir. Mevduattan elde edilecek faiz geliri, hisse senedinde elde edilecek kar payı geliri vb. finansal yatırımlardan elde edilecek düzenli ve devamlı gelir elde etme isteğini örnek olarak gösterebiliriz.

2.2 Finansal Okuryazarlık

Finansal okuryazarlık ile ilgili çeşitli yazarların ve araştırmacıların farklı tanımlamaları bulunmaktadır. Ülkelerin finansal okuryazarlık ile ilgili kullandıkları farklı terimler bulunmaktadır. İngiltere ve Kanada’da “finansal yeterlilik”, ABD ve Avustralya’da “finansal okuryazarlık” kullanılmakta iken bazı kurumlar ve yazarlar ise “finansal farkındalık” terimini kullanmaktadır. ABD Hazine Müsteşarlığına göre “finansal okuryazarlık, bir kimsenin bilinçli finansal kararlar verebilmesi için parayı ve onun nasıl yönetileceğini anlama yeteneği” olarak tanımlanmıştır. Amerikan Serbest Muhasebeci ve Mali Müşavirler Enstitüsü ise “finansal okuryazarlık, bir kimsenin hayattaki amaçlarına ulaşabilmesi ve finansal refahı yakalayabilmesine yönelik basiretli kararlar vermesi için finansal durumu etkin bir şekilde değerlendirmesi ve idare etmesi kabiliyetidir” tanımlaması yapmıştır (Gökmen, 2012: 17-19).

Noctor ve diğerleri (1992) finansal okuryazarlığı bireylerin paralarını yönetirken bilinçli değerlendirmeler yapabilmesi ve efektif kararlar alabilmesi olarak tanımlamışlardır. Bu tanım yaygın şekilde, Finansal Hizmetler Kurumu (FSA), İngiltere’deki Ulusal Sürekli Yetişkin Eğitim Enstitüsü (NIACE), ANZ Bankası ve Avustralya’daki yetişkin okuryazarlık konseyi de dahil olmak üzere birçok araştırma kuruluşu tarafından benimsenmiştir (Ergin vd., 2014: 848).

Finansal okuryazarlık kavramının tanımlarına bakıldığında literatürdeki tanımlamalar farklılık göstermektedir. Literatürde yer alan Finansal Okuryazarlık tanımları Tablo 2’de yer almaktadır (GEKA, 2016).

Tablo 2: Finansal Okuryazarlık Tanımları

Schagen & Lines (1996)	Para kullanımı ve yönetimi ile ilgili etkili ve doğru karar verebilmek yeteneğidir.
Chen & Volpe (1998)	Belirsizlik ortamında finansal karar vermede en etkili kavramlardandır.
Mason & Wilson (2000)	Bir bireyin, finansal kavramların farkında olarak, karar vermede gerekli olan bilgileri elde etme, anlama ve değerlendirmesidir.
Vitt vd. (2000)	Bir bireyin finansal durumunu anlama, analiz etme, yönetme ve iletişim kurma yeteneğidir
Kim (2001)	Çağdaş bir toplumda hayatını sürdürebilmek için bireylere gerekli temel bilgidir.
Worthington (2006)	Ekonominin anlaşılabilmesi ve hane halkının kararlarını etkileyen ekonomik koşul ve şartların ne durumda olduğunun yorumlanabilmesidir.
President's Advisory Council on Financial Literacy - PACFL (2008)	Bireyin yaşamı boyunca finansal güvenliği için finansal kaynaklarını etkin bir biçimde kullanabilmesi ve bunu sağlayabilecek bilgiyi kullanabilme yeteneğidir.
Lusardi (2008)	Finansal okuryazarlık, temel düzey ve ileri düzey olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Temel düzey finansal okuryazarlık, faiz oranları, enflasyon, risk kavramı ve riskin çeşitlendirilmesiyle ilgili bilgileri kapsamaktadır. İleri düzey finansal okuryazarlık, bireylerin risk ve getiri arasındaki ilişkiyi anlamak da dahil olmak üzere temel finansal kavramların ötesinde olan tahvil, hisse senedi, yatırım fonları ve bunların nasıl işlendiğine ilişkin temel finansal kavramların ötesinde olan bu tür bilgilerin algılanabilmesini kapsamaktadır.
Lusardi & Tufano (2009)	Finansal okuryazarlık, borç anlaşmaları ve daha spesifik olarak finansal kararların içeriğindeki bileşik faizler hakkında temel bilgilerin uygulanması için basit kararlar verebilme yeteneğidir.
Remund (2010)	Bir bireyin bütçeleme, tasarruf, borç alma ve yatırım gibi anahtar finansal kavramları anlama derecesinin ve bireysel finansal durumunu idare etme yeteneği ve güvenini gösterdiği durumudur.
OECD & INFE (2011)	Güvenilir finansal kararlar almak ve sonuç olarak da bireysel mali refaha ulaşmak için gerekli farkındalık, bilgi, yetenek, tutum ve davranış birleşimidir.
Shon vd. (2012)	Mikro düzeyde, günlük hayattaki finansal kararların ve zorlukların üstesinden gelmek için gerekli bilgi ve yetenekler olarak adlandırılan; makro düzeyde ise bir ülkenin vatandaşlarının pazarda günlük finansal durumları ve finansal işlemleri ile başa çıkmaları için donanımlı olmasını sağlayan bir kavramdır.

Tablo 2: (devam ediyor).

Atkinson & Messy (2012)	Doğru finansal kararlar almak ve bireysel refaha ulaşabilmek için gerekli olan farkındalık, bilgi, beceri, tutum ve davranışların bileşimidir.
PISA (2013)	Finansal kavramların, becerilerin, motivasyonun bilinmesi ve anlaşılması ayrıca bir dizi finansal kavram boyunca etkin kararlar alabilmek için bilgi ve anlayış olarak bunların uygulanması, bireyler ve toplumun finansal refahını geliştirebilmek ve ekonomik hayata katılabilesidir.
Hastings et. Al. (2013)	Finansal okuryazarlık, finansal okuryazar bireylerin yaşam boyu finansal güvenliklerini sağlamaları doğrultusunda finansal kaynaklarını doğru ve etkin bir biçimde yönetebilme bilgi ve becerilerinin toplamıdır.
TEB ve Boğaziçi Üniversitesi (2014)	Bireylerin gelirlerini, birikim ve yatırımlarını akıllıca değerlendirip, bütçelerini doğru yönetebilme yetkinliğine sahip olabilme durumudur.
FODER (2015)	Bireyin, paranın kullanımına ve yönetimine ilişkin bilgili bir şekilde değerlendirmede bulunabilmesi ve etkili karar verebilme becerisi yani diğer bir ifade ile finansal okuryazarlık, bireylerin kazançlarını, birikim ve yatırımlarını akıllı bir şekilde değerlendirmeleri, doğru bütçe oluşturabilmeleri ve bunlara ilişkin becerileri kazanmış olma durumudur.

Kaynak: (GEKA, 2016).

Finansal okuryazar bireylerin; finans uzmanı değil, kendisinin ve ailesinin finansal kararlar alabilmesine yeterli seviyedeki bilgi, tutum, davranışa sahip olması beklenmektedir. Finans alanında genel kültür bilgisi değil, edindiği bilgileri uygulayabilecek davranışları göstermesi gerekmektedir. Aynı zamanda gelirini ve tasarruflarını en iyi şekilde yönetmeli, finans piyasalarında alış veriş yapma rahatlığına ve güvenine de sahip olmalıdır. Özetle bireyin kişisel bilançosunu oluşturma, düzenleyebilme yeteneğine sahip olabilme seviyesidir. Finansal okuryazarlık bireyi ve aileyi ekonomik kriz ortamlarında koruyan ve hazırlayan önlemler almasını sağlamaktadır. Böylece bireyin tasarruf alışkanlığı ve eğilimi artacak, bütçesi üzerinde aşırı borçlanmadan kaçınacak, tasarruflarını yönlendirdiği finansal ürün çeşitliliğini artıracaktır.

Finansal okuryazarlık seviyesi düşük olan bireyler finansal hataları sonucunda finansal yatırımdan uzak durma eğilimde olup, finansal sitemden uzak durmaya çalışabilirler. Bu durum finansal sitemin hacmini daraltabileceği gibi, ekonomiye aktarılan kaynağın azalmasına da neden olacaktır. Finansal okuryazarlık seviyesinin yüksek olduğu ekonomilerde kayıt dışı finans da azalmış olacaktır (Gökmen, 2012: 23-48).

Finansal okuryazarlık üzerine farklı ülkelerin yaptığı araştırmalar bulunmaktadır. Amerika Birleşik Devletleri Ulusal Yeterlilik Araştırması sonuçlarına göre, Amerikalıların

finansal yeterlilikleri iyi durumda değildir. İngiltere’de Finansal Hizmetler Otoritesinin (FSA) 2005 yılında yaptığı araştırma sonuçlarında İngiltere’de yaşayanların büyük bir bölümünün paraları hakkında etkili kararlar verebilme yeteneği ve güvenine sahip olmadıkları görülmüştür. Kanada’da yapılan finansal okuryazarlık araştırmasında ise, yüksek ve düşük gelir grubunda yer alan kişilerin finansal okuryazarlık seviyelerinin yeterli olduğu görülmüştür. Avustralya’da da aynı sonuçlar çıkmıştır. Güney Kore’de finansal okuryazarlık seviyesi genel olarak düşüktür. 2008 yılında Dünya Bankası tarafından Rusya’nın 40 ayrı bölgesinde yapılan finansal okuryazarlık araştırmasında; finansal okuryazarlık seviyesi düşük ve finansal tüketici haklarının farkında değildir. Almanya’da Koenen ve Lusardi’nin 2011 yılında yaptığı araştırma finansal okuryazarlık seviyesinin orta düzeyde olduğu, Almanya’da yaşayan kadınları, Almanya’nın doğusunda ikamet edenlerin, düşük gelir grubu ve az eğitimlilerin finansal okuryazarlık seviyeleri daha düşük çıkmıştır. Japonya’da finansal okuryazarlık seviyesi düşük, Birleşik Arap Emirliklerinde finansal okuryazarlık beklenen seviyenin çok altında çıkmıştır (Gökmen, 2012: 23-48).

Ülkemizde finansal okuryazarlık ile ilgili mevcut durum tespiti ve geliştirilmesine yönelik çok eskiye dayanmayan araştırmalar ve çalışmalar yapılmış, projeler hazırlanmıştır. Dünya Bankası ve Sermaye Piyasası Kurulu işbirliği ile oluşturulan “Türkiye Finansal Yeterlilik Araştırması”nda ülkemiz finansal okuryazarlık seviyesinin düşük olduğu tespit edilmiştir. Finansal okuryazarlık seviyesinin tespit edilmesi ve artırılmasına yönelik 2014-2017 yıllarını kapsayan Finansal İstikrar Komitesi’nin hazırladığı “Finansal Eğitim ve Finansal Tüketicinin Korunması Eylem Planı” oluşturulmuştur. Oluşturulan bu eylem planına, Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu, Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu, Sermaye Piyasası Kurulu, T.C. Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı katılarak görev almıştır.

Ülkemiz 2012 yılında Dünya Bankası ile 2015 yılında ise INFE tarafından yapılan finansal okuryazarlık araştırmalarına katılarak, finansal okuryazarlık seviyemizle ilgili bilgi edinilmiştir. Ancak Türkiye 2012 yılından bugüne ulusal büyüklükte finansal okuryazarlık araştırması, çalışması yapılmamış ve uluslararası örgütlerin ortak çalışmalarına katılmamıştır. Finansal Erişim, Finansal Eğitim, Finansal Tüketicinin Korunması Stratejisi ve Eylem Planı’na ait Başbakanlık Genelgesi, 5 Haziran 2014 tarihinde, 29021 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanmıştır. Stratejinin temel amacı, finansal sistem içerisine daha fazla bireyin dahil olmasını sağlayarak finansal ürün ve hizmetlerin ülkenin her bölgesine ve her

kesimine ulaşmasını sağlamak ve sunulan finansal hizmet kalitesinin artırılmasını sağlamaktır.

Finansal Okuryazarlık ve Erişim Derneği (FODER) 2012 yılında kurulmuştur. Derneğe, birçok sivil toplum kuruluşu, özel sektör, devlet kuruluşları katılarak ve bireylerin finansal bilincinin artırılması ve eğitim çalışmaları yapılması amaçlanmıştır. FODER bu kapsamda, “Bireysel Bütçe Yönetimi” eğitimi, Sabancı Üniversitesi işbirliği ile “Bütçesini Bilen Çocuklar” eğitimi, Gençler için hazırlanan finansal okuryazarlık eğitimleri, “Evin Hesap Uzmanı Kadın” projesi, “3 Kumbara” projesi çalışmaları yapılmış ve devam etmektedir.

T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı tarafından “Aile ve Alışveriş Eğitim Kitabı” hazırlanmıştır. Visa Europe’nın üyesi Türkiye’deki 22 üye bankası, T.C. Kalkınma Bakanlığı, Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) ve Habitat Kalkınma ve Yönetişim Derneği katkısı ve ortaklığında 2009 yılından bugüne kadar 15-30 yaş arası gençlerin hedef alındığı “Paramı Yönetebiliyorum” projesi bulunmaktadır.

SPK ve Milli Eğitim Bakanlığı işbirliği protokolü kapsamında 6-18 yaş aralığındaki öğrenciler ve öğretmenlerine yönelik finansal bilgi ve becerilerinin gelişmesine yönelik eğitimler ve seminerler verilmektedir. 2011 yılından bugüne Türkiye’deki kadınlara yönelik “Para Durumu” adlı proje çerçevesinde eğitim ve seminerler düzenlenmektedir.

Ülkemizdeki finansal okuryazarlığın tabana yayılması hedefi ile SPK ve BDDK koordinatörlüğünde ve Merkez Bankası, Hazine Müsteşarlığı, Türkiye Sermaye Piyasaları Birliği desteği ile kurulan internet sitesi aracılığı ile finansal okuryazarlık bilinci topluma kazandırılmaya çalışılmaktadır.

Türkiye İş Bankası Müze; Finansal Okuryazarlık Eğitimleri, gençlere yönelik finansal piyasaların, kurumların, ürünlerin tanıtılması ekonomik parametrelerin değerlendirilmesi ve doğru yorumlanmasının sağlanmasına yönelik eğitim verme amacı ile hazırlanmış bir programdır (İçke, 2017: 130-139).

2.2.1 Finansal Bilgi

Finansal bilgi, bilginin bir türüdür ve iki farklı boyutu bulunduğu ifade edilebilir. Birinci boyutunu makroekonomik düzeydeki finansal bilgiler; ikinci boyutunu ise mikro ekonomik düzeydeki finansal bilgiler oluşturmaktadır. Makro ekonomik düzeydeki finansal

bilgi, bir ekonominin geneline ilişkin cari açık, yıllık bütçe planları, toplam ve sektörel dış ticaret rakamları gibi ekonominin geneline ilişkin finansal bilgileri ifade etmektedir. Mikro ekonomik düzeyde finansal bilgi ise bir ekonomi içinde kar amaçlı olsun veya olmasın faaliyet gösteren tüm işletmelerin ve hane halkının ekonomik ve mali yapısını etkileyen ya da gelecekte etkilemesi muhtemel olayların önerildiği, araştırıldığı veya gözlem yolu ile elde edildiği metinler, tablolar, şekiller gibi bilgi aktarımını sağlayan çeşitli unsurların oluşturduğu gerçekler bütünü ifade etmektedir (Alkaya ve Yağlı, 2015: 587).

Bireysel yatırımcının finansal piyasaları tanımaları ve finansal ürünlerin hangi amaçla, hangi finansal yatırımlarda kullanabileceklerine dair finansal ürün bilgilerinin olması, doğru finansal kararlar verebilme yeteneğine sahip olmaları, satın aldıkları finansal üründen memnun olmaları, bireysel yatırımcının finansal kazanç elde etmesini sağlarken finansal piyasalara fon aktarımını da artırmaktadır.

Larry Orton'un 2007 yılında yaptığı araştırmada da;

- Demografik özelliklerin değişerek insan ömrünün uzamasını, finansal piyasalarda hızla değişmesi,
- Teknolojik alanda yaşanan yenilikler ile sunulan finansal ürün çeşitliliğinin artması, daha kolay ve hızlı erişimin sağlanması,
- İnsan ömrünün uzaması ile bireyin yaşam süresi boyunca birçok farklı işte çalışması,
- Fayda esaslı emeklilik sisteminden katkı esaslı emeklilik sistemine doğru geçişlerin hızlanması, bireysel yatırımcının sayısının artmış olması ve
- Daha fazla bireysel yatırımcının finansal piyasalarda işlem yapıyor olmasının finansal okuryazarlığın önemini artırdığını ve finansal bilgi temelini sağlanarak finansal okuryazarlık seviyesinin artırılması gerekliliği vurgulanmıştır (Gökmen, 2012: 42-44).

Dünya Bankası finansal okuryazarlığı bilgidен beceriye, beceriden tutumlara ve tutumlardan davranışlara doğru bir bağ şeklinde formüle etmektedir. Bu bağ son derece önemlidir, zira bilgi tutumları etkilemekte ve tutumlar daha sonra çeşitli davranışlar biçiminde ortaya çıkmaktadır (Holzmann, 2010).

Literatürde bireylerin finansal konulardaki tutum ve davranışlarının ölçülmesine yönelik çok sayıda çalışma bulunmaktadır. Bu çalışmaların birçoğunda finansal konulardaki sağlıklı tutum ve davranışlar ile bireylerin finansal bilgi düzeyleri ve demografik özellikleri arasında nedensel bağlantılar olduğunu ortaya koymaktadır. Bernheim 1995 ve 1998 yıllarındaki araştırmalarında katılımcıların büyük kısmının çok basit finansal hesaplamaları yapamadıklarını, temel düzeyde finansal okuryazarlığa sahip olmadıklarını ve tasarrufa yönelik göz kararı davranışlar sergilediklerini belirlemiştir. Bernheim vd. 2001 yılında ise liselerdeki finansal okuryazarlık eğitiminin öğrencilerin yetişkinlik dönemlerindeki tasarruf davranışlarına etkilerini incelemişler ve eğitim programları ile bireysel tasarruflar arasında pozitif ilişki olduğu sonucuna ulaşmışlardır. ABD’de bir üniversite gerçekleştirdikleri çalışmada öğrencilerin kişisel nakit yönetimi, borçlanma, tasarruf ve yatırım konularındaki bilgi düzeyleri ve davranışları arasındaki anlamlı ilişkiler olduğunu ortaya koymuşlardır (Er vd., 2014: 113-125).

Araştırma sonuçları katılımcıların borçlanma, tasarruf ve yatırım konularındaki bilgi seviyeleri arttıkça finansal davranış skorlarının da arttığını göstermektedir (Jorgensen, 2007). Üniversite öğrencilerinin finansal bilgi düzeyleri, tutum ve davranışları üzerindeki ebeveyn etkilerini incelemişlerdir. Sonuçlar öğrencilerin finansal tutum ve davranışları üzerinde ebeveynlerin etkisinin olduğunu ortaya koyarken finansal bilgiye etkisi olmadığını göstermektedir.

OECD öncülüğünde, Atkinson ve Messy (2012) tarafından gerçekleştirilen çalışmada finansal okuryazarlık için daha geniş bir tanım yapılmış ve sert finansal kararlar alabilmek ve sonuç olarak da finansal refaha ulaşabilmek için gerekli bilinç, bilgi, yetenek, tutum ve davranışların oluşturduğu bir bileşim olarak finansal okuryazarlık ölçülmüştür. Finansal okuryazarlık bileşenlerinin; finansal bilgi, finansal davranış ve finansal tutum olduğu ileri sürülmüştür (GEKA, 2016).

2.2.2 Finansal Tutum

Gelecekteki birikim ve tasarruf planlarını yakından ilgilendiren finansal tutum finansal okuryazarlığın önemli bir bölümüdür. Bireysel yatırımcının; parayı doğru kullanma, idareli tüketme, gelecek için birikim yapma konularında daha önce yaşadığı deneyim ve tecrübeleri sonucunda düzenli bir tavır sergilemeleri söz konusudur (Alkaya ve Yağlı, 2015: 586-589).

2.2.3 Finansal Davranış

Finansal davranış kavramına sonuç odaklı bakacak olursak paranın nasıl harcanacağına yönelik plan yapmak, harcanan paraların hesabını yazılı olarak tutmak, sabit giderleri gözden geçirmek, yazılı bir bütçe oluşturmak şeklinde tanımlanmıştır (Xiao, 2006). Dew ve Xiao (2011) ise finansal davranış eğilimini üç temel alt faktöre ayırarak bunları; tasarruf ve yatırım, nakit yönetimi, kredi yönetimi olarak tanımlamışlardır (Alkaya ve Yağlı, 2015: 586-589).

Bireylerin tutum ve davranışlarının finansal refah düzeyleri üzerinde belirgin bir etkisi vardır. Bu nedenle finansal okuryazarlık ile ilgili ölçme çalışmalarında bireylerin tutum ve davranışlarının da belirlenmesi önemlidir. Örneğin bireylerin gelecek için tasarruf yapma konusunda olumsuz tutum sahibi olmaları durumunda, bu tür bir davranışı göstermede daha düşük eğilimlerinin olmaları ileri sürülmektedir. Benzer şekilde kısa süreli ihtiyaçlarını karşılamaya öncelik veriyorlarsa acil durumlar için tasarruf etmeleri veya uzun süreli finansal planlar yapmaları ihtimali düşük olacaktır (Atkinson ve Messy, 2012). Finansal tutum ve davranışlar bireylerin bilgi, beceri ve kişilik özelliklerinin yanı sıra sosyodemografik, karmaşık piyasalar ve finansal ürünler ve kültürel sebeplerden de etkilenmektedir.

**3. ALAN ARAŞTIRMASI: TR 81 DÜZEY 2 BÖLGESİNDEKİ
(BARTIN, KARABÜK, ZONGULDAK)
BİREYSEL YATIRIMCILARIN FİNANSAL OKURYAZARLIĞI VE BİREYLERİ
FİNANSAL YATIRIM KARARINA YÖNLENDİREN FAKTÖRLER**

Çalışmanın bu bölümünde TR 81 Düzey 2 Bölgesinde yer alan Zonguldak, Bartın, Karabük İlleri baz alınarak; bölgenin Türkiye içerisindeki yeri, ekonomik ve sosyal yapısı, bankacılık ve mevduat bilgileri, sosyal ve kültürel yapısı başlıkları altında incelenmiştir.

3.1 Bölgenin Türkiye İçindeki Yeri

Avrupa Birliği'nin bölgesel düzeyde uyguladığı müktesebata uyum çerçevesinde; Kalkınma Bakanlığı koordinasyonunda ve Devlet İstatistik Enstitüsü Başkanlığı'nın da katkılarıyla İstatistikî Bölge Birimleri Sınıflandırması (İBBS) çalışması hazırlanmıştır. Bölgesel istatistiklerin toplanması, geliştirilmesi, bölgelerin sosyoekonomik analizlerinin yapılması, bölgesel politikaların çerçevesinin belirlenmesi ve Avrupa Birliği Bölgesel İstatistik Sistemi'ne uygun karşılaştırılabilir istatistikî veri tabanı oluşturulması amacıyla ülke genelinde İstatistikî Bölge Birimleri Sınıflandırması tanımlanmıştır. İstatistikî Bölge Birimleri Sınıflandırmasında iller “Düzey 3” olarak tanımlanmış; ekonomik, sosyal ve coğrafi yönden benzerlik gösteren komşu iller ise bölgesel kalkınma planları ve nüfus büyüklükleri ile dikkate alınarak “Düzey 1” ve “Düzey 2” olarak gruplandırılmak suretiyle hiyerarşik İstatistikî Bölge Birimleri Sınıflandırması yapılmıştır. Bu çalışma sonucunda Düzey 2 olarak 26 adet İstatistikî Bölge Birimi tanımlanmış olup, Bakanlar Kurulu'nun 2002/4720 sayılı kararı 22 Eylül 2002 tarihli Resmi Gazete'de yayımlanmıştır. İBBS kapsamında Zonguldak, Bartın ve Karabük İllerini kapsayan bölge, TR 81 Düzey 2 Bölgesi olarak adlandırılmıştır (BAKKA, 2013: 30).

Zonguldak ile birlikte Zonguldak'ın ilçesi iken 1991 yılında il statüsüne kavuşan Bartın ve aynı şekilde Zonguldak'ın ilçesi iken 1995 yılında il statüsüne kavuşan Karabük İllerini kapsayan bölge, toplam 9.493,04 km² yüz ölçümüne sahiptir. 2016 yılına ait TÜİK verilerine göre toplam nüfusun 1.032.360.- olduğu bölgede kentsel nüfus ile kırsal nüfus birbirine yakın değerlerdedir. Kalkınma Bakanlığı tarafından 2003 yılında hazırlanan “İllerin ve Bölgelerin Sosyoekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması” 2011 yılında Bakanlık tarafından güncellenmiştir. SEGE-2011 çalışması ile illerin gelişmişlik düzeyleri farklı alanlardan seçilen değişkenler yardımıyla ölçülmüş, bu ölçüm ve analizler sonucunda

il sıralamaları yapılarak aynı özelliklere sahip il grupları belirlenmiştir. Ölçülmek istenen gelişme/kalkınma kavramının bileşenlerine göre demografik göstergeler, eğitim göstergeleri, rekabetçi ve yenilikçi kapasite göstergeleri, yaşam kalitesi göstergeleri ve erişilebilirlik göstergeleri gibi değişkenler kullanılmıştır. Bu değişkenlere dayanarak yapılan çalışma neticesinde Zonguldak 81 il içinde 29. sırada, Karabük 28. sırada, Bartın ise 48. sırada yer almıştır (BAKKA, 2013: 30).

3.2 Bölgenin Ekonomik ve Sosyal Yapısı

Geçmiş 19. yüzyıl ortalarına uzanan madencilik, ikincisi demir-çelik sanayidir.1983'ten beri taşkömürü üretiminde esas belirleyici aktör Türkiye Taşkömürü Kurumu (TTK) olmuştur. Taş kömürü üretiminde üreticilerin yer seçim şansı bulunmadığından üretim madenin bulunduğu alanda gerçekleştirilmek durumundadır. Bu nedenle Türkiye'de yatırımlar, Zonguldak Havzası'nda şekillenmiştir. Bölgedeki sanayi faaliyetleri günümüz itibariyle hala ağırlıklı olarak madencilik ve demir-çelik endüstrisine dayanmakta olup zaman içerisinde madencilikte yaşanan sıkıntılar nedeniyle istihdam oranlarında düşüş yaşanmaya başlanmıştır.

Bölgede kömür madenciliği üzerine çalışılan esas il Zonguldak'tır. Zonguldak haricinde kömür çıkarımı yapılan diğer il Bartın'dır.

Madencilikte yaşanan sıkıntının aksine, demir-çelik ve buna bağlı yan sanayi ürünleri sektörünün bölge ekonomisi içindeki payı giderek artmaktadır. Bölge, demir-çelik sektöründe faaliyet gösteren ve alanlarında giderek daha fazla söz sahibi olmaya başlayan iki büyük entegre demir çelik tesisine sahiptir: Zonguldak Ereğli İlçesinde bulunan ERDEMİR T.A.Ş. ile Karabük'te bulunan KARDEMİR A.Ş. En fazla enerji tüketen sektörlerin başında gelen demir çelik sektörünün Batı Karadeniz Bölgesinde yoğunlaşmasının temel nedeni taş kömürü kaynaklarına yakın olmaktır. Söz konusu entegre tesislerin kurulmasına bağlı olarak bölgede sektör alt kırınımları oluşmaya başlamış ve bölge demir-çelik sektörünün en önemli noktalarından biri haline gelmiştir. ERDEMİR T.A.Ş. ile KARDEMİR A.Ş.'nin yanı sıra pek çok küçük ve orta ölçekli işletme (KOBİ) de demirçelik sektöründe faaliyet göstermektedir (BAKKA, 2013: 33).

3.2.1 TR 81 Düzey 2 Bölgesinin İstihdam Durumu

T.C. Sosyal Güvenlik Kurumu tarafından yayınlanan 2016 yılı istatistik bilgilerine göre, il nüfusunun sosyal güvenlik kapsamında aktif çalışan sayısı en yüksek il Karabük, en düşük il Zonguldak olmasına karşın; emekli nüfusun toplam nüfus içindeki payı en yüksek il Zonguldak ve en düşük il Karabük olduğu Tablo 3’de görülmektedir.

Tablo 3: TR 81 Düzey 2 Bölgesinin 2016 Yılı Nüfusa Göre İstihdam Durumları

İL	Toplam Nüfus	İşyeri Sayısı	Toplam Sosyal Güvenlik Kapsamındaki Kişi Sayısı	Sosyal Güvenlik Kapsamının İl Nüfusuna Oranı	Sosyal Güvenlik Kapsamında Aktif Çalışan Kişi Sayısı	SGK Kapsamında Aktif Çalışan Kişi Sayısının Nüfusa Oranı	SGK Kapsamında Aylık Alan Kişi Sayısı/Emekli Sayısı	SGK Emeklilerinin Toplam İl Nüfusuna Oranı
Bartın	192.389	4.301	190.361	91,50	49.102	25,52	46.586	24,21
Karabük	242347	5137	239.831	92,22	62.779	25,9	51.984	21,45
Zonguldak	597524	10829	586.893	91,03	136.520	22,85	156.538	26,2

Kaynak: (SGK, 2016).

TR 81 düzey 2 bölgesi içerisinde yer alan illerde ağırlıklı olarak demir-çelik sektörü ve madencilik sektörü varlığını sürdürmüş ve buna bağlı olarak da en fazla istihdam olanağını sağlayan sektörler olmuştur. Demir-çelik ve madencilik sektörlerinin 1940 yıllardan 1990’lı yıllara kadar KİT olarak faaliyetini sürdürmüştür. Daha sonra özelleştirme ile bölgenin en büyük demir-çelik üreticisi Kardemir (Karabük İli) ve Erdemir (Zonguldak İli) özel sektöre devredilmiş, madencilik sektörü(Zonguldak ve Bartın İli) ise ağırlıklı olarak devlet bünyesinde faaliyetlerine devam etmektedir. Son yıllarda termik santral kurulması ile ilgili özel sektör tarafından yapılan yatırımlar nedeniyle de kısmen özel sektör istihdamı artmıştır (BAKKA, 2013: 33).

TR 81 Düzey 2 Bölgesi coğrafi konumu itibariyle orman alanları geniş bir yer kaplamaktadır. Orman ürünlerinin zengin olması nedeniyle bölgede orman ve orman ürünlerine bağlı sektörlerde gelişmiştir. Mobilya sektörü ve bağlı alt sektörlerin gelişmesiyle istihdam edilen işgücü sayısında artmıştır. Orman ürünlerinin işlenmesi ile ilgili kırsal kesimde yaşayan nüfus istihdamı sağlanmakla birlikte şehir merkezlerinde yapılan

yatırımlar ile orman ürünlerinin işlenmesi faaliyetleri artırılmış, orman ürünlerine bağlı sanayi siteleri oluşturulmuş, işgücü istihdamı sağlanmıştır. Ayrıca bölgenin turizm sektörü de gelişmektedir. Kültür turizmi ön planda olmakla birlikte yıl içinde 6 ay yerli ve yabancı turist ziyareti ve konaklama yapılması kapasitesi de mevcuttur. Bölge coğrafi yapısı itibariyle arazi yapısı tarımsal faaliyetlere elverişli değildir. Kısmen seracılık faaliyetleri ön plana çıkmaktadır.

3.2.2 TR 81 Düzey 2 Bölgesinin Bankacılık ve Mevduat Bilgileri

Banka Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu'ndan alınan verilere göre 2016 yılında Zonguldak, Bartın, Karabük İlinde toplam 124 banka şubesi bulunmaktadır. 2010-2016 yılları arasında Zonguldak ve Karabük İlinde Banka Şube sayısının eşit ve en yüksek sayıda artmış, Bartın İli'nde ise 1 adet banka şube sayısı artışı gerçekleşmiştir. 2016 yılında Zonguldak İli 70 banka şubesi ile en yüksek payı almıştır.

Tablo 4: İllere Göre Banka Şube Sayısı

İL	Şube Sayısı		2010-2017 Nominal Değişme
	2010	2017	
Bartın	21	22	1
Karabük	25	30	5
Zonguldak	63	69	6

Kaynak: (BDDK, 2016).

Tablo 5'de Bartın, Karabük, Zonguldak İllerinin 2010-2016 yılları arasında ATM, POS, Üye İşyeri sayıları yer almaktadır. 2016 yılı itibariyle en yüksek ATM, POS ve Üye İşyeri sayısına Zonguldak İli sahiptir.

Tablo 5: İllere Göre ATM, POS, Üye İşyeri Sayısı

YIL	İL	ATM Sayısı	POS Sayısı	Üye İşyeri Sayısı
31.12.2016	Bartın	94	5474	5979
31.12.2016	Karabük	153	6898	7398
31.12.2016	Zonguldak	316	15503	17173
31.12.2015	Bartın	85	5.260	6.010
31.12.2015	Karabük	146	7.075	7.590
31.12.2015	Zonguldak	319	16.232	18.444
31.12.2014	Bartın	79	5.619	5.660
31.12.2014	Karabük	143	7.585	7.308
31.12.2014	Zonguldak	314	18.228	18.135
31.12.2013	Bartın	73	5.094	5.154
31.12.2013	Karabük	129	7.291	7.077
31.12.2013	Zonguldak	298	16.737	17.093
31.12.2012	Bartın	62	5.007	4.874
31.12.2012	Karabük	109	6.890	6.247
31.12.2012	Zonguldak	263	17.476	16.611
31.12.2011	Bartın	59	4.949	4.710
31.12.2011	Karabük	89	6.668	5.799
31.12.2011	Zonguldak	243	16.993	15.492
31.12.2010	Bartın	57	4.655	4.251
31.12.2010	Karabük	75	5.859	5.158
31.12.2010	Zonguldak	212	15.685	13.711
31.12.2012	Bartın	62	5.007	4.874
31.12.2012	Karabük	109	6.890	6.247
31.12.2012	Zonguldak	263	17.476	16.611
31.12.2011	Bartın	59	4.949	4.710
31.12.2011	Karabük	89	6.668	5.799
31.12.2011	Zonguldak	243	16.993	15.492
31.12.2010	Bartın	57	4.655	4.251
31.12.2010	Karabük	75	5.859	5.158
31.12.2010	Zonguldak	212	15.685	13.711

Kaynak: (TBB, 2016).

Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu'ndan alınan 2016 yılı verilerine göre TR 81 Düzey 2 Bölgesinde yer alan Bartın, Karabük ve Zonguldak İlinde toplam 10.088.-(milyon) mevduat bulunmaktadır. Toplam mevduat bakiyesi en yüksek Zonguldak İli olduğu görülmektedir.

Tablo 6: 31.12.2017 İtibariyle Mevduatın İllere Göre Dağılımı

(" Milyon)

İL	Tasarruf Mevduatı	Resmi Kuruluşlar Mevduatı	Ticari Kuruluşlar Mevduatı	Bankalar Mevduatı	Döviz Tevdiat Hesabı	Diğer Kuruluşlar Mevduatı	Kıymetli Madenler Depo Hesapları	Toplam
Bartın	951	105	93	0	554	17	25	1.745
Karabük	958	97	161	0	354	36	42	1.648
Zonguldak	3.565	223	353	0	2.275	205	74	6.695

Kaynak: (BDDK, 2017).

Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu'ndan alınan 2016 yılı verilerine göre TR81 Bölgesinde yer alan Karabük, Bartın, Zonguldak İlleri'nde toplam 2.640.539 adet mevduat hesabı bulunmaktadır. En yüksek mevduat hesap sayısı Zonguldak ilinde yer almaktadır.

Tablo 7: 31.12.2016 İtibariyle Mevduat Hesap Adetlerinin İllere Göre Dağılımı

İL	Tasarruf Mevduatı	Resmi Kuruluşlar Mevduatı	Ticari Kuruluşlar Mevduatı	Bankalar Mevduatı	Döviz Tevdiat Hesabı	Diğer Kuruluşlar Mevduatı	Kıymetli Madenler Depo Hesapları	Toplam
Bartın	403.777	1.653	27.768	9	30.826	2.947	8.842	475.872
Karabük	587.278	2.585	35.653	11	27.374	4.239	13.418	670.558
Zonguldak	1.256.427	5.993	91.653	30	106.118	7.427	26.411	1.494.109

Kaynak: (TBB, 2016).

Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu'ndan alınan 2016 yılı verilerine göre TR81 Bölgesinde yer alan Karabük, Bartın, Zonguldak İlin' de toplam 158.201.-TL (milyon) bireysel kredi bakiyesi bulunmaktadır. Bireysel kredi bakiyesi en yüksek il Zonguldak'tır.

Tablo 8: 31.12.2016 İtibariyle Kredilerin İllere Göre Dağılımı

("Milyon)

Yıl	Şehir	Taşıt Kredisi	Konut Kredisi	Kredili Mevduat Hesabı	Diğer Tüketici Kredileri	Bireysel Kredi Kartları	Takipteki Taşıt Kredisi	Takipteki Konut Kredisi	Takipteki Diğer Tüketici Kredileri
2016	Bartın	8.331	269.812	26.566	416.201	166.185	766	1.155	25.504
2016	Karabük	9.720	409.054	29.015	483.059	196.125	342	2.198	30.299
2016	Zonguldak	29.144	771.263	92.600	1.545.601	529.688	1.207	6.258	102.398

Kaynak: (BDDK, 2016).

Tablo 9: 2016 Yılı Kişi Başı Nakdi Kredi-Kişi Başı Tasarruf Mevduatı

(Bin TL)

Yıl	Şehir	Yurtiçi Şube Sayısı	Şubeye Düşen Nüfus	Kişi Başı Nakdi Kredi	Kişi Başı Takipteki Alacak	Kişi Başı Tasarruf Mevduatı	Kişi Başı Toplam Mevduat
2016	Bartın	22	8.668	9221,45	451,85	7411,15	8763,55
2016	Karabük	32	7.405	16315,12	437,68	5724,05	8521,53
2016	Zonguldak	70	8.512	8983,51	601,96	8939,04	11597,24

Kaynak: (BDDK, 2016).

TR 81 Düzey 2 Bölgesinde yer alan Zonguldak, Karabük, Bartın İlinin 2016 yılı nüfus, kişi başı tasarruf mevduatı ve kişi başı nakdi kredi rakamları yer almaktadır. Bölgede yer alan üç İl içinde kişi başı nakdi kredi rakamı en yüksek ve kişi başı tasarruf mevduatı en düşük il Karabük'dür. Zonguldak İli; kişi başı tasarruf mevduatında en yüksek, kişi başı nakdi kredide ise en düşük ildir. Zonguldak ve Bartın ilinin tasarruf eğilimi Karabük ilinden daha yüksektir.

Tablo 10: Bartın, Karabük, Zonguldak İli BES Katılımcı Adedi

İL	2007 BES Katılımcı Adedi	2008 BES Katılımcı Adedi	2009 BES Katılımcı Adedi	2010 BES Katılımcı Adedi	2011 BES Katılımcı Adedi	2012 BES Katılımcı Adedi	2013 BES Katılımcı Adedi	2014 BES Katılımcı Adedi	2015 BES Katılımcı Adedi	2016 BES Katılımcı Adedi
Bartın	2.806	3.484	3.904	4.369	4.768	5.762	8.069	10.140	12.158	13.491
Karabük	3.497	4.015	4.448	4.815	5.397	6.808	10.151	13.379	16.323	17.882
Zonguldak	14.834	16.626	17.285	18.846	21.264	24.860	34.530	42.746	51.425	54.946

TR 81 Düzy 2 Bölge Toplamı	21.137	24.125	25.637	28.030	31.429	37.430	52.750	66.265	79.906	86.319
-------------------------------------	--------	--------	--------	--------	--------	--------	--------	--------	--------	--------

Türkiye Toplamı	1.453.259	1.738.920	1.978.335	2.266.762	2.635.007	3.118.800	4.137.479	5.073.313	6.013.031	6.598.598
--------------------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------

Kaynak: (EGM, 2016).

Türkiye geneli, TR 81 Bölgesi ve bölgede yer alan Zonguldak, Bartın, Karabük İllerinin 2007-2016 yılları arasında BEH katılımcı adetleri yer almaktadır. 2015- 2016 yılları kıyaslandığında BEH katılımcı adedi Türkiye genelinde %109,74, TR 81 Bölgesinde %108,03 gelişim göstermiştir. Bartın İli %110,96 ile en yüksek oransal gelişim sağlarken, %106,85 ile Zonguldak İli en düşük oransal gelişim göstermiştir.

3.2.3 TR 81 Düzy 2 Bölgesinin Sosyal ve Kültürel Yapısı

2016 yılı Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi'ne göre Batı Karadeniz Bölgesi'nin nüfusu 1.032.360.- kişidir. 2016 yılı öncesinde bölge genelinde kentsel nüfus ile kırsal nüfus birbirine çok yakın, %51.8 iken 2016 yılı ADNKS göre kentsel nüfus toplam nüfusun %61 seviyesine yükselmiştir. Kentsel nüfusun kırsal nüfustan en fazla olduğu il %77 ile Karabük'tür. Bartın İlinin nüfus yapısı değişmemiş 2016 yılında kentsel nüfus toplam nüfusun %40 seviyesinde oluşmuş ve kırsal nüfus kentsel nüfus üzerinde gerçekleşmiştir (BAKKA, 2013;105-110).

Tablo 11: Batı Karadeniz Bölgesi 2016 ADNKS Sonucu

İL	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Bartın	182 131	185 368	188 449	187 758	187 291	188 436	189 139	189 405	190 708	192 389
Karabük	218 463	216 248	218 564	227 610	219 728	225 145	230 251	231 333	236 978	242 347
Zonguldak	615 890	619 151	619 812	619 703	612 406	606 527	601 567	598 796	595 907	597 524

Kaynak: (TÜİK, 2016).

Tablo 11’de yer alan 2016 yılı ADNKS göre, 2016 yılında nüfus, Karabük İli’nde 5.369 artış göstermiş, %2,27 oran ile en yüksek artan İl olmuştur. Zonguldak İli’nin ise nüfusu 1.617 artış göstermiş, %0,27 oran ile nüfusu en düşük artan İl olmuştur.

Tablo 12: Nüfusun Yaş ve Cinsiyete Göre Dağılımı

Yaş Grubu (Kadın/Erkek)	Bartın	Oran %	Karabük	Oran %	Zonguldak	Oran %	TR 81 Düzye 2 Bölgesi	Türkiye
24 yaş altı Kadın	30 812	18,19%	42 474	25,07%	96 119	56,74%	169 405	15 551 597
24 yaş altı Erkek	31 534	17,84%	46 162	26,11%	99 072	56,05%	176 768	16 363 227
K/E Toplam	62 346	18,01%	88 636	25,60%	195 191	56,39%	346 173	31 914 824
25-34 yaş arası Kadın	12 671	18,26%	14 786	21,30%	41 954	60,44%	69 411	6 190 447
25-34 yaş arası Erkek	13 338	18,08%	17 492	23,71%	42 946	58,21%	73 776	6 366 005
K/E Toplam	26 009	18,16%	32 278	22,54%	84 900	59,29%	143 187	12 556 452
35-45 yaş arası Kadın	14 193	18,28%	16 745	21,57%	46 693	60,15%	77 631	6 019 820
35-45 yaş arası Erkek	14 337	18,31%	16 618	21,22%	47 364	60,48%	78 319	6 108 830
K/E Toplam	28 530	18,29%	33 363	21,39%	94 057	60,31%	155 950	12 128 650
46-55 yaş arası Kadın	12 964	18,23%	15 834	22,26%	42 334	59,51%	71 132	4 710 243
46-55 yaş arası Erkek	12 306	18,25%	15 406	22,85%	39 707	58,90%	67 419	4 794 515
K/E Toplam	25 270	18,24%	31 240	22,55%	82 041	59,21%	138 551	9 504 758
55-64 yaş arası Kadın	12 781	19,53%	13 923	21,28%	38 739	59,20%	65 443	3 567 003
55-64 yaş arası Erkek	12 167	19,46%	13 278	21,24%	37 064	59,29%	62 509	3 491 681
65 yaş ve üzeri Kadın	13 837	20,66%	16 479	24,61%	36 652	54,73%	66 968	3 732 111
65 yaş ve üzeri Erkek	11 449	21,41%	13 150	24,59%	28 880	54,00%	53 479	2 919 392
K/E Toplam	11 449	21,41%	13 150	24,59%	28 880	54,00%	53 479	2 919 392

Kaynak: (TÜİK, 2016).

Tablo 12'deki 2016 yılı TÜİK verilerine göre TR 81 Düzey 2 Bölgesinde yer alan nüfusun yaş ve cinsiyetine göre dağılımı incelendiğinde; tüm yaş gruplarında %50 üzerinde bir oran ile en yüksek nüfus Zonguldak İlinde, en düşük nüfus ise Bartın İli'nde yer almaktadır. Bölgede yer alan üç ilde tüm yaş grupları incelendiğinde; kadın nüfusun erkek nüfusun üzerinde yer aldığı, 35-45 aralığındaki yaş grubunda ise erkek nüfusun kadın nüfusundan yüksek olduğu görülmektedir. 24 yaş altı nüfus cinsiyete göre incelendiğinde, Zonguldak ve Bartın İllerinde kadın nüfusun erkek nüfusun üzerinde, Karabük İli'nde erkek nüfusun kadın nüfus üzerinde olduğu görülmektedir.

3.3 Araştırmaya İlişkin Literatür Taraması

Bu bölümde; Tasarruf, bireysel yatırımcının tasarruf eğilimi ve finansal yatırım tercihleri, finansal okuryazarlık ve bireysel yatırımcının finansal okuryazarlık seviyesinin tasarrufun oluşumundaki etkisi ve önemini konu alan kapsamlı değerlendirmeler ve araştırmalar kronolojik sırayla incelenmiştir.

Bekçi, Eroğlu ve Uslu'nun (2002) "Bireysel Yatırımcıların Hisse Senedi Edinimine Etki Eden Sosyo-Ekonomik Etkenler" konulu makalesinde; Türk Sermaye Piyasası'nda işlem gören bireysel yatırımcıların tasarruflarını hisse senetlerinde değerlendirirken göstermiş oldukları davranış şekilleri ile ilgili olarak yüz yüze görüşme ile gerçekleştirilen anket yöntemi ile elde edilen veriler SPSS Paket İstatistik Programı ile analiz edilmiştir. Çalışma sonucunda bireysel yatırımcının tasarruflarını hisse senedinde değerlendirirken sosyo-ekonomik, kişisel etkenler ve çevresel faktörlerin etkisi altında karar alındığı ortaya konulmuştur.

Anbar ve Eker'in (2009) "Bireysel Yatırımcıların Finansal Risk Algulamalarını Etkileyen Demografik ve Sosyoekonomik Faktörler" konulu makalesinde; bireylerin finansal risk algısını etkileyen demografik ve sosyo-ekonomik faktörler incelenmiştir. Demografik ve sosyo-ekonomik faktörlerin finansal risk algısı üzerinde etkili olduğu ancak finansal risk toleransının ölçülmesi için bu etkenlere ilave olarak bireyin geçmiş tecrübeleri, psikolojik yapısı, dahil olduğu aile, kültür yapısı ve genel ekonomik koşullar üzerinde de durulması gerekliliği ortaya konulmuştur.

Dünya Bankası ve Kalkınma Bakanlığı'nın (2011) "Yüksek Büyümenin Sürdürülebilirliği; Yurtiçi Tasarrufların Rolü, Türkiye Ülke Ekonomik Raporu"nda, genç bağımlılık oranının yüksek olduğu hanelerin tasarruf oranının düşük olduğu, kadınların iş

gücüne katılım oranının düşük olduğu hane halkı ve özel tasarrufların düşük olduğu, tasarrufların büyük bir bölümünün altın olarak ve yastık altı saklandığı, Türkiye’de finansal okuryazarlık seviyesinin artırılması için sistematik bir yaklaşım ile ulusal finansal okuryazarlık stratejisinin geliştirilmesi gerekliliği, bireysel emeklilik planlarının önemli bir oranda toplam tasarruflar üzerinde etkili olduğu bulguları yer almaktadır.

Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası’nca (2011) “Dünyada ve Türkiye’de Finansal Hizmetlere Erişim ve Finansal Eğitim” konulu yayınlanan projede, ülkemizde ve dünyada finansal erişim seviyesi analiz edilmiş ve Türkiye’de finansal eğitim çalışmaları, dünyada diğer ülkelerdeki örnek çalışmalar ışığında finansal eğitimin önemi, faydası, nasıl geliştirilebileceğine dair öneriler sunulmuştur. İlgili çalışmada Dünya Bankası’na ve literatürde en çok kabul gören finansal hizmetlere erişimin tanımı ve ölçüm göstergesi; “Finansal erişim, finansal hizmetlerin kullanımında fiyat ve fiyat dışı engellerin olmaması, Finansal erişimin ölçütü, bir bankada ya da yasal bir finansal kurumda, (çek, tasarruf, sigorta, yatırım, kredi, vs.) herhangi bir hesabı olan yetişkinlerin toplam nüfusa oranı” olarak tanımlanmıştır. Her ülkenin kendi yapısına uygun tasarlanan ulusal finansal eğitim stratejilerinin geliştirilmesi ve uygulanması çözüm önerisi olarak sunulmuştur.

Günay ve Özcan (2012) tarafından hazırlanan “Türkiye’de Özel Tasarrufları Belirleyen Unsurlar” konulu Türk Ekonomi Kurumu’ndaki tartışma metninde yer alan çalışmada, Türkiye’de özel tasarrufları etkileyen faktörler araştırılmış ve elde edilen tahmin sonuçlarına göre özel tasarrufların en önemli iktisadi belirleyicilerinin atalet ve kamu tasarrufları olduğu tespit edilmiştir.

Er, Temizel, Özdemir ve Sönmez’in (2014) “Lisans Eğitim Programlarının Finansal Okuryazarlık Düzeyine Etkisinin Araştırılması” konulu makalesinde, Eskişehir, Bursa, İstanbul’daki beş devlet üniversitesinde öğrenim gören 824 öğrencinin finansal okuryazarlık seviyeleri yüz yüze anket tekniği ile tespit edilmeye çalışılmış ve toplanan veriler kümeleme analizi yöntemi kullanılarak analiz edilmiştir. Çalışma sonucunda araştırmaya katılan öğrencilerin finans ve ekonomi derslerinin sayısı ve çeşitliliğine göre finansal okuryazarlıklarının da farklılık gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır.

Şengür ve Taban’ın (2015) “Gelir Dağılımı-Tasarruf İlişkisi; Türkiye’de Hanehalkı Gelir Türünün Tasarruflar Üzerindeki Etkisi” konulu makalesinde; Türkiye’de hanehalkı gelirin tasarruf üzerindeki etkisi, gelir-tüketim-tasarruf arasındaki ilişki dikkate alınarak

incelenmiştir. İlgili çalışmada TÜİK’den elde edilen ikincil verilerle çoklu regresyon modeli kullanılarak analiz edilmiştir. Çalışma sonucunda hane halkı ücret, pirim, yevmiye gelirlerinin tasarruf üzerinde pozitif yönlü etkisi olduğu tespit edilmiştir. Ulusal bazda toplam tüketimi azaltıcı ve toplam tasarrufu artırıcı teşvik ve tedbirlerin uygulanması gerektiği aktarılmıştır.

Alkaya ve Yağlı’nın (2015) “Finansal Okuryazarlık - Finansal Bilgi, Davranış ve Tutum; Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi İİBF Öğrencileri Üzerine Bir Uygulama” konulu makalesinde, ekonomi ve finansal gelişmelerin takibinin, finansal durum yönetme algısının, finansal davranış ve finansal bilgi düzeyinin finansal okuryazarlık açısından Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi öğrencileri tarafından nasıl algılandığının tespit edilmesi için yüz yüze anket yöntemi uygulanarak toplanan veriler SPSS ile analiz edilmiştir. Sonuç olarak Finans konularına karşı verilen tepki olarak finansal tutumların olumlu yönde olması finans konularında gerçekleştirilecek eylemler olan finansal davranışlara olumlu yönde yansıtacağı üzerinde durulmuştur.

Güney Ege Kalkınma Ajansı – GEKA’nın (2016) “TR32 Bölgesinde Finansal Okuryazarlık Düzeyinin Belirlenmesi ve Geliştirilmesine Yönelik Çözüm Önerileri” konulu proje raporunda; TR32 Bölgesinde yer alan Aydın, Denizli, Muğla’da yaşayan 15-74 yaş aralığındaki kişinin finansal okuryazarlık seviyelerini tespit edebilmek için anket yönetimi uygulanarak elde edilen veriler analiz edilmiştir. Çalışma sonucunda erkek-kadın, yaş grupları arasında ve farklı gelir gruplarına göre finansal okuryazarlık seviyesinin farklılaştığı tespit edilmiştir.

Çolak ve Öztürkler (2017) tarafından hazırlanan “Tasarrufun Belirleyicileri: Küresel Tasarruf Eğiliminde Değişim ve Türkiye’de Hanehalkı Tasarruf Eğiliminin Analizi” konulu Türkiye Bankalar Birliği Araştırma Raporunda TÜİK’in hazırladığı “Hanehalkı Bütçe Araştırması Mikro Veri Seti 2010”da yer alan veriler en küçük karaler, dilim regresyon yöntemine göre analiz edilmiştir. Çalışmada yapılan ekonometrik analizler sonucunda Türkiye’de hanehalkının ortalama tasarruf eğiliminin düşük olduğu, gelir düzeyinin yükseltilmesi ile tasarrufların da artacağı, Türkiye’de düşük gelir düzeyinin tasarrufların gelir duyarlılığını artırdığı ancak, düşük gelir düzeyine sahip hanehalkının servet unsuru olarak kabul edilen konut sahipliğinin tasarrufları olumlu etkilediği bulguları ortaya konulmuştur.

Mevcut çalışmalarda, bireylerin tasarruf eğilimleri, bireysel yatırımcıyı yatırım kararına yönlendiren faktörlerin tespiti, bireylerin finansal okuryazarlıkları konularının tekil olarak ele alındığı ancak, bireyin finansal okuryazarlık seviyesinin bireyin finansal yatırım tercihi ve finansal yatırım kararı üzerine etkisinin birlikte ele alınmadığı tespit edilmiştir. Bu amaçla çalışmamızda finansal okuryazarlık seviyesinin bireylerin tasarruf eğilimi ve yatırım kararı üzerine etkisini araştırmak ve tespit etmek üzere, bireysel yatırımcının finansal okuryazarlığının ölçümü ile ilgili Dünya Bankası ile Sermaye Piyasası Kurulu (SPK) işbirliği ile hazırlanan “Türkiye Finansal Yeterlilik Araştırması” da yer alan finansal okuryazarlık standart modül içerisindeki sorulardan seçilen ayrıca bireysel yatırımcının yatırım kararına yönlendirilmesini ölçmek üzere tasarlanarak dört bölüm ve 56 sorudan oluşturulan anket formu; Bartın, Karabük, Zonguldak İllerindeki bireysel yatırımcılara uygulanmış ve bu kapsamda yapılan çalışmalar arasında yer alması ve yol gösterici bir kaynak olması hedeflenmiştir.

3.4 Araştırmanın Konusu

Araştırmanın konusu, TR 81 Düzey 2 Bölgesindeki (Bartın, Karabük, Zonguldak) bireysel yatırımcının finansal okuryazarlığı ve bireyleri yatırım kararına yönlendiren faktörlerin tespitini içermektedir.

3.5 Araştırmanın Amacı

Bu çalışmanın amacı, TR81 bölgesinde yer alan üç il; Bartın, Karabük, Zonguldak İlinde bireysel yatırımcının finansal okuryazarlık düzeyi ile bireysel yatırımcıyı yatırım kararına yönlendiren faktörlerin tespit edilmesi, finansal okuryazarlık boyutları ile demografik değişkenlerin ve bireysel yatırımcıyı yatırım kararına yönlendiren faktörlerin anlamlı olarak farklılaşıp farklılaşmadığının incelenmesi olarak belirlenmiştir. Bu doğrultuda, bireysel yatırımcının finansal okuryazarlığının ölçümü ile ilgili Dünya Bankası ile Sermaye Piyasası Kurulu (SPK) işbirliği ile hazırlanan “Türkiye Finansal Yeterlilik Araştırması” da yer alan finansal okuryazarlık standart modül içerisindeki sorulardan seçilen ayrıca bireysel yatırımcının yatırım kararına yönlendirilmesini ölçmek üzere tasarlanarak oluşturulan anket formu; Bartın, Karabük, Zonguldak İllerindeki bireysel yatırımcılara uygulanarak ölçüm gerçekleştirilmiştir.

3.6 Araştırmanın Önemi

Bireylerin günlük ihtiyaçlarını karşıladıktan sonra kalan kısmını biriktirirler. Bu birikimler tasarruf adını almaktadır. Bireyler tasarrufları değişik biçimlerde değerlendirmektedirler. Bireylerin tasarruflarını doğru ve verimli bir şekilde değerlendirmeleri ve düzenli tasarruf alışkanlığını edinmelerinde, finansal bilgi düzeyleri, eğitimleri, okuryazarlıkları en önemli etkidir.

Bireylerin doğru yatırım aracını seçerek tasarruflarını yönlendirdikleri yatırım aracında üretken ve verimli hale getirmeleri ülkenin toplam sermaye birikimine olumlu katkı sağlamaktadır. Bir ülkenin büyümesi için düzenli biriken ve devamlılık arz eden tasarrufa ihtiyaç vardır.

Bu sebeple, bireysel yatırımcının demografik özellikleri, finansal okuryazarlığının ve yatırım kararına yönlendiren faktörlerin tespiti önem arz etmektedir.

Araştırmanın ekonomik, sosyal ve coğrafi anlamda benzer özellik arz etmiş olması nedeniyle Zonguldak, Bartın, Karabük İllerindeki bireysel yatırımcı üzerinde uygulanmış, yeni finansal yatırım araçlarının geliştirilmesinde ve uygulamasında finans sektörüne ve bu hususta araştırma yapan diğer araştırmacılara yol göstereceği düşünülmektedir.

3.7 Araştırmanın Sınırlılıkları

Anket çalışması Karabük, Bartın, Zonguldak ilindeki farklı meslek gruplarına mensup bireysel yatırımcılar üzerinde uygulanmıştır. Bu çalışma Karabük, Bartın, Zonguldak ilindeki bireysel yatırımcılara uygulanması araştırmanın sınırlılığını oluşturmaktadır. Bu sebeple araştırma sonuçları bölgesel nitelik taşımakta olup, küçük ve orta boy işletmeler, mikro işletmeler, kurumsal işletmeler için genellemesi uygun görülmemektedir.

3.8 Araştırmanın Hipotezleri

Araştırmada; demografik özellikler ile anketin uygulandığı illere göre finansal ürünlerin bilinirliği, finansal ürün işlem kanallarının bilinirliği ve kullanımı, finansal tutum, finansal davranış, bireysel yatırımcıyı yatırım kararına yönlendiren faktörler ilişki ve farklılaşma incelenmiştir. Bu kapsamda araştırmanın hipotezleri aşağıdaki gibi oluşturulmuştur.

H₁: Finansal Ürünlerin Bilinilirliği, demografik özelliklere göre farklılaşmaktadır.

H_{1.1}: Finansal Ürünlerin Bilinilirliği, anketin uygulandığı illere göre farklılaşmaktadır.

H₂: Finansal Ürün İşlem Kanalları, demografik özelliklere göre farklılaşmaktadır.

H_{2.1}: Finansal Ürün İşlem Kanalları, anketin uygulandığı illere göre farklılaşmaktadır.

H₃: Finansal Tutum, demografik özelliklere göre farklılaşmaktadır.

H_{3.1}: Finansal tutum, anketin uygulandığı illere göre farklılaşmaktadır.

H₄: Finansal Davranış, demografik özelliklere göre farklılaşmaktadır.

H_{4.1}: Finansal Davranış, anketin uygulandığı illere göre farklılaşmaktadır.

H₅: Bireysel Yatırımcıyı Yatırım Kararına Yönlendiren Faktörler, demografik özelliklere göre farklılaşmaktadır.

H_{5.1}: Bireysel Yatırımcıyı Yatırım Kararına Yönlendiren Faktörler, anketin uygulandığı illere göre farklılaşmaktadır.

H₆: Finansal tutumlar, yatırım kararını pozitif yönlü etkiler.

H₇: Finansal davranış, yatırım kararını pozitif yönlü etkiler.

3.9 Araştırmanın Yöntemi

Bu bölümde araştırmanın evren ve örnekleme, veri toplama tekniği ve araçları ile çalışmada kullanılan ölçeklerden bahsedilmiştir.

3.9.1 Evren ve Örneklem

Araştırmanın evreni; Zonguldak, Bartın, Karabük İlinde ikamet ve çeşitli finansal ürünleri kullanan bireylerden oluşmaktadır. Örneklem ise tesadüfi olmayan örnekleme yöntemlerinden kolayda örnekleme yöntemi ile seçilen toplam 600 adet bireysel yatırımcıdan oluşmaktadır. Bu kapsamda; Bartın, Karabük, Zonguldak İlinde ikamet eden toplam 600 bireysel yatırımcıya anket elden ulaştırılmış ve yüzyüze görüşme ile anket formundaki sorular yanıtlanmıştır.

3.9.2 Veri Toplama Tekniği ve Araçları

Araştırmanın yöntemi olarak anket (yazılı soru sorma yöntemi) olarak belirlenmiştir. “Finansal Okuryazarlık ve Yatırım Tercihlerinin Tespiti” başlıklı EK A’da yer alan anket; Bartın, Karabük ve Zonguldak illerinde yaşayan farklı meslek gruplarına mensup bireysel yatırımcılar üzerinde uygulanmıştır. Anket formunun ilk bölümü anketin uygulandığı bireysel yatırımcıyı tanımlayan 15 sorudan meydana gelen “Tanımlayıcı Bilgiler” bölümünden oluşmaktadır. Anketin 2. ve 3. bölümleri bireysel yatırımcının finansal okuryazarlığının tespitine yönelik 12 sorudan oluşmaktadır. Anketin son bölümü olan 4. bölüm ise bireysel yatırımcıyı yatırım kararına yönlendiren faktörlerin tespitine yönelik 15 sorudan oluşmaktadır. Anketin 3. ve 4. bölümleri 5’li Likert Ölçekli katılım sorularını içermektedir.

Bu amaçla bireysel yatırımcının finansal okuryazarlığının ölçümü ile ilgili Dünya Bankası ile Sermaye Piyasası Kurulu (SPK) işbirliği ile hazırlanan “Türkiye Finansal Yeterlilik Araştırması”da yer alan finansal okuryazarlık standart modül içerisindeki sorulardan seçilen ayrıca bireysel yatırımcının yatırım kararına yönlendirilmesini ölçmek üzere tasarlanarak oluşturulan anket formunu; Bartın, Karabük, Zonguldak İllerindeki bireysel yatırımcılara uygulayarak ölçmektir.

Anketin birinci bölümü, ankete katılan bireysel yatırımcıyı tanımlayıcı bilgileri tespit etmeye yönelik 14 soru, internetten yapılarak ulaşılan makale ve tezlerden temin edilmiştir (Küçük, 2014).

Anketin ikinci bölümü, 13 soru Finansal Ürünlerin Bilinirliği ve 4 soru Finansal Ürün İşlem Kanalları seçiminin ölçümüne yönelik hazırlanan sorulardan oluşmaktadır.

Anketin üçüncü bölümü, katılımcıların Finansal Okur-Yazarlık seviyelerini ölçmek üzere 3 adet Finansal Tutum, 7 adet Finansal Davranış sorularından oluşmaktadır.

Anketin dördüncü bölümü, Bireysel Yatırımcıyı Yatırım Kararına Yönlendiren Faktörlerin tespiti ve ölçümüne yönelik hazırlanan 15 sorudan oluşmaktadır.

Anket formunda yer alan soruların oluşturulmasında literatürde yayınlanmış kaynaklardan ve daha önceki araştırmalardan yararlanılmıştır (Alkaya ve Yağlı, 2015; Bayram, 2010; Ergin vd., 2014; OECD ve INFE, 2011; Sarıgöl, 2015; Temizel, 2010).

3.10 Verilerin Analizi ve Değerlendirilmesi

Bu bölümde araştırmaya katılanların demografik bilgileri, anket ifadelerine ait bulgular, ölçeklere ilişkin faktör analizleri, güvenilirlik analizleri ile hipotezlere ilişkin analizler ve sonuçları yer almaktadır.

H₁ ve H₂ hipotezlerinin testi için iki değerşken arasındaki ilişkiyi analiz etmek için kullanılan çapraz tablolar; H₃, H₄ ve H₅ hipotezlerinin testleri için iki grubun ortalamalarının karşılaştırmasında kullanılan t-testi ve anova analizleri; H₆ ve H₇ hipotezlerinde ise değerşkenler arasındaki neden sonuç ilişkisini ve bu ilişkinin seviyesini ortaya koymak amacı ile regresyon analizleri gerçekleştirilmiştir.

3.10.1 Araştırmaya Katılanların Demografik Bilgileri

Bu bölümde araştırmaya katılan deneklerin cinsiyet, yaş, medeni durum, öğrenim düzeyi, meslek, aylık gelir, kişilik özelliklerine ilişkin bulguların frekans ve yüzde dağılımları gösterilmiştir.

Tablo 13: Araştırmaya Katılan Bireysel Katılımcıların Demografik Özelliklerine İlişkin Bulgular

DEMOGRAFİK ÖZELLİKLER		DAĞILIM	
		Sayı (f)	Yüzde
CİNSİYET	Kadın	172	28,7
	Erkek	428	71,3
MEDENİ DURUM	Evli	393	65,5
	Bekar	207	34,5
YAŞ	24 yaş ve altı	74	12,3
	25 - 34 yaş arası	213	35,5
	35 - 45 yaş arası	223	37,16
	46 - 55 yaş arası	74	12,3
	56 - 64 yaş arası	14	2,3
	65 yaş ve üzeri	2	0,34
EĞİTİM DÜZEYİ	Lise ve altı	263	43,83
	Önlisans	140	23,34
	Lisans	155	25,83
	Lisans Üstü	42	7
MESLEK	İşçi	284	47,3
	Memur	114	19
	Emekli	48	8
	Öğrenci	21	3,5
	Serbest Meslek	40	6,7
	Ev Hanımı	15	2,5
	Diğer	78	13
KİŞİLİK ÖZELLİKLERİ	Güvenli	203	33,8
	Dikkatli	208	34,7
	Endişeli	82	13,7
	Duygusal	107	17,8
AYLIK GELİR	0 - 1.404 -TL	60	10
	1.405 - 2.000 -TL	126	21
	2.001 - 3.000 -TL	200	33,3
	3.000 -TL ve üzeri	214	35,7
YATIRIM YAPMA SÜRESİ	1 Yıldan az	169	28,2
	1 - 3 Yıl arası	188	31,3
	4 - 6 Yıl arası	128	21,3
	7 - 10 Yıl arası	56	9,3
	10 Yıldan fazla	59	9,8
TOPLAM		600	%100

Tablo 13'den de görüleceği üzere araştırma kapsamına dahil edilen farklı meslek gruplarına mensup bireysel yatırımcıların demografik özelliklerini şu şekilde özetleyebiliriz, bireysel yatırımcının;

- %28,7'si (172) kadın ve %71,3'ü (428) erkek cinsiyet dağılımından oluşmaktadır.
- %65,5'i (393) evli ve %34,5'i (207) bekar medeni durum dağılımından oluşmaktadır.
- %12,3'ü (74) 24 yaşın altında, %35,5'i (213) 25-34 yaş arası, %37,16'sı (223) 35-45 yaş arası, %12,3'ü (74) 46-55 yaş arası, %2,3'ü (14) 56-64 yaş arası ve %0,34'ü (22) 65 yaş ve üstünde yaş dağılımından oluşmaktadır.
- %43,83'ü (263) lise ve altı, %23,34'ü (140) önlisans, %25,83'ü (155) lisans ve %7'si (42) lisans üstü öğrenim düzeyi dağılımından oluşmaktadır.
- %47,3'ü (284) işçi, %19'u (114) memur, %8'i (48) emekli, %3,5'i (21) öğrenci, %6,7'si (40) serbest meslek, %2,5'i (15) ev hanımı ve %13'ü (78) diğer meslek grupları dağılımından oluşmaktadır.
- %33,8'i (203) güvenli, %34,7'si (208) dikkatli, %13,7'si (82) endişeli ve %17,8'i (107) duygusal kişilik özellikleri dağılımından oluşmaktadır.
- %10'u (60) 1.404 –TL ve altında, %21'i (126) 1.405 –TL - 2.000 –TL, %33,3'ü (200) 2.001 –TL - 3.000 –TL ve %35,7'si (214) 3.000 –TL ve üzeri gelir dağılımından oluşmaktadır.
- %28,2'si (169) 1 yıldan az, %31,3'ü (188) 1-3 yıl arası, %21,3'ü (128) 4-6 yıl arası, %9,3'ü (56) 7-10 yıl arası ve %9,8'i (59) 10 yıldan fazla süredir yatırım yapan dağılımından oluşmaktadır.

3.10.2 Anketin 2., 3. ve 4.bölümünde Yer Alan İfadelere Verilen Cevaplara İlişkin Frekans - Yüzde Dağılımları, Standart Sapma ve Ortalamalar

Anketin 2., 3. ve 4.bölümünde yer alan ifadelere verilen cevaplara ilişkin uygulanan analizler sonucundaki değerlendirme tabloları aşağıda yer almaktadır.

Tablo 14: Finansal Ürünlerin Bilinirliği, Finansal Ürün İşlem Kanallarının Bilinirliği/Kullanımı Bulgularına İlişkin Frekans, Yüzde Dağılımları Tablosu

Finansal Ürünlerin Bilinirliği	Kredi Kartı	Yatırım Hesabı	Vadesiz / Vadeli Döviz Hesabı	Vadesiz / Vadeli Mevduat Hesabı / Vadeli Mevduat Hesabı	Hisse Senedi	Tahvil/Bono	Yatırım Fonu	Banka Kredisi	BEH-Bireysel Emeklilik Hesabı	Repo	Kira Sertifikası	Gayrimenkul Sertifikası	Vadeli İşlemler
	f/%	f/%	f/%	f/%	f/%	f/%	f/%	f/%	f/%	f/%	f/%	f/%	f/%
Ürün Biliniyor (1)	521	400	309	305	338	218	221	374	268	118	118	88	215
	86,8	66,6	51,5	50,83	56,33	36,33	36,83	62,34	44,66	19,66	19,66	14,66	35,8
Ürün Bilinmiyor (2)	79	200	291	295	262	382	379	226	332	482	482	512	385
	13,17	33,4	48,5	49,17	43,67	63,67	63,17	37,66	55,34	80,34	80,34	85,34	64,2

Araştırmada kullanılan finansal ürünlerin bilinirliğini (13 finansal ürün) ölçekteki ifadelerle verilen cevaplara ilişkin frekans-yüzde dağılımları tablo 14’de yer almaktadır. Buna göre;

Katılımcıların %86,8’i gibi büyük bir çoğunluğun kredi kartını bildiği ve kullandığı, kira (%19,66) ve gayrimenkul sertifikası(%14,66) ve reponun (%19,66) da en az bilinen ve kullanılan ürünler olduğu tespit edilmiştir. Kredi İşlemlerine konu finansal ürün banka kredisinin (%62,34) kredi kartından (86,8) daha az bilinir olduğu ve kullanıldığı da tespit edilmiştir.

Bireysel tasarrufların değerlendirildiği finansal ürünlerden yatırım hesabının (%66,6) ile en fazla bilinen ve kullanılan ürün olduğu, hisse senedi ürününün (%56,33) vadeli/vadesiz döviz tevdiat hesabı (%51,5), vadeli/vadesiz mevduat hesabından (%50,33) daha fazla bilindiği ve kullanıldığı tespit edilmiştir.

Araştırmada kullanılan finansal ürün işlem kanalları bilinirliği/kullanımını (4 finansal ürün işlem kanalı) ölçen ifadelerle verilen cevaplara ilişkin frekans-yüzde dağılımları aşağıdaki tabloda yer almaktadır.

Tablo 15: Finansal Ürün İşlem Kanallarının Bilinirliği/Kullanımı Bulgularına İlişkin Frekans ve Yüzde Dağılımları Tablosu

Finansal Ürün İşlem Kanalları	İnternet Bankacılığı	Mobil Bankacılık	ATM	Telefon Bankacılığı
	f%	f%	f%	f%
İşlem Kanalı Kullanılıyor (1)	436 72,67	319 53,17	414 69	294 49
İşlem Kanalı Kullanılmıyor (2)	164 27,33	281 46,83	186 31	306 51

Tablo 15’de katılımcıların %72,67’si gibi büyük bir çoğunluğun internet bankacılığı işlem kanalını daha fazla bildiği ve kullandığı, telefon bankacılığının %49 ile en az bilinen ve kullanılan finansal ürün işlem kanalı olduğu tespit edilmiştir. Katılımcıların %53,17’si mobil bankacılık işlem kanalını bildiği ve kullandığı tespit edilmekle birlikte internet bankacılığı ile kullanıldığında nispeten düşük seviyede kullanım ve bilinirlik seviyesinde olduğu da tespit edilmiştir.

Anketin 3.bölümü olan “Finansal Okurluk-Yazarlık” başlığı adı altındaki; Finansal Tutum (3 ifade) ve Finansal Davranış (7 ifade) ölçeklerinde yer alan ifadelere verilen cevaplara ilişkin frekans-yüzde dağılımları, ortalama ve standart sapmalara aşağıdaki tablo 16 ve tablo 17’de yer verilmiştir.

Tablo 16: Finansal Tutum Ölçeğine İlişkin Frekans, Yüzde Dağılımları, Ortalama ve Standart Sapma Bulguları

Finansal Tutumlar	Kesinlikle Katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Kesinlikle Katılmıyorum	Ortalama	Standart Sapma
	f/%	f/%	f/%	f/%	f/%		
Uzun vadede harcamayı tasarruf etmeye yeğlerim.	270 45	150 25	80 13,33	49 8,17	53 8,83	3,89	1,29
Bugün için yaşar, yarın için endişelenmem.	75 12,5	145 24,17	99 16,5	97 16,17	187 31,17	2,71	1,43
Para, harcanmak içindir.	138 23	185 30,83	88 14,67	88 14,67	103 17,17	3,28	1,4

Katılımcıların finansal tutum sorularına verdikleri cevaplar incelendiğinde ‘bugün için yaşar yarın için endişelenmem’ ifadesinin ortalamasının 2,71 olduğu ve katılımcıların büyük bir çoğunluğunun bu ifadeye katılmadıkları, uzun vadede tasarruf etmeye yeğlerim ifadesine ise katılımcıların 3,89 ortalama ile katıldıkları görülmektedir.

Tablo 17: Finansal Davranış Ölçeğine İlişkin Frekans, Yüzde Dağılımları, Ortalama ve Standart Sapma Bulguları

Finansal Davranışlar	Kesinlikle Katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Kesinlikle Katılmıyorum	Ortalama	Standart Sapma
	f/%	f/%	f/%	f/%	f/%		
Dikkatli alışveriş yaparım.	288 48,00	208 34,67	72 12,00	22 3,67	13 2,17	4,23	0,93
Faturalarımı zamanında öderim.	331 55,17	184 30,67	62 10,33	16 2,67	9 1,50	4,35	0,87
Kişisel mali durum takibinde başarısızım.	90 15,00	137 22,83	120 20,00	131 21,83	124 20,67	2,89	1,36
Uzun vadeli hedef koymam, günün şartlarına ve maddi imkanlarıma göre yaşarım.	125 20,83	196 32,67	138 23,00	78 13,00	66 11,00	3,39	1,25
Sorumluluklarımı bilir, bütçemi ona göre düzenlemeye çalışırım.	228 38,00	219 36,50	108 18,00	32 5,33	16 2,67	4,01	1,00
Tasarruf yapmada aktif olmaya çalışırım ve kendi çapımda yatırımlar yaparım.	186 31,00	233 38,83	115 19,17	45 7,5	23 3,83	3,85	1,05
İhtiyaçlarımı karşılamak için borç almam, kredi ve ek hesap kullanmayı tercih ederim.	174 29,00	203 33,83	111 18,50	48 8,00	66 11,00	3,62	1,27

Katılımcıların finansal davranış sorularına verdikleri cevaplar incelendiğinde “faturalarımı zamanında öderim” ifadesinin ortalamasının 4,35 “dikkatli alışveriş yaparım” ifadesinin ortalamasının 4,23 “sorumluluklarımı bilir bütçemi ona göre düzenlemeye çalışırım” ifadesinin ortalamasının 4,01 olduğu ve katılımcıların büyük bir çoğunluğunun bu üç ifadeye katıldıkları ve düzenli ödeme alışkanlıklarının olduğu, “kişisel mali durum takibinde başarısızım” ifadesine ise katılımcıların 2,89 ortalama ile katılmadıkları görülmektedir. Ayrıca “tasarruf olmada aktif olmaya çalışırım ve kendi çapımda tasarruf yaparım” ifadesine 3,85 ortalama ile katılımcıların büyük bir bölümünün katıldığı ve katılımcıların bireysel tasarruf yapma alışkanlıklarının olduğu da görülmektedir.”ihtiyaçlarımı karşılamak için borç almam, kredi ve ek hesap kullanmayı tercih ederim” ifadesine ise 3,62

ortalama ile büyük bir çoğunluğunun katıldığı finansal borçlanma ürünlerini bildikleri ve kullandıkları da görülmektedir.

Anketin 4.bölümü olan “Bireysel Yatırımcıyı, Yatırım Kararına Yönlendiren Faktörlerin Tespiti” başlığı altındaki; 15 ifadeye verilen cevaplara ilişkin frekans-yüzde dağılımları, ortalama ve standart sapmalara aşağıdaki tablo 18’de yer verilmiştir.

Tablo 18: Bireysel Yatırımcıyı Yatırım Kararına Yönlendiren Faktörlere İlişkin Frekans, Yüzde Dağılımları, Ortalama ve Standart Sapma Bulguları

Bireysel Yatırımcıyı Yatırım Kararına Yönlendiren Faktörler	Kesinlikle Katılıyor	Katılıyor	Kararsızım	Katılmıyorum	Kesinlikle Katılmıyorum	Ortalama	Standart Sapma
	f/%	f/%	f/%	f/%	f/%	f/%	f/%
Kamuoyunda kabul görmüş (tanınmış) “büyük şirketlerin hisseleri iyidir” görüşüne sahibim.	188 31,33	200 33,33	121 20,17	38 6,33	55 9,17	3,71	1,22
Gazetede açıklanan bilgilere güvenirim.	66 11	152 25,33	182 30,33	105 17,5	97 16,17	2,97	1,23
Kazandıran hisse senetlerinde sezgime güvenirim.	80 13,33	173 28,83	195 32,5	90 15	64 10,67	3,19	1,16
Hisse senedi fiyatlarındaki yükseliş, kendime güvenimi artırır.	90 15	221 36,83	173 28,83	60 10	57 9,5	3,37	1,14
Yatırım yaptığım hisse senetlerinin değer düşüşlerinden başkasını, değer artışlarından kendimi sorumlu tutarım.	74 12,33	122 20,33	164 27,33	120 20	122 20,33	2,83	1,29
Yatırımdaki kayıplar sonucu oluşan üzüntü, beni kazandığım andaki sevinçten daha fazla etkiler.	137 22,83	165 27,5	148 24,67	79 13,17	72 12	3,35	1,29
Aracı kurumların önerilerini dinlerim ancak son kararı kendim veririm.	165 27,5	257 42,83	109 18,17	40 6,67	30 5	3,81	1,06
Hisse senedinin aldığım fiyatın altına düşerse, satmak için aldığım fiyata dönmesini beklerim.	150 25	191 31,83	168 28	60 10	32 5,33	3,61	1,12
Hisse senedinin aldığım fiyatın üstüne çıktığında düşeceği korkusuyla hemen satarım.	82 13,67	193 32,17	180 30	95 15,83	51 8,5	3,26	1,13
Riski para kaybetmek ya da olumsuz bir durum olarak değerlendiririm.	110 18,33	191 31,83	167 27,83	87 14,5	46 7,67	3,39	1,16
Risk karşısında kaybetmekten korkmam.	98 16,33	191 31,83	168 28	85 14,17	60 10	3,3	1,18
Yatırımlarla ilgili yeni edindiğim bulgu ve bilgilere hemen inanırım.	74 12,33	121 20,17	184 30,67	131 21,83	93 15,5	2,92	1,23
Yatırımlarla ilgili kararımı desteklemeyen kamuoyu bilgilerini göz önünde bulundururum.	99 16,5	228 38	168 28	73 12,17	40 6,67	3,45	1,1
Elimdeki hisse senetleri değer kazandığında bu artışın devam etmeyeceği düşüncesiyle hemen satarım.	86 14,33	185 30,83	166 27,67	107 17,83	58 9,67	3,22	1,17
Yatırım kararı verirken risk alırım.	125 20,83	210 35	143 23,83	61 10,17	64 10,67	3,45	1,22

3.11 Güvenilirlik Analizleri

Araştırma kapsamında, finansal tutum, finansal davranış ve yatırım kararına yönlendiren faktörler ölçeklerine ilişkin güvenilirlik analizleri gerçekleştirilmiştir.

Anket ve ölçeklerin güvenilirliklerini ölçmek ve değerlendirmek üzere geliştirilen yöntem güvenilirlik analizi olarak adlandırılmaktadır. Güvenilirlik analizi bir çok farklı yöntemle gerçekleştirilmekle beraber, bu çalışmada kullanılan yöntemi Cronbach Alfa Modeli'dir. Bu modelde Alfa katsayısına bakılarak ilgili anket veya ölçeğin güvenilirlikleri ölçülmektedir. Alfa (α) katsayısı aldığı değere göre aşağıdaki gibi yorumlanmaktadır (Kalaycı vd., 2016: 403-405):

- $0.00 \leq \alpha < 0.40$ ise ölçek güvenilir değildir,
- $0.40 \leq \alpha < 0.60$ ise ölçeğin güvenilirliği düşük,
- $0.60 \leq \alpha < 0.80$ ise ölçek oldukça güvenilir,
- $0.80 \leq \alpha < 1.00$ ise ölçek yüksek derecede güvenilir bir ölçektir.

Güvenilirlik analizleri sonuçları Tablo 19'da gösterilmiştir.

Tablo 19: Ölçeklerin Güvenilirlik Analizi Sonuçları

Ölçek/Boyut	α (Cronbach Alfa)	N
Finansal Tutum	,578	3
Finansal Davranış	,639	6
Yatırım Kararı	,851	15

Analiz sonuçlarına göre finansal tutum ($\alpha = ,578$) ölçeğinin güvenilirliğinin düşük ancak kabul edilebilir, finansal davranış ($\alpha = ,639$) ölçeğinin oldukça güvenilir ve yatırım kararı ($\alpha = ,851$) ölçeğinin yüksek derecede güvenilir olduğu tespit edilmiştir. Finansal davranış ölçeğindeki üçüncü önerme ölçeğinin güvenilirliği olumsuz etkilediği için ölçekten çıkartılmış ve diğer altı önerme ile ölçeğe ait analizler gerçekleştirilmiştir.

Çalışmada kullanılan iki farklı ölçeğin güvenilirlik değerleri analizler için uygun olduğu görülmektedir. Bu durumda anketlerin tutarlı bir şekilde doldurulduğu söylenebilir.

3.12 Hipotez Testleri

Çalışmanın bu başlığı altında; demografik özellikler ile anketin uygulandığı illere göre finansal ürünlerin bilinirliği, finansal ürün işlem kanallarının bilinirliği ve kullanımı, finansal tutum, finansal davranış, bireysel yatırımcıyı yatırım kararına yönlendiren faktörlerin ilişki ve farklılaşmalarının incelenmesi amacıyla oluşturulan hipotez testlerinin analiz ve sonuçlarına yer verilmiştir.

3.12.1 Finansal Ürünlerin Bilinirliğinin Demografik Özelliklere Göre Farklılaşması

Aşağıda yer alan Tablo 20 ve Tablo 21'de, H₁ hipotezi (Finansal ürünlerin bilinirliği, demografik özelliklere göre farklılaşmaktadır) kapsamında finansal ürünlerin bilinirliğinin demografik özelliklere (cinsiyet, medeni durum, yaş, eğitim düzeyi, meslek, kişilik özellikleri, aylık gelir ve yatırım yapma süresi) göre farklılaşıp farklılaşmadığı tespit etmek için yapılan çapraz tablo analizlerinin ve ki-kare testlerinin sonuçları gösterilmektedir.

Tablo 20: Finansal Ürünlerin Bilinirliği ve Demografik Özelliklere İlişkin Çapraz Tablolar

Değişkenler		Kredi Kartı	Yatırım Hesabı	Vadesiz/Vadeli Döviz Hesabı	Vadeli/Vadesiz Mevduat Hesabı	Hisse Senedi	Tahvil/Bono	Yatırım Fonu	Banka Kredisi	Bireysel Emeklilik Hesabı	Repo	Kira Sertifikası	Gayrimenkul Sertifikası	Vadeli İşlemler
Cinsiyet	Kadın	89,0	66,3	48,8	44,2	49,4	35,5	38,4	60,5	39,5	24,4	20,3	13,4	37,2
	Erkek	86,0	66,8	52,6	51,2	59,1	36,7	36,2	63,1	46,7	32,5	19,4	15,2	35,3
Medeni Durum	Evli	84,7	65,9	50,6	50,1	58,5	36,1	38,2	63,9	43,8	32,3	17,8	14,5	35,4
	Bekar	90,8	68,1	53,1	47,3	52,2	36,7	34,3	59,4	46,4	26,1	23,2	15,0	36,7
Yaş	24 ve altı	94,6	59,5	39,2	33,8	36,5	35,1	24,3	54,1	35,1	16,2	16,2	6,8	33,8
	25-34	91,5	69,5	53,5	52,6	51,6	32,4	37,1	70,0	53,5	24,4	2,5	20,2	38,5
	35-45	81,6	68,2	53,8	49,3	64,1	39,9	40,8	60,1	43,0	38,6	19,3	13,9	35,4
	46-55	79,7	63,5	54,1	59,5	68,9	43,2	40,5	59,5	37,8	31,1	16,2	10,8	32,4
	55-64	92,9	57,1	35,6	21,4	42,9	7,1	14,3	42,9	28,6	50,0	14,3	7,1	35,7
	65 ve üzeri	100	50,0	50,0	50,0	50,0	50,0	50,0	50,0	0,00	50,0	50,0	0,00	0,00
Eğitim Düzeyi	Lise ve altı	83,3	63,5	47,9	43,0	51,7	29,3	30,4	57,0	35,7	26,6	13,7	10,6	26,2
	Önlisans	86,4	60,7	44,3	42,1	51,4	31,2	34,3	60,0	40,0	23,6	24,3	15,7	35,0
	Lisans	92,9	80,6	67,7	62,6	67,1	47,7	49,0	74,8	60,6	40,6	24,5	21,3	50,3
	Lisansüstü	88,1	54,8	38,1	61,9	61,9	52,4	40,5	57,1	57,1	35,7	23,8	11,9	45,2

Tablo 20: (devam ediyor.)

Değişkenler		Kredi Kartı	Yatırım Hesabı	Vadesiz/Vadeli Döviz Hesabı	Vadeli/Vadesiz Mevduat Hesabı	Hisse Senedi	Tahvil/Bono	Yatırım Fonu	Banka Kredisi	Bireysel Emeklilik Hesabı	Repo	Kira Sertifikası	Gayrimenkul Sertifikası	Vadeli İşlemler
Meslek	İşçi	85,2	64,4	47,9	45,8	55,6	32,7	33,1	60,6	42,3	29,2	20,4	16,5	32,4
	Memur	88,6	69,3	53,5	52,6	57,0	40,4	39,5	66,7	47,4	29,8	21,1	14,0	44,7
	Emekli	79,2	50	35,4	33,3	31,3	25,0	18,8	39,6	14,6	16,7	18,8	2,1	20,8
	Öğrenci	85,7	57,1	38,1	14,3	47,6	28,6	14,3	66,7	33,3	28,6	4,8	4,8	23,8
	Serbest Meslek	82,5	75,0	65,0	52,5	57,5	27,5	42,5	57,5	52,5	32,5	15,0	15,0	42,5
	Ev Hanımı	86,7	40,0	26,7	33,3	33,3	33,3	33,3	40,0	33,3	20,0	6,7	0,00	6,7
	Diğer	97,4	84,6	73,1	76,9	79,5	57,7	61,5	82,1	69,2	43,6	24,4	21,8	50,0
Kişilik Özellikleri	Güvenli	85,2	70,4	54,2	50,2	59,1	33	32,5	65,0	44,3	30,5	17,2	18,2	36,9
	Dikkatli	88,9	64,9	49,0	50,5	56,3	37,0	41,3	63,0	44,7	31,3	17,8	12,0	34,6
	Endişeli	79,3	57,3	46,3	36,6	47,6	34,1	28,0	53,7	42,7	19,5	19,5	7,3	31,7
	Duygusal	91,6	70,1	55,1	54,2	57,9	43,0	43,0	62,6	46,7	35,5	28	18,7	39,3
Aylık Gelir (TL)	0-1404	83,3	58,3	41,7	41,7	36,7	36,7	25,0	50,0	43,3	25,0	25,0	5,0	40,0
	1405-2000	92,9	64,3	42,9	36,5	48,4	27,0	29,4	56,3	41,3	25,4	26,2	14,3	37,3
	2001-3000	86,5	68,0	54,0	52,0	55,0	34,5	37,5	63,5	44	27,5	18,5	13	33,5
	3000 ve üstü	84,6	69,2	57,0	56,1	67,8	43,5	43,9	68,2	47,7	36,9	15,4	16,4	36
Yatırım Yapma Süresi	1 yıldan az	93,5	70,4	55,6	56,8	64,5	42,6	43,8	69,2	51,5	39,6	21,3	17,2	40,8
	1-3 yıl arası	85,1	67,0	51,1	46,3	49,5	31,9	34,0	58,0	46,3	24,5	18,1	13,3	35,6
	4-6 yıl arası	86,7	63,3	46,1	43,8	51,6	35,2	33,6	62,5	38,3	27,3	21,9	12,5	32,0
	7-10 yıl arası	82,1	75	50,0	51,8	58,9	39,3	33,9	62,5	41,1	28,6	16,1	19,6	37,5
	10 yıl üstü	78,0	54,2	54,2	45,8	62,7	32,2	35,6	55,9	37,3	28,8	18,6	11,9	28,8

* Rakamsal ifadeler yüzdelik dilimleri belirtmektedir.

Tablo 21: Finansal Ürünlerin Bilinirliği ve Demografik Özellikler Ki-Kare Testleri

Değişkenler		Kredi Kartı	Yatırım Hesabı	Vadesiz/Vadeli Döviz Hesabı	Vadeli/Vadesiz Mevduat Hesabı	Hisse Senedi	Tahvil/Bono	Yatırım Fonu	Banka Kredisi	Bireysel Emeklilik Hesabı	Repo	Kira Sertifikası	Gayrimenkul Sertifikası	Vadeli İşlemler
Cinsiyet	Pearson Ki-Kare	.948	.016	.684	2,39	4,68	.079	.245	.358	2,56	3,78	.071	.323	.199
	Sig. (p)	.330	.898	.408	.122	.030	.779	.620	.549	.109	.052	.790	.570	.656
Medeni Durum	Pearson Ki-Kare	4,39	.299	.340	.421	2,22	.020	.872	Oca.14	.374	2,49	248	.024	.107
	Sig. (p)	.036	.585	.560	.517	.136	.888	.350	.285	.541	.114	.115	.877	.744
Yaş	Pearson Ki-Kare	17,3	3,86	6,9	15,4	25	9,55	10,1	10,5	14,1	20,6	3,66	10,8	0,298
	Sig. (p)	.004	.569	.228	.009	.000	.089	.071	.061	.014	.001	.598	.054	.807
Eğitim Düzeyi	Pearson Ki-Kare	7,99	19,7	23,6	20,6	11,4	20,1	15,1	14,2	28,3	13,1	10,6	9,2	26,3
	Sig. (p)	.046	.000	.000	.000	.009	.000	.002	.003	.000	.004	.014	.027	.000
Meslek	Pearson Ki-Kare	11,7	25,2	29,3	42,6	33,2	22,3	34,4	28,5	40,4	11,8	6,43	14,3	24,5
	Sig. (p)	.067	.000	.000	.000	.000	.001	.000	.000	.000	.066	.373	.026	.000
Kişilik Özellikleri	Pearson Ki-Kare	7,49	5,38	2,53	6,51	3,31	3,23	7,91	3,29	.324	6	5,96	8,14	1,39
	Sig. (p)	.058	.146	.469	.089	.345	.357	.048	.348	.955	.112	.113	.043	.707
Aylık Gelir (TL)	Pearson Ki-Kare	5,61	2,95	9,19	14,1	24,1	9,75	11,2	9,08	1,44	7,42	7,08	.951	1,04
	Sig. (p)	.132	.399	.027	.003	.000	.021	.010	.028	.695	.060	.069	.813	.790
Yatırım Yapma Süresi	Pearson Ki-Kare	12,1	7,59	2,88	6,5	10,4	5,18	4,96	5,97	7,07	10,7	1,47	3,07	3,97
	Sig. (p)	.016	.108	.577	.165	.033	.269	.291	.201	.132	.030	.831	.545	.410

*Konu renkle yazılan değerler p değeri 0,05'ten küçük olan değerlerdir.

Tablo 21 incelendiğinde; demografik değişkenlerden eğitim düzeyi ve meslek ile finansal ürünlerin bir çoğunun, diğer demografik değişkenlerin ise birkaç finansal ürün ile anlamlı olarak farklılaştığı görülmektedir. Hipotez testleri kapsamında, bu hipotezin ve sonraki hipotezin yorumlarında "65 yaş ve üzeri" denek sayısının iki olmasının istatistiki olarak yanıltıcı olacağı sebebi ile bu yaş grubuna yer verilmemiştir. Ancak veri setinde bulunduğu için tablolardaki yeri korunmuştur.

Analiz sonuçlarına göre cinsiyet değişkenine bakıldığında, finansal ürünlerden hisse senedi ile anlamlı bir farklılık oluşturduğu tespit edilmiştir. Çapraz tablodaki verilerden yola çıkarak hisse senedinin erkek denekler tarafından (%59,1) kadın deneklere göre (%49,4) daha fazla bilinirliğe sahip olduğu söylenebilir.

Medeni durum değişkeninde kredi kartı bilinirliğinin bekar deneklerde (%90,8) evli deneklere (%84,7) göre daha yüksek olduğu görülmektedir.

Yaş değişkenine göre ise beş farklı finansal ürün demografik özelliklere göre anlamlı olarak farklılaşmaktadır; kredi kartı, vadeli/vadesiz mevduat hesabı, hisse senedi, bireysel emeklilik hesabı (BEH) ve repo. Kredi kartına baktığımızda denek gruplarından 24 yaş ve altı deneklerin %94,6 ile en yüksek yüzdeye sahip olduğu görülmektedir. Bu grubu %92,9 ile 55-64 yaş grubundaki denekler takip etmektedir. Bu durumda en yüksek ve en düşük yaş grupları, kredi kartı bilinirliğinin en yüksek olduğu gruplar olarak tanımlanabilir. Vadeli/Vadesiz mevduat hesabında ise 46-55 yaş grubu (%59,5) en yüksek bilinirlik yüzdesine sahipken, 24 yaş ve altı denekler en düşük (%33,8) yüzdeye sahiptir. Hisse senedi ürünü açısından ise yine 46-55 yaş grubunda olan deneklerin %68,9 ile en yüksek yüzdeye, 24 yaş ve altı deneklerin (%36,5) ile en düşük yüzdeye sahip olduğu görülmektedir. BEH ile yaş gruplarının ilişkisine bakıldığında ise 24 yaş ve altı deneklerin en düşük (%35,1) ve 25-34 yaş grubunun en yüksek (%53,5) bilinirliği olduğu tespit edilmiştir. Bu durum BEH'in 25-34 yaş aralığında diğer yaş aralıklarına göre daha fazla ilgi gördüğü şeklinde yorumlanabilir. Repo bilinirliğinin ise 24 yaş ve altı grubunun %16,2 ile çok düşük, %50 ile de 55- 64 yaş grubunda en yüksek olduğu ifade edilebilir.

Eğitim düzeyi değişkeni ile finansal ürünlerin tamamı anlamlı olarak farklılaşmaktadır. Bu değişken ile finansal ürün bilinirliği arasındaki en önemli tespit lisans eğitim seviyesindeki deneklerin tahvil/bono hariç tüm ürünlerde en yüksek oranda bilinirliğe sahip olmasıdır. Bu durumun oluşmasında eğitim düzeyi ile lisans seviyesindeki deneklerin yaş ortalamasının (25-34 yaş grubu) etkili olduğu düşünülmektedir. Bununla beraber lise ve altı eğitim seviyesinin birçok üründe (kredi kartı, hisse senedi, tahvil/bono, yatırım fonu, banka kredisi, BEH, kira sertifikası, gayrimenkul sertifikası, vadeli işlemler) en düşük bilinirliğe sahip olması da yine verilerle uyumlu bir sonuç olarak görülmektedir.

Meslek değişkeni incelendiğinde diğer seçeneğini işaretleyen deneklerin en yüksek yüzdelere sahip olduğu görülmektedir. Bu grubun yüzdelerinin açık ara diğer gruplardan yüksek olması dikkat çekicidir.

Diğer seçeneği, kendisini diğer meslek gruplarının dışında gören, daha çok belgelendirilmemiş geliri olan bireylerden oluşmaktadır. Bu durumda bu bireylerin finansal ürünlere ciddi bir yatkınlığının ve ilgisinin olduğu söylenebilir. Bunun dışında meslek değişkeni kapsamında emekli ve öğrenci seçeneğini işaretleyen deneklerin finansal ürün bilinirliğinin en düşük olduğu gruplar olduğu görülmektedir. Fakat ev hanımı grubunun gayrimenkul sertifikasında %0 ve vadeli işlemlerde %6,7 ile en düşük bilinirliğe sahip

olduğunu ayrıca belirtmeliyiz.

Kişilik özellikleri değişkenine geldiğimizde ise yalnızca yatırım fonu ve gayrimenkul sertifikası ürünlerinde anlamlı farklılık olduğu gözlemlenmiştir. İki üründe de kendini duygusal olarak tanımlayan deneklerin yüksek (yatırım fonu: %43, gayrimenkul sertifikası: %18,7), endişeli seçeneğini işaretleyen deneklerin ise en düşük bilinirliğe (yatırım fonu: %28, gayrimenkul sertifikası: %7,3) sahip olduğu görülmektedir.

Aylık gelir değişkenine göre altı farklı ürünün anlamlı olarak farklılaştığı görülmektedir; vadesiz/vadeli döviz hesabı, vadesiz/vadeli mevduat hesabı, hisse senedi, tahvil/bono, yatırım fonu ve banka kredisi. Bu ürünlerin tamamında 3000 TL ve üzeri gelir grubundaki deneklerin en yüksek bilinirliğe sahiptir (vadesiz/vadeli döviz hesabı: %57, vadesiz/vadeli mevduat hesabı: 56,1, hisse senedi: 67,8, tahvil/bono:43,5, yatırım fonu: 43,9 ve banka kredisi: 68,2). En düşük yüzdeler ise en alt gelir grupları olan 0-1404 TL ve 1405-2000 TL gelir gruplarındaki deneklerden meydana gelmektedir. Bu veriler ışığında aylık gelir seviyesi yüksek olan bireylerin finansal ürünlere daha aşina olduğu, gelir seviyesi düştükçe genel anlamda finansal ürün bilinirliğinin de düştüğü belirtilebilir.

Son olarak yatırım yapma süresi ile finansal ürün bilinirliğinin anlamlı olarak farklılaştığı üç ürün bulunmaktadır; kredi kartı, hisse senedi ve repo. Bu üç ürün açısından 1 yıldan ve daha az yatırım yapma süresi olan deneklerin en yüksek bilinirliğe sahip olduğu görülmektedir (kredi kartı: 93,5, hisse senedi: 64,5 ve repo: 39,6). Kredi kartındaki en düşük bilinirlik %78 ile 10 yıl ve üstü yatırım yapma süresi bulunan deneklere, hisse senedi ve repodaki en düşük bilinirlikler ise sırası ile %49,5 ve %24,5 ile 1-3 yıl arası yatırım yapma süresi olan deneklere aittir. Bu bilgiler yeni yatırımcıların bu finansal ürünlere daha ilgili olduğu göstermektedir.

Tüm bu analiz ve bulgular göre "finansal ürünlerin bilinirliği, demografik özelliklere göre farklılaşmaktadır (H_1)" hipotezi kısmen kabul edilmiştir.

3.12.2 Finansal Ürünlerin Bilinirliğinin İllere Göre Farklılaşması

$H_{1.1}$ hipotezi (Finansal ürünlerin bilinirliği, anketin uygulandığı illere göre farklılaşmaktadır) Ki- Kare Testi ve Çapraz Tablolar ile analize tabi tutulmuş ve sonuçlar aşağıdaki tablolarda paylaşılmıştır.

Tablo 22: Finansal Ürünlerin Bilinirliği ve Anketin Uygulandığı İl Çapraz Tablo

Değişkenler		Kredi Kartı	Yatırım Hesabı	Vadesiz/Vadeli Döviz Hesabı	Vadeli/Vadesiz Mevduat Hesabı	Hisse Senedi	Tahvil/Bono	Yatırım Fonu	Banka Kredisi	Bireysel Emeklilik Hesabı	Repo	Kira Sertifikası	Gayrimenkul Sertifikası	Vadeli İşlemler
Anketin Uygulandığı İl	Karabük	82,5	62,3	45	42,8	53,5	36,5	34,5	56,5	35,5	32,3	21,5	17	32,8
	Bartın	91,0	80,0	69,0	64,0	66,0	37,0	41,0	71,0	51,0	34,0	16,0	14,0	38,0
	Zonguldak	100	71,0	60,0	60,0	56,3	35,0	42,0	77,0	75,0	18,0	16,0	6,00	46,0

* Rakamsal ifadeler yüzdelik dilimleri belirtmektedir.

Tablo 23: Finansal Ürünlerin Bilinirliği ve Anketin Uygulandığı İl Ki-Kare Testi

Değişkenler		Kredi Kartı	Yatırım Hesabı	Vadesiz/Vadeli Döviz Hesabı	Vadeli/Vadesiz Mevduat Hesabı	Hisse Senedi	Tahvil/Bono	Yatırım Fonu	Banka Kredisi	Bireysel Emeklilik Hesabı	Repo	Kira Sertifikası	Gayrimenkul Sertifikası	Vadeli İşlemler
Anketin Uygulandığı İl	Pearson Ki-Kare	23,2	12,3	21,9	20,0	5,21	.101	2,83	18,1	52,4	8,54	2,55	7,77	6,35
	Sig. (p)	.000	.002	.000	.000	.074	.951	.243	.000	.000	.014	.279	.020	.042

*Konu renkle yazılan değerler p değeri 0,05'ten küçük olan değerlerdir.

H_{1.1} hipotezi kapsamında yukarıdaki Tablo 22 ve 23'de yer alan veriler incelendiğinde, dokuz finansal ürün bilinirliğinin illere göre anlamlı olarak farklılaştığı görülmektedir. Kredi kartı (%100), banka kredisi (%77), BEH (%75)ve vadeli işlemlerde (%46) en yüksek bilinirlik Zonguldak iline aitken, yatırım hesabı (%80), vadeli/vadesiz döviz hesabı (%69), vadeli/vadesiz mevduat hesabı (%64) ve repoda (%34) en yüksek bilinirlik yüzdeleri Bartın ilinde gözlemlenmiştir. Sadece gayrimenkul sertifikasında %17 ile en yüksek yüzde Karabük ilinde bulunmaktadır. Bununla birlikte gayrimenkul sertifikası hariç diğer tüm ürünlerde Karabük ili en düşük bilinirliğe sahip olan ildir. Böylece "Finansal ürünlerin bilinirliği, anketin uygulandığı illere göre farklılaşmaktadır (H_{1.1})" hipotezi, tüm veriler anlamlı olmadığı için kısmen kabul edilmiştir.

3.12.3 Finansal Ürün İşlem Kanallarının Demografik Özelliklere Göre Farklılaşması

Aşağıda yer alan Tablo 24 ve Tablo 25'de, H₂ hipotezi (Finansal ürün işlem kanalları, demografik özelliklere göre farklılaşmaktadır) kapsamında finansal ürün işlem kanallarının demografik özelliklere göre farklılaşıp farklılaşmadığı tespit etmek için gerçekleştirilen çapraz tablo analizlerinin ve ki-kare testlerinin sonuçları gösterilmektedir.

Tablo 24: Finansal Ürün İşlem Kanalları ve Demografik Özellikler Çapraz Tablolar

Değişkenler		İnternet Bankacılığı	Mobil Bankacılık	ATM	Telefon Bankacılığı
Cinsiyet	Kadın	70,9	49,4	61,6	44,2
	Erkek	73,4	54,7	72	50,9
Medeni Durum	Evli	73	49,9	70,5	51,1
	Bekar	72	59,4	66,2	44,9
Yaş	24 ve altı	71,6	55,4	62,2	50
	25-34	77,5	59,6	74,6	52,1
	35-45	69,1	48,4	65	44,8
	46-55	73	48,6	66,2	47,3
	55-64	64,3	42,9	92,9	71,4
	65 ve üzeri	50	50	100	50
Eğitim Düzeyi	Lise ve altı	66,9	43	68,8	42,2
	Önlisans	71,4	56,4	66,4	46,4
	Lisans	83,6	66,5	74,2	60
	Lisansüstü	71,4	57,1	59,5	57,1
Meslek	İşçi	70,4	49,3	67,6	45,1
	Memur	78,1	60,5	74,6	57,9
	Emekli	54,2	37,5	50	35,4
	Öğrenci	47,6	42,9	57,1	23,8
	Serbest Meslek	80	60	60	52,5
	Ev Hanımı	40	6,7	66,7	26,7
	Diğer	93,6	74,4	85,9	67,9
Kişilik Özellikleri	Güvenli	74,4	50,2	70	48,3
	Dikkatli	72,1	53,8	67,8	48,1
	Endişeli	68,3	48,8	64,6	51,2
	Duygusal	73,8	60,7	72,9	50,5
Aylık Gelir (TL)	0-1404	56,7	40	65	41,7
	1405-2000	72,2	54	66,7	49,2
	2001-3000	77	56,5	67,5	50,5
	3000 ve üstü	73,4	53,3	72,9	49,5
Yatırım Yapma Süresi	1 yıldan az	82,2	55	74	52,7
	1-3 yıl arası	70,2	54,3	69,1	48,4
	4-6 yıl arası	68,8	51,6	64,1	45,3
	7-10 yıl arası	69,6	51,8	57,1	46,4
	10 yıl üstü	64,4	49,2	76,3	50,8

* Rakamsal ifadeler yüzdelerle dilimleri belirtmektedir.

Tablo 25: Finansal Ürün İşlem Kanalları ve Demografik Özellikler Ki-Kare Testi

Değişkenler		İnternet Bankacılığı	Mobil Bankacılık	ATM	Telefon Bankacılığı
Cinsiyet	Pearson Ki-Kare	.366	1,36	6,12	2,23
	Sig. (p)	.545	.243	.013*	.135
Medeni Durum	Pearson Ki-Kare	.075	4,96	1,17	2,09
	Sig. (p)	.784	.026*	.279	.148
Yaş	Pearson Ki-Kare	4,98	6,93	11,3	5,3
	Sig. (p)	.417	.225	.045*	.380
Eğitim Düzeyi	Pearson Ki-Kare	14,3	22,8	4,15	14,7
	Sig. (p)	.003*	.000**	.245	.002*
Meslek	Pearson Ki-Kare	43,6	37,6	23,3	28,6
	Sig. (p)	.000**	.000**	.001**	.000**
Kişilik Özellikleri	Pearson Ki-Kare	1,19	3,83	1,71	.367
	Sig. (p)	.754	.280	.633	.947
Aylık Gelir (TL)	Pearson Ki-Kare	9,68	5,1	2,49	1,49
	Sig. (p)	.021*	.164	.475	.683
Yatırım Yapma Süresi	Pearson Ki-Kare	11,6	.882	8,54	1,85
	Sig. (p)	.020*	.927	.073	.762

*p<0,01, **p<0,05

H₂ hipotezi kapsamında yukarıda yer alan iki tablo incelendiğinde şu sonuçlara varılmıştır: Öncelikle kişilik özellikleri değişkeni ile finansal ürün işlem kanalları arasındaki anlamlı bir farklılık tespit edilmemiştir. Cinsiyet değişkeninde ATM bilinirlik ve/veya kullanımının erkek deneklerde (%72) kadın deneklere (%61,6) oranla daha yüksek olduğu görülmektedir. Medeni durum değişkeninde ise mobil bankacılık bilinirlik yüzdesinin erkek deneklerde (%59,4) kadın deneklere (%49,9) oranla daha yüksektir. Yaş değişkenine geldiğimizde ise yine ATM bilinirliğinin anlamlı olarak farklılaştığı ve 55-64 yaş grubundaki deneklerde %92,9 ile en yüksek olduğu tespit edilmiştir. ATM bilinirliğinin en düşük olduğu grubu ise 24 yaş ve altı (%62,2) oluşturmaktadır. Eğitim düzeyine ile finansal ürün işlem kanalları arasındaki ilişkiye bakıldığında ATM hariç diğer kanallarla anlamlı olarak farklılaştığı gözlemlenmektedir. Lisans seviyesindeki deneklerin internet bankacılığı (%83,6), mobil bankacılık (%66,5) ve telefon bankacılığı (%60) kanallarında en yüksek oranlara sahip olduğu, lise ve altı eğitim seviyesinde bulunan deneklerin ise bu üç kanalda da en düşük yüzdelere (sırası ile %66,9, %43 ve %42,2) sahip olduğu tespit edilmiştir. Meslek değişkeni ile tüm finansal ürün işlem kanalları arasında anlamlı farklılık bulunmuştur. Finansal ürünlerde olduğu gibi finansal kanallarda da diğer seçeneğini işaretleyen meslek grubunun en yüksek oranlara sahip olduğu görülmektedir. En düşük oranların ise internet ve telefon bankacılığında %47,6 ile öğrenci, mobil bankacılıkta %6,7 ile ev hanımı ve ATM'de %50 ile emekli meslek gruplarında

bulunmaktadır. Aylık gelir değişkeni açısından ise sadece internet bankacılığında anlamlı farklılık gözlemlenmekte ve 2001-3000 TL gelir grubundaki deneklerin %77 ile en yüksek orana sahip olduğu görülmektedir. En düşük oran ise %56,7 ile en düşük gelir grubu olan 0-1404 TL gelir grubundadır. Son değişken olan yatırım yapsa süresi incelendiğinde ise yine sadece internet bankacılığında anlamlı farklılık vardır. Burada ise bir önceki hipotezde olduğu gibi yatırım yapma süresi en düşük olan grubun en yüksek bilinirliğe (%82,2) sahip olduğu gözlemlenmektedir.

Yapılan analizler ve elde edilen bulgulara göre "finansal ürün işlem kanalları, demografik özelliklere göre farklılaşmaktadır (H₂)" hipotezi kısmen kabul edilmiştir.

3.12.4 Finansal Ürün İşlem Kanallarının İllere Göre Farklılaşması

H_{2.1} hipotezi (Finansal ürün işlem kanalları, anketin uygulandığı illere göre farklılaşmaktadır) Ki- Kare Testi ve Çapraz Tablolar ile analize tabi tutulmuş ve sonuçlar aşağıdaki tablolarda paylaşılmıştır.

Tablo 26: Finansal Ürün İşlem Kanalları ve Anketin Uygulandığı İl Çapraz Tablo

Değişkenler		İnternet Bankacılığı	Mobil Bankacılık	ATM	Telefon Bankacılığı
Anketin Uygulandığı İl	Karabük	65,0	45,8	64,5	44,8
	Bartın	87,0	69,0	69,0	55,0
	Zonguldak	89,0	67,0	87,0	60,0

* Rakamsal ifadeler yüzdelik dilimleri belirtmektedir.

Tablo 27: Finansal Ürün İşlem Kanalları ve Anketin Uygulandığı İl Ki-Kare Testi

Değişkenler		İnternet Bankacılığı	Mobil Bankacılık	ATM	Telefon Bankacılığı
Anketin Uygulandığı İl	Pearson KiKare	35,6	26,5	18,9	9,17
	Sig. (p)	.000*	.000*	.000*	.010*

*p<0,01, **p<0,05

Finansal ürün işlem kanallarının anketin uygulandığı illerle olan ilişkisine bakıldığında tüm işlem kanalları illere göre anlamlı olarak farklılaşmaktadır. Dört işlem

kanalı için Karabük ilinin en düşük yüzdelere, mobil bankacılıkta Bartın ilinin (%69), internet bankacılığı (%89), ATM (%87) ve telefon bankacılığında (%60) ile Zonguldak ilinin en yüksek yüzdelere sahip olduğu görülmektedir. Böylece "finansal ürün işlem kanalları, anketin uygulandığı illere göre farklılaşmaktadır (H_{2.1})" hipotezi kabul edilmiştir.

3.12.5 Finansal Tutumun Demografik Özelliklere Göre Farklılaşması

H₃ hipotezinin (Finansal tutum, demografik özelliklere göre farklılaşmaktadır) test sonuçları aşağıdaki tabloda yer almaktadır. Hipotez testleri kapsamında T-Testi ve ANOVA testleri gerçekleştirilmiştir.

Tablo 28: Finansal Tutum ve Demografik Değişkenler

Finansal Tutum / Değişkenler		N	Ort.	S.S.	F	Sig. (p)
Cinsiyet	Kadın	172	3,43	1,06	2,03	.154
	Erkek	428	3,23	0,99		
Medeni Durum	Evli	393	3,2	0,99	.918	.338
	Bekar	207	3,47	1,03		
Yaş	24 ve altı	74	3,56	0,82	1,72	.128
	25-34	213	3,3	1		
	35-45	223	3,23	1,05		
	46-55	74	3,16	1,02		
	55-64	14	3,57	1,27		
	65 ve üzeri	2	3,16	1,64		
Eğitim Düzeyi	Lise ve altı	263	3,33	0,98	1,19	.311
	Önlisans	140	3,35	1		
	Lisans	155	3,16	1,02		
	Lisansüstü	42	3,32	1,18		
Meslek	İşçi	284	0,95	0,05	5,79	.000**
	Memur	114	0,97	0,09		
	Emekli	48	0,99	0,14		
	Öğrenci	21	0,89	0,19		
	Serbest M.	40	1,01	0,15		
	Ev Hanımı	15	1,43	0,36		
	Diğer	78	1,08	0,12		

Tablo 28: (devam ediyor).

Finansal Tutum / Değişkenler		N	Ort.	S.S.	F	Sig. (p)
Kişilik Özellikleri	Güvenli	203	3,25	0,92	1,35	.255
	Dikkatli	208	3,27	1,06		
	Endişeli	82	3,5	1,12		
	Duygusal	107	3,24	1		
Aylık Gelir (TL)	0-1404	60	3,53	0,99	4,79	.003*
	1405-2000	126	3,42	1,03		
	2001-3000	200	3,35	1		
	3000 ve üstü	214	3,09	0,99		
Yatırım Yapma Süresi	1 yıldan az	169	3,09	1,02	6,09	.000**
	1-3 yıl arası	188	3,35	0,98		
	4-6 yıl arası	128	3,61	0,99		
	7-10 yıl arası	56	3,14	0,95		
	10 yıl üstü	59	3,11	1,02		

N=600; Ort= ortalama, S.S.= standart sapma, *p<0,01, **p<0,05

Tablo 28 incelendiğinde; finansal tutumun meslek, aylık gelir ve yatırım yapma süresi ile anlamlı olarak farklılaştığı görülmektedir. Meslek değişkeninde 2,98 ortalama ile diğer seçeneğini işaretleyen deneklerin en fazla finansal tutumluluk gösteren grup olduğu söylenebilir. 3,79 ortalama ile ev hanımı ve öğrenci meslek gruplarının finansal tutumluluklarının düşük olduğu görülmektedir. Aylık gelir değişkeninde ise 3000 TL ve üzeri gelir grubunun 3,09 ortalama ile diğer gelir gruplarından finansal anlamda daha tutumlu olduğu belirtilebilir. Bu değişkende dikkat çekici nokta gelir seviyesi düştükçe finansal tutumluluğun da düşmesidir. Nitekim 3,53 ortalaması ile en düşük finansal tutum sergileyen gelir grubu 0-1404 TL gelir grubudur. Son olarak yatırım yapma süresine göre 1 yıldan az yatırım yapma süresi olan deneklerin 3,09 ortalama ile en yüksek finansal tutumluluk puanına sahip olduğu söylenebilir. Bu bulgulardan yola çıkarak "finansal tutum, demografik özelliklere göre farklılaşmaktadır (H₃)" hipotezi kısmen kabul edilmiştir.

3.12.6 Finansal Tutumun Anketin Uygulandığı İllere Göre Farklılaşması

H_{3.1} hipotezi (Finansal tutum, anketin uygulandığı illere göre farklılaşmaktadır) kapsamında gerçekleştirilen ANOVA testi sonuçlarına aşağıdaki tabloda yer verilmiştir.

Tablo 29: Finansal Tutum ve İller

Finansal Tutum / Değişkenler		N	Ort.	S.S.	F	Sig. (p)
Anketin Uygulandığı İller	Karabük	400	3,42	1,05	9,88	.000**
	Bartın	100	3,01	0,98		
	Zonguldak	100	3,07	0,75		
N=600; Ort= ortalama, S.S.= standart sapma, *p<0,01, **p<0,05,						

Tablo 29 incelendiğinde; finansal tutumun anketin uygulandığı illere göre anlamlı olarak farklılaştığı, Bartın ilinin ise en düşük ortalama ile (3,01) en yüksek finansal tutumluluğu sergilediği görülmektedir. Karabük ili ise 3,42 ortalama ile en düşük finansal tutum puanına sahiptir. Bu durumda Bartın ilinin diğer iki ilden daha tutumlu olduğu söylenebilir. Böylece "finansal tutum, anketin uygulandığı illere göre farklılaşmaktadır (H_{3.1})" hipotezi kabul edilmiştir.

3.12.7 Finansal Davranışın Demografik Özelliklere Göre Farklılaşması

H₄ hipotezinin (Finansal davranış, demografik özelliklere göre farklılaşmaktadır) test sonuçları aşağıdaki tabloda yer almaktadır. Hipotez testleri kapsamında T-Testi ve ANOVA testleri gerçekleştirilmiştir.

Tablo 30: Finansal Davranış ve Demografik Değişkenler

Finansal Davranış / Değişkenler		N	Ort.	S.S.	F	Sig. (p)
Cinsiyet	Kadın	172	3,9	0,66	.192	.662
	Erkek	428	3,91	0,63		
Medeni Durum	Evli	393	3,92	0,65	2,33	.093
	Bekar	207	3,88	0,61		
Yaş	24 ve altı	74	3,86	0,48	.785	.561
	25-34	213	3,96	0,6		
	35-45	223	3,89	0,71		
	46-55	74	3,9	0,68		
	55-64	14	3,73	0,5		
	65 ve üzeri	2	3,5	0,47		
Eğitim Düzeyi	Lise ve altı	263	3,91	0,67	2,13	.095
	Önlisans	140	3,8	0,73		
	Lisans	155	3,98	0,53		
	Lisansüstü	42	3,99	0,41		

Tablo 30: (devam ediyor).

Finansal Davranış / Değişkenler		N	Ort.	S.S.	F	Sig. (p)
Meslek	İşçi	284	3,89	0,67	1,32	.244
	Memur	114	3,95	0,62		
	Emekli	48	4,06	0,5		
	Öğrenci	21	3,79	0,53		
	Serbest Meslek	40	4,02	0,63		
	Ev Hanımı	15	3,71	1,01		
	Diğer	78	3,83	0,55		
Kişilik Özellikleri	Güvenli	203	3,98	0,63	1,33	.264
	Dikkatli	208	3,89	0,65		
	Endişeli	82	3,83	0,63		
	Duygusal	107	3,88	0,65		
Aylık Gelir (TL)	0-1404	60	3,9	0,6	.271	.847
	1405-2000	126	3,86	0,63		
	2001-3000	200	3,92	0,6		
	3000 ve üstü	214	3,92	0,69		
Yatırım Yapma Süresi	1 yıldan az	169	3,88	0,65	.971	.453
	1-3 yıl arası	188	3,86	0,62		
	4-6 yıl arası	128	3,99	0,59		
	7-10 yıl arası	56	3,91	0,73		
	10 yıl üstü	59	3,95	0,67		
N=600; Ort= ortalama, S.S.= standart sapma, *p<0,01, **p<0,05						

Tablo 30'da yer alan bulgular incelendiğinde; finansal davranış ile demografik özellikler arasında anlamlı bir farklılık tespit edilememiştir. Bu durumda "finansal davranış, demografik özelliklere göre farklılaşmaktadır (H4)" hipotezi reddedilmiştir.

3.12.8 Finansal Davranışın Anketin Uygulandığı İllere Göre Farklılaşması

H_{4.1} hipotezi (Finansal davranış, anketin uygulandığı illere göre farklılaşmaktadır) kapsamında gerçekleştirilen ANOVA testi sonuçlarına aşağıdaki tabloda yer verilmiştir.

Tablo 31: Finansal Davranış ve İller

Finansal Davranış / Değişkenler		N	Ort.	S.S.	F	Sig. (p)
Anketin Uygulandığı İller	Karabük	400	3,88	0,65	1,49	.225
	Bartın	100	4,01	0,6		
	Zonguldak	100	3,90	0,61		
N=600; Ort= ortalama, S.S.= standart sapma, *p<0,01, **p<0,05,						

Tablo 31'e göre p değerinin %5'ten büyük olması sebebi ile finansal davranış ile anketin uygulandığı iller arasındaki anlamlı bir farklılıktan söz edilememektedir. Bu nedenle "finansal davranış, anketin uygulandığı illere göre farklılaşmaktadır (H_{4.1})" hipotezi reddedilmiştir.

3.12.9 Yatırım Kararına Yönlendiren Faktörlerin Demografik Özelliklere Göre Farklılaşması

H5 hipotezinin (Bireysel yatırımcıyı yatırım kararına yönlendiren faktörler, demografik özelliklere göre farklılaşmaktadır) test sonuçları aşağıdaki tabloda yer almaktadır. Hipotez testleri kapsamında T-Testi ve ANOVA testleri gerçekleştirilmiştir.

Tablo 32: Yatırım Kararına Yönlendiren Faktörler ve Demografik Değişkenler

Yatırım Kararına Yönlendiren Faktörler / Değişkenler		N	Ort.	S.S.	F	Sig. (p)
Cinsiyet	Kadın	172	3,38	0,69	32143	.171
	Erkek	428	3,3	0,66		
Medeni Durum	Evli	393	3,28	0,68	.017	.897
	Bekar	207	3,41	0,64		
Yaş	24 ve altı	74	3,47	0,55	2,08	.066
	25-34	213	3,34	0,64		
	35-45	223	3,27	0,74		
	46-55	74	3,2	0,64		
	55-64	14	3,56	0,5		
	65 ve üzeri	2	3,9	0,23		
Eğitim Düzeyi	Lise ve altı	263	3,28	0,64	11324	.268
	Önlisans	140	3,3	0,77		
	Lisans	155	3,36	0,65		
	Lisansüstü	42	3,48	0,5		
Meslek	İşçi	284	3,22	0,69	8,32	.000**
	Memur	114	3,52	0,58		
	Emekli	48	3,76	0,4		
	Öğrenci	21	3,54	0,67		
	Serbest M.	40	3,3	0,57		
	Ev Hanımı	15	3,11	1		
	Diğer	78	3,11	0,62		
Kişilik Özellikleri	Güvenli	203	3,28	0,61	2,63	.049*
	Dikkatli	208	3,33	0,68		
	Endişeli	82	3,5	0,72		
	Duygusal	107	3,24	0,7		
Aylık Gelir (TL)	0-1404	60	3,38	0,61	3,29	.020*
	1405-2000	126	3,43	0,57		
	2001-3000	200	3,35	0,7		
	3000 ve üstü	214	3,21	0,7		
Yatırım Yapma Süresi	1 yıldan az	169	3,2	0,63	11	.000**
	1-3 yıl arası	188	3,43	0,6		
	4-6 yıl arası	128	3,54	0,66		
	7-10 yıl arası	56	3,2	0,69		
	10 yıl üstü	59	2,96	0,76		

N=600; Ort= ortalama, S.S.= standart sapma, *p<0,01, **p<0,05

Tablo 32'ye göre yatırım kararını etkileyen faktörler, meslek, kişilik özellikleri, aylık gelir ve yatırım yapma süresi değişkenleri ile anlamlı olarak farklılaşmaktadır. Meslek değişkeni incelendiğinde emekli seçeneğini işaretleyen deneklerin 3,76 ortalama ile yatırım kararı alırken çeşitli faktörlerden en fazla etkilenen, 3,11 ortalama ile ev hanımı ve diğer meslek gruplarının ise en az etkilenen gruplar olduğu görülmektedir. Kişilik özellikleri değişkenine bakıldığında endişeli seçeneğini işaretleyen grupların yatırım kararını etkileyen faktörlerden en fazla etkilenen grup olduğu (3,50) gözlemlenmektedir.

Aylık gelir değişkenine bakıldığında 1405-2000 TL gelir grubundaki deneklerin (3,43) yatırım kararlarında çeşitli faktörlerden diğer gruplara göre daha fazla etkilendiği söylenebilir. Yatırım yapma süresine bakıldığında 4-6 yıl yatırım yapma süresi bulunan deneklerin 3,54 ile yatırım kararlarında çeşitli faktörlerden diğer deneklere göre daha fazla etkilendiği, 10 yıl ve üzerinde yatırım yapma süresi bulunanların ise bu faktörlerden daha az etkilendiği (2,96) belirtilebilir. Bu bulgular bireyin bilgi, gelir ve tecrübesi arttıkça yatırım kararında çevresel faktörlerden daha az etkileneceğini göstermektedir denebilir. Böylece "bireysel yatırımcıyı yatırım kararına yönlendiren faktörler, demografik özelliklere göre farklılaşmaktadır (H₅)" hipotezini kısmen kabul edilmiştir.

3.12.10 Yatırım Kararına Yönlendiren Faktörlerin Anketin Uygulandığı İllere Göre Farklılaşması

H_{5.1} hipotezi (Bireysel yatırımcıyı yatırım kararına yönlendiren faktörler, anketin uygulandığı illere göre farklılaşmaktadır) kapsamında gerçekleştirilen ANOVA testi sonuçlarına aşağıdaki tabloda yer verilmiştir.

Tablo 33: Yatırım Kararına Yönlendiren Faktörler ve İller

Yatırım Kararına Yönlendiren Faktörler / Değişkenler		N	Ort.	S.S.	F	Sig. (p)
Anketin Uygulandığı İller	Karabük	400	3,32	0,73	.067	.935
	Bartın	100	3,33	0,58		
	Zonguldak	100	3,3	0,51		

N=600; Ort= ortalama, S.S.= standart sapma, *p<0,01, **p<0,05

Yukarıdaki tabloda p değerine (.935) bakıldığında %5'ten büyük olması sebebi ile yatırım kararını yönlendiren faktörler ile anketin uygulandığı iller arasında anlamlı bir farklılık olmadığı görülmektedir. Bu durumda, "bireysel yatırımcıyı yatırım kararına yönlendiren faktörler, anketin uygulandığı illere göre farklılaşmaktadır (H_{5.1})" hipotezi reddedilmiştir.

3.12.11 Finansal Tutumun Yatırım Kararına Etkisi

H₆ hipotezini (Finansal tutumlar, yatırım kararını pozitif yönlü etkiler) test etmek için gerçekleştirilen regresyon analizi sonuçlarına Tablo 34'de yer verilmiştir.

Tablo 34: Finansal Tutumun Yatırım Kararına Etkisi-Regresyon Analizi

Bağımsız Değişken	B	SH _B	β	t	Sig. (p)
Sabit	2,411	0,085		28,364	.000
Finansal Tutum	0,278	0,025	0,418	11,266	.000**

R=0,41 R²=0,17 F=126,927 p=0,00; *p<0,01, **p<0,05

Tablo 34'de finansal tutum boyutu ile yatırım kararı değişkenlerine ilişkin regresyon analizi sonuçları görülmektedir. Bu tablodaki bulgulara göre finansal tutumun yatırım kararı üzerinde pozitif ve anlamlı bir etkisi olduğu (p=0,00, p<0,01) tespit edilmiştir. Finansal tutum değişkeni tek başına yatırım kararı değişkenindeki toplam varyansın %17'sini (R²=0,17) açıklamaktadır. Bu sonuçlara göre finansal tutumun yatırım kararı üzerinde anlamlı, pozitif ve güçlü bir etkisi olduğu söylenebilir. Yani bireylerin finansal tutumluluk düzeyleri yatırım kararını yönlendiren faktörleri etkilemekte ve kararlarını belli bir oranda şekillendirmektedir. Dolayısı ile H₆ hipotezi olan "finansal tutumlar, yatırım kararını pozitif yönlü etkiler" hipotezi kabul edilmiştir.

3.12.12 Finansal Davranışın Yatırım Kararına Etkisi

H₇ hipotezini (Finansal davranışlar, yatırım kararını pozitif yönlü etkiler) test etmek için gerçekleştirilen regresyon analizi sonuçlarına Tablo 35'de yer verilmiştir.

Tablo 35: Finansal Davranışın Yatırım Kararına Etkisi-Regresyon Analizi

Bağımsız Değişken	B	SH_B	β	t	Sig. (p)
Sabit	2,134	0,163		13,117	.000
Finansal Davranış	0,305	0,041	0,291	7,426	.000**

R=0,29 R²=0,08 F=55,150 p=0,00; *p<0,01, **p<0,05,

Son hipotezin testi kapsamında gerçekleştirilen regresyon analizi sonuçları yukarıdaki tabloda yer almaktadır. Bu tabloya göre finansal davranışın da yatırım kararı üzerinde pozitif ve anlamlı bir etkisi olduğu ($p=0,00$, $p<0,01$) tespit edilmiştir. Finansal davranış değişkeni tek başına yatırım kararı değişkenindeki toplam varyansın %0,8'ini ($R^2=0,08$) açıklamaktadır. Bu varyans değeri iki değişken arasında güçlü bir etki olmadığını göstermekle beraber, bu ilişkinin anlamlı ve pozitif olduğu görülmektedir. Bu bulgulardan yola çıkarak finansal davranışların yatırım kararı yönlendiren faktörleri düşük oranda da olsa etkilemektedir. Böylece H₇ hipotezi olan "finansal davranışın, yatırım kararını pozitif yönlü etkiler" hipotezi kabul edilmiştir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Finansal okuryazarlık, bireylerin finans alanında bilgi temelli karlar almasını sağlayan yeterlilik düzeyidir. Ülkemizde ve dünyada nüfus her geçen gün artmakta, ancak doğal kaynaklar da azalmaktadır. Azalan doğal kaynakların doğru tüketilmesi, yeni kaynakların oluşması, sermaye piyasalarında oluşan fonların artması için bireylerde tasarruf bilincinin artırılması gerekmektedir.

Finansal piyasaların etkinliğinin artırılması, sermaye piyasalarının güçlendirilmesi, bir ülke ekonomisine aktarılan fonların artışının sağlanabilmesi için, bireylerin finansal okuryazarlık seviyelerinin tespit edilerek finans temelli bilgi seviyelerinin artırılması ve tasarruf bilincinin güçlendirilmesi önem arz etmektedir.

Bu çalışmanın amacı, TR81 bölgesinde yer alan üç il; Bartın, Karabük, Zonguldak İlinde bireysel yatırımcının finansal okuryazarlık düzeyi ile bireysel yatırımcıyı yatırım kararına yönlendiren faktörlerin tespit edilmesi, finansal okuryazarlık boyutları ile demografik değişkenlerin ve bireysel yatırımcıyı yatırım kararına yönlendiren faktörlerin anlamlı olarak farklılaşıp farklılaşmadığının incelenmesi olarak belirlenmiştir.

Anket çalışması Karabük, Bartın, Zonguldak ilindeki farklı meslek gruplarına mensup bireysel yatırımcılar üzerinde uygulanmıştır. Bu çalışma Karabük, Bartın, Zonguldak ilindeki bireysel yatırımcılara uygulanması araştırmanın sınırlılığını oluşturmaktadır.

Örneklem ise tesadüfi olmayan örnekleme yöntemlerinden kolayda örnekleme yöntemi ile seçilen toplam 600 adet bireysel yatırımcıdan oluşmaktadır. Bu kapsamda; Bartın, Karabük, Zonguldak İlinde ikamet eden toplam 600 bireysel yatırımcıya anket elden ulaştırılmış ve yüzyüze görüşme ile anket formundaki sorular yanıtlanmıştır.

Araştırmada demografik özellikler ile anketin uygulandığı illere göre finansal ürünlerin bilinirliği, finansal ürün işlem kanallarının bilinirliği ve kullanımı, finansal tutum, finansal davranış, bireysel yatırımcıyı yatırım kararına yönlendiren faktörler ilişki ve farklılaşma incelenmiştir. Bu kapsamda kurulan hipotezler ile;

H_1 ve H_2 hipotezlerinin testi için iki değişken arasındaki ilişkiyi analiz etmek için kullanılan çapraz tablolar; H_3 , H_4 ve H_5 hipotezlerinin testleri için iki grubun ortalamalarının

karşılaştırmasında kullanılan t-testi ve anova analizleri; H_6 ve H_7 hipotezlerinde ise değişkenler arasındaki neden sonuç ilişkisini ve bu ilişkinin seviyesini ortaya koymak amacı ile regresyon analizleri gerçekleştirilmiştir. Hipotezler ile ilgili yürütülen testler ve analizler ile araştırma kapsamında aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır:

- Ankete katılanların, Finansal Ürünlerin Bilinirliğinin Demografik Özelliklere göre (cinsiyet, medeni durum, yaş, eğitim düzeyi, meslek, kişilik özellikleri, aylık gelir ve yatırım yapma süresi) farklılaşıp farklılaşmadığı ile ilgili yapılan analiz sonuçlarında anlamlı olarak farklılaştığı görülmektedir. Analiz sonuçlarına göre hisse senedi ürününün bilinirliğinin erkek deneklerin (59,1), kadın deneklerden (%49,4) daha fazla bilinir olduğu söylenebilir. Bunun nedeni ise erkeklerin kadınlara kıyasla riskli yatırım ürünlerini yönelme eğilimlerinin olması risk algısı ve iştahının yüksek olmasıdır.
- Medeni durum değişkeninde kredi kartına bilinirliğinin bekar deneklerin (%90,8) ile evli deneklerden (%84,7) daha fazla bilinir olduğu görülmektedir. Bunun nedeni ise bekarların evlilere kıyasla tüketim ve harcama eğiliminin daha fazla olması söylenebilir.
- Yaş değişkenine göre ise beş farklı finansal ürün ile anlamlı farklılaştığı görülmektedir. Beş farklı finansal üründen en fazla dikkat çeken Repo ve Beh ürününün yaş değişkeninde farklılaşmasıdır. BEH ürününün bilinirliğinin en düşük olduğu yaş grubu (%35,1) 24 yaş ve altı denekler iken, en yüksek olduğu yaş grubu (%53,5) 25-34 arası yaş grubudur. Repo bilinirliğinin ise 24 yaş ve altı grubunun %16,2 ile çok düşük, %50 ile de 55- 64 yaş grubunda en yüksek olduğu görülmektedir.
- Eğitim düzeyi değişkeni ile beş farklı finansal ürün anlamlı olarak farklılaşmaktadır. Özellikle tahvil/bono ürünü dışındaki tüm finansal ürünlerin bilinirliği lisans eğitim seviyesindeki deneklerde yüksek olmasıdır. Eğitim seviyesi arttıkça finansal ürünlerin bilinirliklerinin de arttığı söylenebilir.
- Meslek değişkeni incelendiğinde öğrenci ve emekli deneklerin beş finansal ürün bilinirliğinin en düşük olduğu grup olduğu görülmektedir. Aktif olarak çalışanların daha fazla finansal ürün kullanımı gereksinimi olduğu söylenebilir.

Ev hanımlarının ise (%6,7) ile vadeli işlem ürünü bilinirliği olduğu görülmektedir.

- Kişilik özellikleri değişkeninde ise; yalnızca yatırım fonu ve gayrimenkul sertifikası ürünlerinde kendini duygusal olarak tanımlayan deneklerin yüksek (yatırım fonu: %43, gayrimenkul sertifikası: %18,7), endişeli seçeneğini işaretleyen deneklerin ise en düşük bilinirliğe (yatırım fonu: %28, gayrimenkul sertifikası: %7,3) sahip olduğu görülmektedir.
- Aylık gelir değişkeninin de finansal ürünlerin tamamında gelir düzeyi 3000 TL ve üzerinde olan deneklerin bilinirliğinin yüksek olduğu görülmektedir. Gelir düzeyi arttıkça bireylerin tasarruf eğiliminin artması etkinliği etkili olduğu söylenebilir.
- Son olarak yatırım yapma süresi finansal ürünlerin bilinirliğinin anlamlı bir şekilde farklılaştığı ve 1 yıl ve 1 yıldan daha az yatırım yapan deneklerin (%93,5) ile kredi kartı ürününün bilinirliğinin daha yüksek olduğu görülmektedir. Bunun nedeninin ise Tüketim/harcama eğilimi yüksek olan bireylerin tasarruf yapma süresi ve alışkanlığının düşük olması ile açıklanabilmektedir.
- Finansal ürün işlem kanallarının bilinirliği ile demografik özellikler arasındaki ilişki incelendiğinde Lisans seviyesindeki deneklerin internet bankacılığı (%83,6), mobil bankacılık (%66,5) ve telefon bankacılığı (%60) kanallarında en yüksek oranlara sahip olduğu, lise ve altı eğitim seviyesinde bulunan deneklerin ise bu üç kanalda da en düşük yüzdeler (sırası ile %66,9, %43 ve %42,2) sahip olduğu tespit edilmiştir. Aylık gelir değişkeni açısından ise sadece internet bankacılığında anlamlı farklılık gözlemlenmekte ve 2001-3000 TL gelir grubundaki deneklerin %77 ile en yüksek orana sahip olduğu görülmektedir. En düşük oran ise %56,7 ile en düşük gelir grubu olan 0-1404 TL gelir grubundadır. Eğitim seviyesi ve yüksek gelir grubunun gelişen teknoloji ile yenilenen uygulamaları daha yakından takip etmekte ve kullanmaktadır.
- Ankete katılan denekler üzerinde yapılan analizde finansal tutumun demografik özelliklere göre farklılaştığı, özellikle aylık gelir grubu değişkeninde 3000 TL

ve üzerinde gelir grubuna dahil olan deneklerin 3,09 ortalama ile diğer gruplara göre finansal anlamda daha tutumlu oldukları gözlemlenmektedir. Yapılan analizde bir diğer sonuç olarak finansal davranış ile demografik özellikler arasında anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır. Ayrıca Bireysel yatırımcıyı yatırım kararları üzerinde demografik özelliklerin etkisi bulunmaktadır.

Tüm bu bulguların sonucunda, bireysel yatırımcının yatırım kararına yönlendiren faktörler ile birlikte değerlendirildiğinde, bireysel yatırımcının yatırım kararı üzerinde finansal ürün bilinirliği, finansal tutum, finansal davranış kısaca finansal okuryazarlıklarının pozitif yönlü etkisi olduğu tespit edilmiştir.

Finansal okuryazarlık, doğru finansal kararlar almak ve bireysel refaha ulaşabilmek için gerekli olan farkındalık, bilgi, beceri, tutum ve davranışların bileşimidir. Finansal okuryazarlığın başta bireyin kendisine ve ailesine olmak üzere topluma, finansal sisteme, ekonomiye büyük faydaları bulunmaktadır. Finansal okuryazar olan bir kişide tasarruf bilinci ve borçlarını yönetebilme yeteneği gelişmektedir. Bunun yanında kısa ve uzun vadeli bireysel finansal planlama yapabilmekte, finansal sistemi anlayabilmekte ve finansal araçların özelliklerini bilerek aralarında seçim yaparken sağlıklı tercihler yapabilmektedir. Bu durum finansal okuryazar olan bireyin ve ailesinin refah düzeyinin artmasını sağlamaktadır.

Reel ekonominin finanse edilebilmesi ve gereken fonların temin edilmesi için bireylerin tasarrufa yönelmeleri gerekmektedir. Bu noktada bireylerin finansal okuryazar seviyelerinin artmasının da ülke ekonomisine ve finansal sisteme çok büyük faydası bulunmaktadır. Bireylerin finansal okuryazarlık seviyelerinin artması birçok değişkene bağlı olmakla birlikte, artışın sağlanması için eğitim alanında, sosyal ve kültürel alanda orta ve uzun vadeli stratejik planlamaların yapılması gerekmektedir. Kısa vadede bireyleri tasarrufa yönlendirebilmek için; tasarruf yapmalarına olanak sağlayacak en kısa zamanda ve kolay ulaşılabilir, kullanılabilir ve anlaşılabilir finansal yatırım ürününün tespit edilmesi ve önerilmesi gerekmektedir. Bu bağlamda finans sektörü özellikle bankacılık sektörünün bireysel yatırımcının öncelikle finansal okuryazarlık seviyesini analiz etmesi, tespiti ve sonrasında doğru finansal yatırım ürününü oluşturarak önermesi, bu yönde sistem geliştirmesi önem arz etmektedir. Ayrıca bireysel yatırımcının ortak demografik özelliklerinin bulunduğu illere, bölgelere özel finansal ürünlerin ve işlem kanallarının

geliştirilmesiyle de ekonominin ihtiyacı olan fonların daha hızlı temin edilmesi sağlanmış olacaktır.

Araştırmadan elde edilen sonuçlar doğrultusunda aşağıdaki öneriler getirilmiştir:

Finansal piyasalarda faaliyet gösteren finansal kurumların (Sermaye piyasası kurumları/aracı kurumlar ve bankalar) bireylere finansal ürünleri sunmadan önce; oluşturulacak kısa bir anket/soru seti ile bireylerin finansal okuryazarlık seviyelerini tespit etmelidir. Tespit edilen finansal okuryazarlık seviyesi belirli periyotlarda da güncellenmelidir.

Bireyin tasarruf alışkanlıkları, tercihleri ve finansal yatırım kararına yönlendiren faktörlerinde tespit edilmesini sağlayacak soru ve cevaplarında kısa ankette yer alması gerekmektedir.

Ülkemizdeki bireylerin finansal yatırım tercihleri ve finansal okuryazarlık seviyesi oranının yerel, bölgesel, ulusal ayırmda tespit edilmesi ile ortak demografik, coğrafi, sosyal-kültürel özelliklere sahip bireylerin finansal tanımlamalarının yapılmasına da olanak sağlamış olacaktır.

Finansal okuryazarlık seviyesi ve yatırım tercihi tespit edilen bireylere tasarruflarını en doğru, güvenilir, kolay ve ulaşılabilir bir şekilde yönlendirmesini sağlayacak finansal ürünün geliştirilmesi, önerilmesi ve sunulması ile tasarruflarının ekonomiye, finansal sisteme yönlendirilmesine olanak sağlayarak finansal piyasaların etkinliğine, finansal piyasalardaki sorunların minimum seviyeye indirilmesine büyük ölçüde destek olunacaktır.

KAYNAKLAR

- 5411 sayılı Bankacılık Kanunu. (2005). T.C. Resmi Gazete, 25983, 1 Kasım 2005.
- 5464 sayılı Banka Kartları ve Kredi Kartları Kanunu. (2006). T.C. Resmi Gazete, 26095, 1 Mart 2006.
- Akçayır, Ö., Demir, Y. ve Doğan, B. (2014). *Elton-Gruber Kısıtlı Markowitz Kuadratik Programlama Modeli ile Portföy Optimizasyonu: BİST-50 Üzerine Bir Uygulama*, Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Sayı:3, Syf. 333-352.
- Aksoy, F. (2016). *Tasarrufun Belirleyicileri: Tüketici ve Ticari Kredilere İlişkin Bulgular*. Uzman Yeterlilik Tezi. Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası İletişim ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü, Ankara.
- Alkaya, A. ve Yağlı, İ. (2015). Finansal Okuryazarlık - Finansal Bilgi, Davranış ve Tutum: Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi İİBF Öğrencileri Üzerine Bir Uygulama. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*. 8(40), 585-599.
- Anbar, A. ve Eker, M. (2009). Bireysel Yatırımcıların Finansal Risk Algulamalarını Etkileyen Demografik ve Sosyoekonomik Faktörler. *ZKÜ-Zonguldak Karaelmas Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(9), s.129-150.
- Arı, M. U. ve Vurucu, M. (2015). Güncel Gelişmeler Işığında Bankacılık Ürün ve Hizmetleri-Bireysel, Özel, Yatırım, Kobi, Ticari, Kurumsal Bankacılık, İstanbul: Seçkin Yayıncılık, 1. Baskı.
- Arslan, C. (2005). *Döviz Kuru Riski ve Yönetimi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: A.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Aşkoğlu, R., Büker, S. ve Güven, S. (2011). *Finansal Yönetim*, Ankara: Nadir Kitap.
- Atkinson, A. & Messy, F.A. (2012). *Measuring Financial Literacy – Results of the OECD / International Network on Financial Education (INFE) Pilot Study*.
- Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu [BDDK]. (2016). 10.10.2016 tarihinde <http://ebulten.bddk.org.tr/finturk#> adresinden alındı.
- Batı Karadeniz Kalkınma Ajansı [BAKKA]. (2013). *2014-2023 Batı Karadeniz Bölge Planı, (Zonguldak-Karabük-Bartın)*. 10.04.2015 tarihinde http://bakka.gov.tr/assets/Planlama1/faaliyet_raporlari/MEVCUTDURUMANALIZ_i.pdf adresinden alındı.
- Bayraktar, A. (2012). Etkin Piyasalar Hipotezi. *Aksaray Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Sayı:1, Syf. (37-45).
- Bayram, S. S. (2010). *Finansal Okuryazarlık ve Para Yönetimi Davranışları: Anadolu Üniversitesi Öğrencileri Üzerine Uygulama*. Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı Finansman Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi: Eskişehir.

- Bekçi, İ., Eroğlu, A.H ve Uslu, H. (2002). Bireysel Yatırımcıların Hisse Senedi Edinimine Etki Eden Sosyo-Ekonomik Etkenler. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Sayı: 19, Syf. (135-150).
- Borçlanma Araçları Tebliği. (2013). T.C. Resmi Gazete, 28670, 7 Haziran 2013.
- Borsa İstanbul. (2018). 9.02.2018 tarihinde www.borsaistanbul.com/ borsa istanbul 2018 adresinden alındı.
- Böyükaslan, A. (2012). *Bireysel Yatırımcıları Finansal Yatırım Kararına Yönlendiren Faktörlerin Davranışsal Finans Açısından İncelenmesi: Afyonkarahisar Örneği*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Afyon: AKÜ. Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Ceylan, A. ve Korkmaz, T. (2017). *İşletmelerde Finansal Yönetim*, 15. Baskı. İstanbul: Ekin Yayınları.
- Çevik, B., Erkiletlioğlu, H., Gül, E. ve Şat, A. G. (2011). Türkiye’de Tasarruf Eğilimi. Türkiye İş Bankası A.Ş., İktisadi Araştırmalar Bölümü Yayınları, 6-34. 08.04.2016 tarihinde https://ekonomi.isbank.com.tr/UserFiles/pdf/ar_01_2011.pdf adresinden alındı.
- Çilingiroğlu, H. K. ve Sefil, S. (2011). Davranışsal Finansın Temelleri: Karar Vermenin Bilişsel Ve Duygusal Eğilimleri, *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* , Sayı: 19, s.(247-268).
- Çolak, Ö.F. ve Öztürkler, H. (2017). *Tasarrufun Belirleyicileri: Küresel Tasarruf Eğiliminde Değişim ve Türkiye’de Hanehalkı Tasarruf Eğiliminin Analizi*, 02.11.2018 trihinde https://www.tbb.org.tr/Content/Upload/.../2025/TBB_Arastirma_Colak_Ozturkler adresinden alındı.
- Dağdır, C. (2016). *Finansal Piyasalar ve Kurumlar / Yeni Düzenlemeler Perspektifinde Finansal Araçlar, Faaliyetler ve Kurumlar*, İstanbul: Ekin Yayınları.
- Demirci, N. ve Sancak, E. (2012). Ulusal Tasarruflar ve Türkiye’de Sürdürülebilir Büyüme İçin Tasarrufların Önemi. *Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*. 8(2), 159-198.
- Deaton, A. (2005) *Kalkınma Çalışmaları, Sağlık ve Rehabilitasyon Merkezi Araştırma Programı*, Princeton Üniversitesi. 19.02.2018 tarihinde [url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=4&ved=0ahUKEwj8teK1kLLZAhXEchQKHcrCC7wQFghIMAM&url=https%3A%2F%2Fwww.princeton.edu%2F~deaton%2Fdownloads%2Ffromelecture.pdf&usg=AOvVaw0Z3blts_fSg463k66Ghvly](http://www.princeton.edu/~deaton/downloads/Fromelecture.pdf&usg=AOvVaw0Z3blts_fSg463k66Ghvly) adresinden alındı.
- Dünya Bankası ve Kalkınma Bakanlığı. (2011). Yüksek Büyümenin Sürdürülebilirliği: Yurtiçi Tasarrufların Rolü, Türkiye Ülke Ekonomik Raporu. Rapor No. 66301-TR.
- Emeklilik Gözetim Merkezi [EGM]. (2016). 01.12.2016 tarihinde <http://www.egm.org.tr/bes2016gr/Türkçe/BES%20Gelişim%20Raporu%202016/E-Kitap/BES2016 TR.html> adresinden alındı.
- Emeklilik Gözetim Merkezi [EGM]. (2018). 19.02.2018 tarihinde <http://www.egm.org.tr/?sid=70/> adresinden alındı.

- Er, F., Temizel, F., Özdemir, A. ve Sönmez, H. (2014). Lisans Eğitim Programlarının Finansal Okuryazarlık Düzeyine Etkisinin Araştırılması: Türkiye Örneği. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 14(4), 113-125.
- Ergin, E., Ergün, B. ve Şahin, A. (2014) Finansal Okuryazarlık: İşletme Bölümü Öğrencileri Üzerine Bir Çalışma. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*. 7(34), 848.
- Erkenekli, M. (2013). Toplumsal Kültür Araştırmaları İçin Değer Merkezli Bütünleşik Bir Kültür Modeli Önerisi. *Savunma Bilimleri Dergisi*, Sayı 1, s.(17-147).
- Erol, C. ve Sarıaslan, H. (2014). *Finansal Yönetim Kavramlar, Kurumlar ve İlkeler*, 2.baskı, Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Eser, R. ve Toıgonbaeva, D. (2011). Psikoloji ve İktisadın Birleşimi Olarak, Davranışsal İktisat, *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, İİBF Dergisi*, 6(1), s.287-321.
- Finansal Okuryazarlık ve Erişim Derneği [FODER]. (2015).09.02.2015 tarihinde <http://www.fo-der.org/edit-post/> adresinden alındı.
- Fisher, I. (1930). *Çift Dönemlik Optimum Tüketim Problemi - Faiz Teorisi*. MacMillan, New York. 19.02.2018 tarihinde [url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&ved=0ahUKEwji9LCP0q_ZAhXIZFAKHTYZCagQFggqMAA&url=http%3A%2F%2Fwww.econ2.jhu.edu%2Fpeople%2Fccarroll%2Fpublic%2FLectureNotes%2FConsumption%2F2PeriodLCModel.pdf&usg=AOvVaw2oIyKPnUtjIs3drYrUKoOu](http://www.econ2.jhu.edu/people/fccarroll/public/LectureNotes/Consumption/2PeriodLCModel.pdf&usg=AOvVaw2oIyKPnUtjIs3drYrUKoOu) / adresinden alındı.
- Freidman, M. (1957). *Tüketim Fonksiyonu Teorisi*. 0-691-04182-2 ISBN numaralı Princeton University yayınları, Princeton. 19.02.2018 tarihinde [url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=3&ved=0ahUKEwjApfmg8a_ZAhXDJVAKHTJgAqQQFgg7MAI&url=http%3A%2F%2Fwww.nber.org%2Fchapters%2Fc4405.pdf&usg=AOvVaw2zve1K5GebqvrS0KHWZi7G](http://www.nber.org/chapters/c4405.pdf&usg=AOvVaw2zve1K5GebqvrS0KHWZi7G) adresinden alındı.
- Gayrimenkul Sertifikaları Tebliği. (2013). T.C. Resmi Gazete, 28698, 5 Temmuz 2013.
- Gökmen, H. (2012). Finansal Okuryazarlık. (1.Baskı). İstanbul: Hiperlink Yayınları.
- Güler, S. ve Kayalı, E. (2016). Ekonomi ve İşletme Biliminde Yatırım, Bursa: Ekin Yayınları.
- Günay, A. ve Özcan, K.M. (2012). *Türkiye’de Özel Tasarrufları Belirleyen Unsurlar, Tartışma Metni*, Türkiye Ekonomi Kurumu. 07.10.2017 tarihinde <http://www.tek.org.tr/dosyalar/tasarruflar2.pdf> adresinden alındı.
- Gündoğdu, A. (2016). *Finansal Piyasalar ve Kurumlar, Teori ve Türkiye Uygulamasına Güncel Bakış*. (1.Baskı). Ankara: Seçkin Yayınları.
- Güney Ege Kalkınma Ajansı [GEKA]. (2016). “TR32 Bölgesinde Finansal Okuryazarlık Düzeyinin Belirlenmesi ve Geliştirilmesine Yönelik Çözüm Önerileri” Projesi Sonuç Raporu. Aydın.
- Hastings, J. S., Madrian, B. C. & Skimmyhorn, W. L. (2013). Financial Literacy, Financial Education, and Economic Outcomes. *Annual Review of Economics*, 5(1), 347-373.

- Hayek, F. A. (YIL ?). *Serbest Piyasa Ekonomisi, Tasarruf Teorisi ve Konjonktür Teorisi*. 19.02.2018 tarihinde https://www.google.com.tr/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&ved=0ahUKEwidj5CB1q_ZAhXJJ1AKHVWrDaYQFggnMAA&url=https%3A%2F%2Fcas2.umkc.edu%2F%2F%2F%2Fpeople%2F%2Ffaculty%2F%2Fpages%2F%2Fkregel%2F%2Fcourses%2F%2Fcon645%2F%2Fwinter2011%2F%2Fgeneraltheory.pdf&usg=AOvVaw09R3TRWnpgs_dkGDAUztVav adresinden alındı.
- Hayta, A. B. (2011). *Aile Finans Sistemi İlişkileri, Finansman Yönetimi, Finansal Okuryazarlık, Finansal Eğitim*. (1.Baskı). Ankara: Gazi Kitabevi.
- Holzmann, R. (2010). Bringing Financial Literacy and Education to Low and Middle Income Countries: The Need to Review, Adjust and Extend Current Wisdom. World Bank Social Protection Discussion Paper, No 56501.
- İçke, B. T. (2017). *Finansal Okuryazarlık: Finansın Dilinden Anlıyormuyuz?*. (1.Baskı). İstanbul: Beta Yayınları.
- Jorgensen, B.L. (2007) Financial Literacy of College Students: Parental and Peer Influences. Master's Thesis, Virginia Polytechnic Institute and State University. 19.10.2017 tarihinde <http://scholar.lib.vt.edu/theses/available/etd-10162007-143627/unrestricted/CSFLCSurvey.pdf> adresinden alındı.
- Karakurt, A. ve Özlale, Ü. (2012). *Türkiye’de Tasarruf Açığının Nedenleri ve Kapatılması İçin Politika Önerileri*. 09.10.2017 tarihinde https://www.tbb.org.tr/Content/Upload/Dokuman/1448/TBB_arastirma_ozlale_karakurt_1.pdf adresinden alındı.
- Karan, M. B. (2004). *Yatırım Analizi ve Portföy Yönetimi*. (3.Baskı). Ankara: Gazi Kitabevi.
- Keynes, J. M. (2011). *İş, Faiz ve Paranın Genel Teorisi*. 19.02.2018 tarihinde https://www.google.com.tr/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&ved=0ahUKEwidj5CB1q_ZAhXJJ1AKHVWrDaYQFggnMAA&url=https%3A%2F%2Fcas2.umkc.edu%2F%2F%2F%2Fpeople%2F%2Ffaculty%2F%2Fpages%2F%2Fkregel%2F%2Fcourses%2F%2Fcon645%2F%2Fwinter2011%2F%2Fgeneraltheory.pdf&usg=AOvVaw09R3TRWnpgs_dkGDAUztVav adresinden alındı.
- Kim, J. (2001). Financial Knowledge and Subjective and Objective Financial Well-Being. *Consumer Interest Annual*. 47(1).
- Küçük, A. (2014). Bireysel Yatırımcıları Finansal Yatırım Kararına Yönlendiren Faktörlerin Davranışsal Finans Açısından Ele Alınması: Osmaniye Örneği, *Akademik Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi*, Sayı 11, 115-118.
- Küçükkocaoğlu, G. (2014). *Türev Piyasaları-Vadeli İşlem Piyasaları Tanımı, Kuramsal Analizi ve Gelişimi*, Syf. 1. 06.05.2016 tarihinde www.baskent.edu.tr/~gurayk/finpazpartesi11 adresinden alındı.
- Lusardi, A. (2008). Household Saving Behavior: The Role of Financial Literacy, Information, and Financial Education Programs, NBER Working Paper Series, Working Paper 13824

- Lusardi, A. & Tufano, P., (2009). Debt literacy, financial experiences, and over indebtedness. Nber Working Paper 14808.
- Mason, C. L. J. & Wilson, R. M. S. (2000). "Conceptualizing Financial Literacy" Loughborough University Business School.
- OECD & INFE (International network on Financial Education) (2011). Measuring Financial Literacy: Core Questionnaire in Measuring Financial Literacy: Questionnaire and Guidance Notes for conducting an Internationally Comparable Survey of Financial literacy. OECD: Paris.
- Orçun, Ç. (2016). Bireysel Yatırımcı Ne İster, Bursa: Ekin Yayınları.
- PACFL (President's Advisory Council on Financial Literacy) (2008). Annual Report to the President.
- Ramsey, F. P. (1928). Tasarrufun Matematiksel Teorisi. *Ekonomi Dergisi*, Cilt 38, Syf. 543-559.
- Remund, D.L. (2010). Financial literacy explicated: the case for a clearer definition in an increasingly complex economy. *The Journal of Consumer Affairs*, 44(2), s.276.
- Salantur, Ş. M. (2015). *Bireysel Emeklilik Katılımcılarının Sistemden Erken Çıkma Riskinin Değerlendirilmesi*. Yayınlanmamış Doktora Lisans Tezi. Ankara: HÜ. Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Sancak, İ. E. (2013). *Payları Borsada İşlem Gören Bankaların Sermaye Piyasası Açısından Gösterimi*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi) Marmara Üniversitesi Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü: İstanbul.
- Sarıgül, H. (2015). Finansal Okuryazarlık Tutum ve Davranış Ölçeği: Geliştirme, Geçerlik ve Güvenirlik. *Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi* 13, (1), 200-218.
- Schagen, S. & Lines, A. (1996). Financial Literacy in Adult Life: A Report to the Natwest Group Charitable Trust, 36-45.
- Sermaye Piyasası Kurulu [SPK]. (2010). *Türkiye Finansal Yeterlilik Araştırması*. 07.05.2010 tarihinde <http://www.spk.gov.tr/duyurugoster.aspx?aid=20121116&subid=0&ct=f> adresinden alındı.
- Sermaye Piyasası Kurulu [SPK]. (2012). *Türkiye Finansal Yeterlilik Araştırması*. 05.05.2016 tarihinde <http://www.spk.gov.tr/duyurugoster.aspx?aid=20121116&subid=0&ct=f> adresinden alındı.
- Sermaye Piyasası Kurulu [SPK]. (2013). 05.05.2016 tarihinde <http://www.spk.gov.tr/> 7 Haziran 2013 trh,28670 sayılı resmi gazete) adresinden alındı.

- Sermaye Piyasası Kurulu [SPK]. (2015). *Türkiye Finansal Okuryazarlık Araştırması*. 05.05.2016 tarihinde <http://www.spk.gov.tr/duyurugoster.aspx?aid=20151005&subid=0&ct=f>. adresinden alındı.
- Sermaye Piyasası Kurulu [SPK]. (2016). *Portföy Yöneticiliği*. 23.12.2016 tarihinde <http://www.spk.gov.tr/Sayfa/AltSayfa/447>. adresinden alındı.
- Sermaye Piyasası Kurulu [SPK]. (2017). *Gayrimenkul Yatırım Ortaklığı*. 23.11.2017 tarihinde <http://www.spk.gov.tr/Sayfa/AltSayfa/409> adresinden alındı.
- Sermaye Piyasası Kurulu [SPK]. (2017). *Girişim Sermayesi (Venture Capital) Nedir?* 28.11.2017 tarihinde <http://www.spk.gov.tr/Sayfa/AltSayfa/206> adresinden alındı.
- Sosyal Güvenlik Kurumu [SGK]. (2016). 19.12.2016 tarihinde <http://www.sgk.gov.tr/wps/portal/sgk/tr/kurumsal/istatistik/sgkistatistikyilliklari> adresinden alındı.
- Şengür, M. ve Taban, S. (2015). Gelir Dağılımı-Tasarruf İlişkisi: Türkiye’de Hanehalkı Gelir Türünün Tasarruflar Üzerindeki Etkisi, *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 16, Sayı 1, s.(49-72).
- Temizel, F. (2010). *Mavi Yakalılarda Finansal Okuryazarlık*, Beta Yayın A.Ş., Yayın No: 2335, İşletme-Ekonomi Dizisi: 388: İstanbul.
- Türkiye Bankalar Birliği [TBB]. (2016). 10.10.2016 tarihinde <https://www.tbb.org.tr/Content/Upload/Dokuman/807/263.pdf> adresinden alındı.
- Türkiye Bankalar Birliği [TBB]. (2016). 13.10.2016 tarihinde https://www.tbb.org.tr/.../tablo_19_atm_pos_Uye_Isyeri_sayilarinin_Illere_gore_dag... adresinden alındı.
- Türkiye Bankalar Birliği [TBB]. (2016). 15.10.2016 tarihinde <https://www.tbb.org.tr/tr/bankacilik/banka-ve-sektor-bilgileri/banka-bilgileri/bankalar/64> adresinden alındı.
- Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası [TCMB]. (2011). *Dünyada ve Türkiye’de Finansal Hizmetlere Erişim ve Finansal Eğitim*.
- Türkiye İstatistik Kurumu [TÜİK]. (2016). 02.12.2016 tarihinde http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1059 adresinden alındı.
- URL-1 (2017). 03.10.2017 tarihinde <http://policonomics.com/frank-ramsey/> adresinden alındı.
- URL-2 (1928). *Tasarrufun Matematiksel Teorisi*. 19.02.2018 tarihinde [url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&cad=rja&uact=8&ved=0ahUKEwit8Lqtz6_ZAhUMPFAKHWdSDowQFggsMAA&url=http%3A%2F%2Fpiketty.pse.ens.fr%2Ffiles%2FRamsey1928.pdf&usg=AOvVaw0XPh3B9rlyLA1X573v](http://www.ens.fr/files/FRamsey1928.pdf) adresinden alındı.

- URL-3 (2017). *Körlerin Yürüyüşü : Türkiye Ekonomisi ve 1990 Sonrası Krizler*. 14.11.2017 tarihinde
http://scholar.google.com.tr/scholar_url?url=http%3A%2F%2Fwww.obarsiv.com%2Fpdf%2FNurhanYenturk_NB.pdf&hl=tr&sa=T&oi=ggp&ct=res&cd=7&ei=toEQWorSIpOcjgTo0r3YCw&scisig=AAGBfm2-PWvV0StwHsD6esLw&nossl=1&ws=1536x771 adresinden alındı.
- URL-4 (2016). 25.12.2016 tarihinde <https://ekonomihukuk.com/makro-iktisat/tuketim-modelleri/> adresinden alındı.
- URL-5 (2011). *Serbest Piyasa Ekonomisi, Tasarruf Teorisi ve Konjonktür Teorisi*. 19.02.2018 tarihinde
[url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&cad=rja&uact=8&ved=0ahUKEwit8Lqtz6_ZAhUMPFKHWdSDowQFggsMAA&url=http%3A%2F%2Fpiketty.pse.ens.fr%2Ffiles%2FRamsey1928.pdf&usg=AOvVaw0XPh3B9rlyLA1X573v](http://www.ens.fr/files/2Framsey1928.pdf&usg=AOvVaw0XPh3B9rlyLA1X573v) adresinden alındı.
- URL-6 (2017). *Yüksek Büyümenin Sürdürülebilirliği: Yurtiçi Tasarruflarının Rolü*. 19.11.2017 tarihinde
http://siteresources.worldbank.org/TURKEYINTURKISHEXTN/Resources/455687-1331626580764/CEM_YurticiTasarruflar_tammetin.pdf adresinden alındı.
- URL-7 (2016). 05.11.2016 tarihinde The Evolution and Determinants of the Turkish Private Saving Rate: What Lessons for Policy?,
<https://eaf.ku.edu.tr/sites/eaf.ku.edu.tr/files/rr09-02.pdf> adresinden alındı.
- URL-8 (2017). *Bireysel Emeklilik, Tasarruf Oranı ve Cari Açık Arasındaki İlişkiler: OECD Ülkeleri Üzerine Bir Uygulama*. 27.11.2017 tarihinde
<https://www.avekon.org/papers/1683.pdf> adresinden alındı.
- URL-9 (2010). *Borsa İstanbul'un Tarihsel Süreci*. 19.02.2018 tarihinde
<http://www.borsaistanbul.com/Dosyalar/25yil/index.html> adresinden alındı.
- URL-10 (2012). 13.09.2017 tarihinde <http://www.borsaistanbul.com/urunler-ve-piyasalar/urunler/paylar/hisse-senedi-sahibinin-haklari> adresinden alındı.
- URL-11 (2013). 13.09.2017 tarihinde
<http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2013/06/20130607.htm> adresinden alındı.
- Vitt, L. A., Anderson, C., Kent, J., Lyter, D. M., Siegenthaler, J. K., & Ward, J. (2000) "Personal Finance and The Rush to Competence: Financial Literacy Education in the U. S." Fannie Mae Foundation: Washington, DC.
- Wan, J. (2016). *Spekülatif Tasarruf Hipotezi, Doktora Tezi*, Fukuoka University, Japan. 19.02.2018 tarihinde
https://www.researchgate.net/publication/296671912_The_Speculative_Saving_Hypothesis adresinden alındı.

- Whelan, K. (2015). *İleri Makro İktisat Teorisi*, Dublin Üniversitesi Yayınları, Dublin.
19.02.2018 tarihinde
[url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=3&ved=0ahUKEwjyoNq99a_ZAhWBLIAKHRfFBKUQFgg3MAI&url=http%3A%2F%2Fwww.karlwhelan.com%2FMacro2%2FNotes6.pdf&usg=AOvVaw1Wqde38RWH7ucvCJwMfHsN](http://www.karlwhelan.com/Macro2%2FNotes6.pdf) adresinden alındı.
- Worthington, A. C. (2006). Predicting Financial Literacy in Australia. *Financial Services Review*, 15(1), 54-79
- Xiao, J.J., Sorhaindo, B. & Garman, E.T. (2006). Financial behaviours of consumers in credit counselling. *International Journal of Consumer Studies*, 30(2), 108–121.
- Zarakolu, A. (1987). *Bankacılar İçin Para ve Kredi Bilgisi*, Bankacılar Serisi No: 5, s.42, Ankara.

EKLER

EK. Finansal Okuryazarlık ve Yatırım Tercihlerinin Tespiti Anketi

Değerli katılımcı,

Bu anket, Zonguldak-Karabük-Bartın bölgesindeki bireysel tasarruf sahiplerinin finansal okur-yazarlık ve yatırım tercihlerini ölçmeye yönelik olarak düzenlenmiş olup, vereceğiniz cevaplar, yalnızca bilimsel amaçla kullanılacaktır. Sonuçlardan doğru biçimde yararlanmak için anketi doldururken titiz davranacağınızı umuyoruz. Ankete katıldığınız için teşekkür eder, saygılar sunarız.

Prof.Dr. Metin SABAN

Bartın Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
İşletme Anabilim Dalı Başkanı

Gülşen AKDAĞ

Bartın Üniversitesi SBE İşletme Anabilim Dalı
Yüksek Lisans Öğrencisi
e-mail : Gulsen.Akdag@isbank.com.tr

AÇIKLAMA

Lütfen, ankete öncelikle birinci bölümden başlayınız ve ankette yer alan her bir soru için size uygun olan cevap seçeneğini "X" ile işaretleyiniz. (Her bir soru için açıklama cümleleri doğrultusunda işaretleme yapınız.)

1.BÖLÜM : TANIMLAYICI BİLGİLER

ANKETİN UYGULANDIĞI İL	: () Karabük () Bartın () Zonguldak
CİNSİYETİNİZ	: () Kadın () Erkek
MEDENİ DURUM	: () Evli () Bekar
YAŞINIZ	: () 24 yaş ve altı () 25-34 () 35-45 46-55 55-64 65 ve üzeri
ÖĞRENİM DÜZEYİNİZ	: () Lise ve altı () Önlisans () Lisans () Lisans üstü
MESLEĞİNİZ	: () İşçi () Memur () Emekli () Öğrenci () Serbest Meslek () Ev Hanımı () Diğer
KİŞİLİK ÖZELLİKLERİNİZ	: () Güvenli () Dikkatli () Endişeli () Duygusal
AYLIK GELİRİNİZ	: () 0-1.404 -TL () 1.405 - 2.000 -TL () 2.001 - 3.000 -TL () 3.000 -TL ve üzeri
YATIRIM YAPMA SÜRENİZ	: () 1 Yıdan az () 1-3 Yıl arası () 4-6 Yıl arası () 7-10 Yıl arası () 10 Yıdan fazla
EN ÇOK YATIRIM YAPTIĞINIZ ARACINIZ	: () Hisse Senedi () Mevduat () Döviz () Altın () Forex () Tahvil () Diğer
YATIRIM ARAÇLARI TERCİHİNİZDE TEMEL ALDIĞINIZ FAKTÖRLER	: () Analiz Yöntemleri () Aracı Kurum Yönlendirmeleri () Alınan Tüyolar () Döviz Kurları () Kişisel Sezgilerim () Diğer
YATIRIM ARAÇLARI TERCİHİNİZDE GÖZÖNÜNDE BULUNDURDUĞUNUZ FAKTÖRLER	: () Getiri Oranı () Risk () Güvenlik () Çeşitlendirme Yaparak Riskleri Minimize Etmek () Diğer
YATIRIMLARINIZI GÖZDEN GEÇİRME SÜRELERİNİZ	: () Hergün () Haftada bir kez () Ayda bir kez () Yılda bir kez () Diğer
YATIRIMLARINIZI YÖNLENDİREN BİLGİ KAYNAKLARINIZ	: () Aracı Kurumlar () TV Kanalları () Ekonomi Programları () Yatırım Yapan Arkadaş Tavsiyeleri () Gazete ve Dergiler () Diğerleri
PORTFÖYÜNÜZDE BULUNAN YATIRIM ARAÇLARINIZIN SAYISI	: () 1 () 2-4 () 5-6 () 7-9 () 10 ve üzeri

2.BÖLÜM : FİNANSAL ÜRÜNLERİN BİLİNİRLİĞİ

FİNANSAL ÜRÜN : Finansal pazarlarda fon oluşumunu sağlayan ve işlem gören tüm varlıklardır.

Daha önce duyduğunuz ve/veya bildiğiniz finansal ürünleri işaretleyiniz.

- () Kredi Kartı
() Yatırım Hesabı
() Vadesiz/Vadeli Döviz Hesabı
() Vadesiz Mevduat Hesabı/Vadeli Mevduat Hesabı
() Hisse Senedi
() Tahvil/Bono
() Yatırım Fonu
() Banka Kredisi
() BEH-Bireysel Emeklilik Hesabı
() Repo
() Kira Sertifikası
() Gayrimenkul Sertifikası
() Vadeli İşlemler

* DEVAMI İÇİN SAYFANIN ARKASINI ÇEVİRİNİZ *

EK. (devam ediyor).

FİNANSAL ÜRÜN İŞLEM KANALLARI : Finansal pazarlarda fon oluşumunu sağlayan ve işlem gören tüm varlıkların işlem göreceği alternatif tercih alanlarıdır.

Daha önce duyduğunuz ve/veya bildiğiniz ve/veya kullandığınız finansal ürünlerinize ait işlem kanallarını işaretleyiniz.

- () İnternet Bankacılığı
() Mobil Bankacılık
() ATM
() Telefon Bankacılığı

3.BÖLÜM : FİNANSAL OKURLUK-YAZARLIK

FİNANSAL OKURLUK VE YAZARLIK : Yaşam içerisinde bireyin bütçeleme, tasarruf, borç alma ve yatırım gibi temel finansal kavramlar konusunda ekonomik koşulları da göz önünde bulundurarak karar alma, finansal planlama yoluyla kişisel finans durumunu idare etme, sorunları çözebilme ve bilinçli bir şekilde finansal kararlar almasını sağlayan yeterlilik ya da kabiliyettir.

3.1. Finansal Tutumlarınız

ÖNERMELER	(5)	(4)	(3)	(2)	(1)
(5) KESİNLİKLE KATILYORUM, (4) KATILYORUM, (3) KARARSIZIM, (2) KATILMIYORUM, (1) KESİNLİKLE KATILMIYORUM					
1. Uzun vadede harcamayı tasarruf etmeye yeğlerim.					
2. Bugün için yaşar, yarın için endişelenmem.					
3. Para, harcanmak içindir.					

3.2. Finansal Davranışlarınız

ÖNERMELER	(5)	(4)	(3)	(2)	(1)
(5) KESİNLİKLE KATILYORUM, (4) KATILYORUM, (3) KARARSIZIM, (2) KATILMIYORUM, (1) KESİNLİKLE KATILMIYORUM					
1. Dikkatli alışveriş yaparım.					
2. Faturalarımı zamanında öderim.					
3. Kişisel mali durum takibinde başarısızım.					
4. Uzun vadeli hedef koymam, günün şartlarına ve maddi imkanlarıma göre yaşarım.					
5. Sorumluluklarımı bilir, bütçemi ona göre düzenlemeye çalışırım.					
6. Tasarruf yapmada aktif olmaya çalışırım ve kendi çapımda yatırımlar yaparım.					
7. İhtiyaçlarımı karşılamak için borç almam, kredi ve ek hesap kullanmayı tercih ederim.					

4.BÖLÜM : BİREYSEL YATIRIMCIYI, YATIRIM KARARINA YÖNLENDİREN FAKTÖRLERİN TESPİTİ

ÖNERMELER	(5)	(4)	(3)	(2)	(1)
(5) KESİNLİKLE KATILYORUM, (4) KATILYORUM, (3) KARARSIZIM, (2) KATILMIYORUM, (1) KESİNLİKLE KATILMIYORUM					
1. Kamuoyunda kabul görmüş (tanınmış) "büyük şirketlerin hisseleri iyidir" görüşüne sahibim.					
2. Gazetede açıklanan bilgilere güvenirim.					
3. Kazandıran hisse senetlerinde sezgime güvenirim.					
4. Hisse senedi fiyatlarındaki yükseliş, kendime güvenimi artırır.					
5. Yatırım yaptığım hisse senetlerinin değer düşüşlerinden başkasını, değer artışlarından kendimi sorumlu tutarım.					

* DEVAMI İÇİN 2.SAYFAYA GEÇİNİZ *

EK. (devam ediyor).

ÖNERMELER					
(5) KESİNLİKLE KATILYORUM, (4) KATILYORUM , (3) KARARSIZIM, (2) KATILMIYORUM, (1) KESİNLİKLE KATILMIYORUM	(5)	(4)	(3)	(2)	(1)
6. Yatırımdaki kayıplar sonucu oluşan üzüntü, beni kazandığım andaki sevinçten daha fazla etkiler.					
7. Aracı kurumların önerilerini dinlerim ancak son karar kendim veririm.					
8. Hisse senedinin aldığım fiyatın altına düşerse, satmak için aldığım fiyata dönmelerini beklerim.					
9. Hisse senedinin aldığım fiyatın üstüne çıktığında düşeceği korkusuyla hemen satırım.					
10. Riski para kaybetmek ya da olumsuz bir durum olarak değerlendiririm.					
11. Risk karşısında kaybetmekten korkmam.					
12. Yatırımlarla ilgili yeni edindiğim bulgu ve bilgilere hemen inanırım.					
13. Yatırımlarla ilgili kararımı desteklemeyen kamuoyu bilgilerini göz önünde bulundururum.					
14. Elimdeki hisse senetleri değer kazandığında bu artışın devam etmeyeceği düşüncesiyle hemen satırım.					
15. Yatırım kararı verirken risk alırım.					

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı Soyadı : Gülşen AKDAĞ
Doğum Yeri ve Tarihi : Kdz.Ereğli 31.05.1977

Eğitim Durumu

Lisans Öğrenimi : Abant İzzet Baysal Üniversitesi/İktisadi ve İdari
Bilimler Fakültesi/İşletme Bölümü
Yüksek Lisans Öğrenimi :
Bildiği Yabancı Diller : İngilizce (Orta Seviye)
Bilimsel Faaliyet/Yayımlar :
Aldığı Ödüller :

İş Deneyimi

Stajlar :
Projeler ve Kurs Belgeleri : SPK Temel Düzey Lisans Belgesi, BES Aracılığı
Lisansı, SPK Kredi Derecelendirme Uzmanlığı
Çalıştığı Kurumlar : Türkiye İş Bankası A.Ş. Samsun Bölge Bölge Müdür
Yardımcısı (Devam Ediyor.)

İletişim

E-Posta Adresi : gulsen.akdag@isbank.com.tr

Tarih : 21/05/2018 (Tez Sınav Tarihi)